

МІЖНАРОДНІ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІ
НАУКОВІ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.economy-confer.com.ua

Світ наукових досліджень

Збірник наукових
публікацій міжнародної
мультимідисциплінарної наукової
інтернет-конференції

Випуск 38

20-21 лютого 2025 р.

ISSN 2786-6823 (print)

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLE

Тернопіль, Україна – Ополе, Польща
2025

Світ наукових досліджень. Випуск 38: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 20-21 лютого 2025 р.) / за ред. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Тернопіль: ФО- П Шпак В.Б. 2025. 142 с.

Збірник наукових публікацій укладено за матеріалами доповідей наукової мультидисциплінарної інтернет-конференції «Світ наукових досліджень. Випуск 38», які оприлюднені на інтернет-сторінці www.economy-confer.com.ua

Оргкомітет

ГО Наукова спільнота

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко (Огінська) Анастасія Юріївна, кандидат економічних наук, директор ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент, ЛНТУ;

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, ТНПУ імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:

46005, Україна, м. Тернопіль, а/с 797

тел. +380977547363 e-mail: economy-confer@ukr.net

Оргкомітет конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов’язковим. Усі роботи ліцензуються відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License

ISSN 2786-6823 (print)

© ГО “Наукова спільнота” 2025

© Автори статей 2025

ЗМІСТ

Економічне спрямування

Боберський Олег Володимирович

**СТАНДАРТИ ЕТИКИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ
СИСТЕМИ КОМПЛАЄНС.....9**

Буга Оксана Іванівна, Сойма Олеся Іванівна

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ТА
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВІЙНИ.....12**

Закревський Євген Броніславович

**МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ
У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ.....15**

Лизогуб Андрій Олегович

**ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ
КРЕАТИВНОГО ДОБРОБУТУ ПІДПРИЄМСТВ
(НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНИХ ЕКОФЕРМ).....17**

Соломатіна Тетяна Василівна

**ЕВОЛЮЦІЯ БЮДЖЕТУВАННЯ: ЯК ГНУЧКІ ФІНАНСОВІ
СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩУЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ БІЗНЕСУ.....21**

Стамат Вікторія Михайлівна, Білоус Вікторія Вячеславівна

**ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ
МІСТА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....23**

Інформаційні системи і технології

Iryna Turchenko, Lu Qiwei, Xu Baoxi, Jiang Peng

**TECHNOLOGICAL METRICS FOR MEASURING THE IMPACT
OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE.....27**

Ляшко Сергій Валерійович

**МИСЛЕННЄВИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ КАРТЕЗІАНСЬКОГО
РОБОТА ЯК ПЕРША ФОРМА ТЕСТУ Т'ЮРИНГА.....29**

Педагогічні науки

Olena Shaposhnikova

**IT TECHNOLOGIES IN TEACHING AND LEARNING FOREIGN
LANGUAGES UNDER RUSSIA'S AGGRESSION
OF 2022 IN KHARKIV, UKRAINE.....32**

Булаткіна Галина Іванівна

**РОЛЬ САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ
ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ.....35**

Попадич Богдан Тарасович

**ЗМІСТ ПОНЯТТЯ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ.....37**

Попадич Олена Олександрівна

**ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НА ЗАСАДАХ
КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ.....40**

Шевчук Оксана Миколаївна

**ІМІТАЦІЙНІ КОМПЛЕКСИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ
ІНСТРУМЕНТ ЕЛЕКТРОННОГО ОСВІТНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ.....44**

Психологічні науки

Liudmyla Sydorchuk, Kostiantyn Lupanov

**TRAINING OF QUALIFIED PSYCHOLOGISTS FOR
THE IMPLEMENTATION OF PSYCHOLOGICAL
REHABILITATION TASKS FOR AFFECTED INDIVIDUALS.....47**

Stepan Kulyniak

**TRANSFORMATIONAL VS. TRANSACTIONAL LEADERSHIP
IN PUBLIC ADMINISTRATION IN THE DIGITAL AGE:
A PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE.....49**

Кудріна Тетяна Семенівна, Козловська Олександра Євгенівна

**ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО
ЗРОСТАННЯ ВЕТЕРАНІВ.....53**

<i>Курганська Елеонора Іванівна</i> ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ АБ'ЮЗУ В ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ.....	59
--	----

<i>Курганська Елеонора Іванівна</i> ХАРАКТЕРИСТИКА АБ'ЮЗУ ЯК ФОРМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА.....	62
---	----

<i>Смага Віталій Андрійович</i> МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ.....	64
---	----

Юридичні науки

<i>Гресь Дар'я Олександрівна</i> ПРАВОВІ АСПЕКТИ МАЙНІНГУ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ.....	68
---	----

<i>Конончук Богданна Ростиславівна</i> МІСЦЕ АТЕСТАЦІЙНИХ ПРОВАДЖЕНЬ У СТРУКТУРІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ.....	71
---	----

<i>Патlachук Олександр Васильович</i> ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО І СТАН ЕКОЛОГІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	72
---	----

<i>Шиманський Євген Іванович</i> РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ.....	75
---	----

Історичні науки

<i>Ілько Іван Іванович</i> РОЛЬ ВИНОРОБСТВА В ТУРИСТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ЗАКАРПАТТЯ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	79
--	----

<i>Малиніна Тетяна Василівна</i> ЛЕОНІД ШУТЕНКО. ПОЧАТОК ШЛЯХУ.....	83
--	----

Петасюк Олена Іванівна

**ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄВРОПИ 2025: НАГОЛОСИ ДАВОСЬКОГО
МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ФОРУМУ.....86**

Яцюк Микола Володимирович

**ЗАСНУВАННЯ СЛОБІДСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ
ПРАВОСЛАВНИХ МОНАСТИРІВ У XVII СТ.
І УКРАЇНСЬКІ ЦЕРКОВНО-ПРАВОСЛАВНІ ТРАДИЦІЇ.....89**

Філологічні науки

Anastasiia Vakulenko

**OUTLINE COMPOSITION AS A STAGE OF THE TEXT
ANALYSIS ASSIGNMENT FOR FUTURE PHILOLOGISTS.....93**

Галян Оксана Віталіївна

**СЕМАНТИКА ТА ПЕРЕКЛАД АКРОНІМІВ У
НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ (НА МАТЕРІАЛІ
ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ).....95**

Яременко Ірина Анатоліївна

**ТЕСТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ВИВЧЕННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ.....96**

Державне управління

Жаровська Олена Петрівна

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ Е-УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ЯК
ІНДИКАТОР ІНТЕГРАЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ.....99**

Соціальні комунікації

Герасимович Вадим Анатолійович,

Герасимович Марія Всеволодівна

ЕТИКА ЖУРНАЛІСТИКИ В ЕРУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ.....103

Nataliia Makevych, Roman Hrycyk

STUDY OF ACUTE TOXICITY OF RUTA GRAVEOLENS

L. ETHANOLIC EXTRACTS.....106

Zoryana Bohdanivna Popovych, Veronika Yuzefivna Kateryniuk

THE IMPACT OF XENOBIOTICS ON THE DENTAL

HEALTH OF CHILDREN IN PRYKARPATTIA.....108

Кальдяєва Марія Сергіївна, Асірі Султан Зухейр Алі,

Коказі Белаль Аввад Салім, Мелеховець Оксана Костянтинівна

ВИКОРИСТАННЯ NdYAG 1064 НМ ЛАЗЕРОТЕРАПІЇ У

ЛІКУВАННІ ПАПУЛО-ПУСТУЛЬОЗНОЇ ФОРМИ РОЗАЦЕА.....111

Перепелюк Микола Миколайович, Найдьонова Олена Вікторівна,

Яблонська Вікторія Борисівна, Оверчук Аліна Сергіївна

СТУДЕНТСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО КЛІНІЧНОЇ

КАФЕДРИ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У СЬОГОДЕННІ.....113

Скубицька Людмила Дмитрівна, Родинський Олександр

Георгійович, Куцеконь Софія Вадимівна

ЗНАЧЕННЯ НИЗЬКИХ РІВНІВ eNOS/ NO В РОЗВИТКУ

МЕТАБОЛІЧНОГО СИНДРОМУ.....116

Фесенко Віктор Іванович, Степанова Світлана Василівна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПАТОГЕНЕЗУ ОРОФАРИНГЕАЛЬНОГО

КАНДИДОЗУ.....118

Юрчишин Оксана Іванівна, Гаморак Галина Петрівна,

Решетняк Надія Ігорівна, Гаморак Марта Ігорівна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЕЛЕКТИВНОГО КУРСУ

«КЛІНІЧНА МІКРОБІОЛОГІЯ» У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО

ФАКУЛЬТЕТУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО

МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....122

Фармацевтичні науки

Борисенко Наталія Миколаївна

**АНАЛІЗ ТОКСИЧНОСТІ ВІДОМИХ ПРОТИСУДОМНИХ
ПРЕПАРАТІВ І ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ НОВИХ
НА ОСНОВІ ПОХІДНИХ 1,2,4-ТРИАЗОЛУ.....126**

Мороз Світлана Григорівна, Подгайний Григорій Якович

**РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИФРОВИХ СИСТЕМ ДЛЯ
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИК ЦИРКУЛЯРНОЇ
ЕКОНОМІКИ У ФАРМАЦІЇ.....127**

Технічні науки

Alexander Pysarenko

**PULSE THERMOGRAPHY OF COMPOSITES USING
WAVELET TRANSFORM.....130**

Божко Костянтин Михайлович, Мушкет Костянтин Ярославович

**БЕЗКОНТАКТНЕ ВИМІРЮВАННЯ ЕЛЕКТРИЧНИХ
ПАРАМЕТРІВ СОНЯЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ.....132**

Єна Максим Вікторович

**ГІБРИДНІ АЛГОРИТМИ МАРШРУТИЗАЦІЇ ДЛЯ
БАГАТОРІВНЕВИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ
ПОВІТРЯНИМ РУХОМ.....135**

Притчин Олексій Сергійович, Максимов Антон Олександрович,

Богдан Валентин Олегович

**ВПЛИВ ТЕМПЕРАТУРНИХ ПОЛІВ НА ТЕРМОПРУЖНІ
НАПРУЖЕННЯ У НАПІВПРОВІДНИКОВИХ
ПЛАСТИНАХ З ПОРИСТИМ ШАРОМ.....137**

Фірсова Валерія Едуардівна

**ВАЖЛИВА ЦІННА СИРОВИНА, ЩО МОЖЕ БУТИ
ВИЛУЧЕНА З ВІДХОДІВ ГІРНИЧОГО ВИРОБНИЦТВА.....139**

СТАНДАРТИ ЕТИКИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ СИСТЕМИ КОМПЛАЄНС

Боберський Олег Володимирович

аспірант (здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії)

кафедри фінансового контролю та аудиту,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ORCID: 0009-0005-7951-338X

Науковий керівник: Лучко Михайло Романович

доктор економічних наук, професор,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6058/>

Проведення кожного виду робіт передбачає дотримання виконавцем та іншими дотичними посадовими особами певних окреслених правил та норм, що визначають основу їх діяльності, які забезпечуватимуть прозорість роботи, своєчасність і компетентність. Для внутрішніх аудиторів таким стандартом поведінки є Глобальні Стандарти Внутрішнього Аудиту [1]. Новоприйнятий Стандарт вступив у дію 25 січня 2025 року, чим зумовлює необхідність дослідження, аналізу і інтерпретації для окремих напрямів роботи. Донедавна основні принципи роботи внутрішніх аудиторів визначав Кодекс етики Інституту внутрішніх аудиторів. Принципи та Стандарти, що розміщені в II розділі «Етика і професіоналізм» Глобальних Стандартів Внутрішнього Аудиту замінюють попередній Кодекс етики, визначаючи очікування щодо поведінки професійних внутрішніх аудиторів. Це стосується як керівників внутрішнього аудиту, так і інших фахівців та організацій, що надають послуги у сфері внутрішнього аудиту. Дотримання цих принципів і стандартів зміцнює довіру до професії, сприяє формуванню етичної культури у функції внутрішнього аудиту та забезпечує основу для надійності рішень і висновків аудиторів.

Діяльність ринку аудиторських послуг в Україні контролюється низкою органів, які мають прямий або непрямий вплив на його функціонування [3, с. 99]. Внутрішні аудитори зобов'язані дотримуватися стандартів етики та професіоналізму. Навіть якщо вони підпадають під дію інших кодексів етики чи поведінки, наприклад, корпоративних кодексів організації, вимоги цього документу залишаються обов'язковими. Відсутність прямої згадки про певну поведінку у принципах і стандартах не означає, що така поведінка є прийнятною або не шкодить репутації професії.

Внутрішні аудитори особисто відповідають за дотримання цих стандартів. Разом із тим керівник внутрішнього аудиту зобов'язаний активно підтримувати впровадження принципів і стандартів етики та професіоналізму. Це включає

організацію навчальних заходів і надання методичного керівництва. Хоча керівник може делегувати певні обов'язки з управління відповідністю, кінцева відповідальність за дотримання стандартів залишається за ним. У таблиці 1 розміщено порівняльну характеристику основних принципів поведінки внутрішніх аудиторів.

Таблиця 1

Порівняння основних принципів поведінки внутрішніх аудиторів*

Кодексу етики Інституту внутрішніх аудиторів	Глобальні Стандарти Внутрішнього Аудиту
1. чесність;	1. демонструвати чесність;
2. об'єктивність	2. підтримувати об'єктивність;
3. конфіденційність	3. демонструвати компетентність;
4. професійна компетентність.	4. застосовувати належну професійну ретельність;
	5. дотримуватися конфіденційності.

**складено автором на основі [1; 2]*

Загалом новий нормативний документ розширив принципи в частині застосування професійної ретельності. Кожен принцип пояснюють ряд стандартів, що містять основні характеристики стосовно застосування. Вітчизняний науковець А. О. Семенець зазначає, що методологічні принципи забезпечують єдність і логічність підходів у внутрішньому аудиті. Вони визначають вимоги до змісту, структури та організації аудиторських перевірок, об'єднують окремі методи й прийоми в цілісний процес і формують основу для дій аудиторів. Від обраних принципів залежать точність, обґрунтованість і переконливість аудиторських висновків для керівництва та стейкхолдерів. Дотримання цих принципів робить результати аудиту надійними, а управлінські рішення – науково обґрунтованими [4, с. 194].

Для ефективної реалізації ризик-орієнтованої практики аудиту системи комплаєнс важливо дотримуватись ключових етичних принципів, що визначають стандарти професійної поведінки. Ці принципи забезпечують не лише високу якість аудиторських перевірок, але й сприяють зміцненню довіри до процесів управління ризиками та контролю. З цією метою опрацьовано основні принципи внутрішнього аудиту в контексті ризик-орієнтованого аудиту системи комплаєнс.

Принцип 1. Демонстрація чесності є фундаментом етичної поведінки аудитора. Він передбачає дотримання високих стандартів чесності та професійної сміливості під час ухвалення рішень, навіть у складних ситуаціях. Важливо, щоб аудитор орієнтувався на очікування організації щодо етичної поведінки, дотримуючись законності та етичних норм у своїй діяльності. Це створює основу для об'єктивного оцінювання комплаєнс-процесів.

Принцип 2. Підтримка об'єктивності визначає необхідність незалежності суджень аудитора. Індивідуальна об'єктивність дозволяє уникати впливу зовнішніх чинників, що можуть спотворити результати аудиту. Забезпечення об'єктивності досягається шляхом систематичного аналізу ризиків упередженості, а також розгляду потенційних факторів, що можуть негативно впливати на достовірність оцінок.

Принцип 3. Демонстрація компетентності наголошує на важливості професійної підготовки аудитора. Для якісної оцінки ризиків у сфері комплаєнс необхідно володіти відповідними знаннями, навичками та досвідом. Безперервний професійний розвиток сприяє удосконаленню компетенцій і адаптації до нових викликів, що виникають внаслідок законодавчих змін, які безпосередньо впливають на систему комплаєнс.

Принцип 4. Належна професійна ретельність передбачає дотримання високих стандартів внутрішнього аудиту, зокрема відповідність Глобальним Стандартам Внутрішнього Аудиту. Це означає, що аудитор повинен демонструвати належну ретельність у виявленні та аналізі ризиків, застосовуючи професійний скептицизм для критичної оцінки отриманих даних і виявлення потенційних порушень у системі комплаєнс.

Принцип 5. Підтримка конфіденційності є критично важливим для збереження довіри до аудиторського процесу. Аудитори повинні забезпечувати належне використання інформації, дотримуючись принципів захисту даних і конфіденційності. Це особливо важливо у контексті роботи з інформацією, що стосується ризиків недотримання вимог законодавства чи внутрішніх політик організації.

Дотримання цих принципів сприяє підвищенню ефективності ризик-орієнтованої практики аудиту системи комплаєнс, забезпечуючи об'єктивність, надійність та відповідність високим етичним стандартам.

Список використаних джерел:

1. Глобальні Стандарти Внутрішнього Аудиту. Офіційний переклад українською мовою. URL: <https://theiia.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/global-internal-audit-standards-ukrainian.pdf> (дата звернення: 04.02.2025 р.)
2. Кодекс етики Інституту внутрішніх аудиторів. URL: <https://theiia.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/code-of-ethics-ukrainian.pdf> (дата звернення: 05.02.2025)
3. Лучко М., Мельник І. Регулювання аудиторської діяльності Міністерством Фінансів й Аудиторською Палатою України. *XII Всеукраїнська науково-практична дистанційна конференція «Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»*. Тернопіль: ЗУНУ. 2023. С. 99-102.
4. Семенець А. О. Вплив принципів внутрішнього аудиту на контрольне середовище: економічні та соціальні наслідки. *Економічний простір*. 2018. № 139. С. 182-198.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ТА ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВІЙНИ

Буга Оксана Іванівна

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри фінансово-економічних
дисциплін, Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
ORCID: 0000-0002-7823-4662*

Сойма Олеся Іванівна

*СВО бакалавр, Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6062/>

Вступ. Ринок цінних паперів України зазнав суттєвих змін в умовах війни. Ці тези мають на меті дослідити вплив війни на ринок цінних паперів, виокремити основні особливості розвитку та окреслити виклики і можливості, аналіз змін, що сталися відбулися у сфері цінних паперів і фінансових послуг в умовах війни, а також визначення перспектив розвитку ринку після завершення військових дій.

Важливість дослідження полягає в розумінні того, як ринок адаптується до нових умов та які перспективи його розвитку у майбутньому.

Постановка проблеми. Фінансовий ринок є ключовою складовою економічної системи держави, забезпечуючи ефективний розподіл капіталу та стимулювання інвестиційної активності. В умовах війни ринок цінних паперів та фінансових послуг зазнає суттєвих трансформацій, зумовлених макроекономічною нестабільністю, високими ризиками та необхідністю фінансування оборонного сектора.

До початку війни ринок цінних паперів в Україні демонстрував поступове зростання та розвиток. За даними [1], кількість учасників ринку стабільно зростала, а обсяги торгів досягали нових висот.

Однак із початком війни ситуація змінилася. Фінансовий ринок зазнав серйозних втрат через невизначеність та економічні труднощі. Вплив війни був відчутний у всіх сегментах ринку, включаючи банки, страхові компанії та фондові біржі.

Стан фондового ринку на початку війни. До повномасштабного вторгнення Україна мала відносно розвинений ринок цінних паперів. Основними активами були: Державні облігації внутрішньої позики (ОВДП), які активно використовувалися для фінансування дефіциту бюджету; українські єврооблігації, що були привабливим інструментом для міжнародних інвесторів; акції вітчизняних компаній, які торгувалися на Українській біржі.

Однак з початком війни фондовий ринок фактично зупинився – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) тимчасово заборонила біржові торги для запобігання панічному розпродажу активів [3].

Виклики та можливості. Одним із головних викликів, з якими стикається ринок цінних паперів, є висока волатильність та невизначеність. Інвестори обережні у своїх рішеннях, що спричиняє нестабільність ринку. Крім того, війна впливає на економічну ситуацію в країні, що також ускладнює роботу фінансових інституцій.

Війна призвела до масового виходу іноземних інвесторів з українських активів, що проявилось у таких наслідках: падіння вартості українських єврооблігацій – котирування впали більш ніж на 50%; скорочення обсягів біржової торгівлі – фондовий ринок фактично зупинив діяльність на декілька місяців; зниження довіри до корпоративних цінних паперів, що ускладнило залучення приватного капіталу [3].

Уряд розглядає можливість реструктуризації боргових зобов'язань та залучення міжнародної фінансової підтримки.

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року фінансовий ринок країни зазнав серйозного потрясіння. Зупинилися торги на фондовій біржі, відбулося різке падіння котирувань українських єврооблігацій, а іноземні інвестори масово виходили з активів. Одночасно держава почала активно залучати фінансові ресурси через випуск військових облігацій, що стало одним із ключових механізмів наповнення бюджету.

У відповідь на виклики війни Міністерство фінансів України запровадило військові облігації, які стали ключовим інструментом фінансування оборонного бюджету. Їхні основні характеристики:

- Термін обігу – від 6 до 24 місяців.
- Відсоткова ставка – 11-16% річних.
- Звільнення від оподаткування доходів фізичних осіб.
- Гарантована виплата державою.

За даними Міністерства фінансів, станом на початок 2024 року було залучено понад 400 млрд грн через продаж військових облігацій [4].

Однією з головних змін стало скорочення кількості учасників ринку. Багато інвесторів вийшли з ринку через високі ризики та непередбачувані умови. Це призвело до зниження ліквідності та обсягів торгів.

Війна також вплинула на діяльність банків, страхових компаній та фондових бірж. Банки зіштовхнулися з проблемами ліквідності, страхові компанії зі збитками, а фондові біржі зниженням активності торгів. Наприклад, за даними [2], у 2022 році банківська система зазнала значних збитків через втрати активів та зниження кредитної активності. Суттєво змінилася робота банківської системи, зокрема: Національний банк України (НБУ) запровадив валютні обмеження, щоб стабілізувати фінансову систему; обмежено зняття готівки в перші місяці війни для уникнення фінансової паніки; зросли

ризиків неповернення кредитів, що змусило банки переглядати кредитну політику [5].

Попри складнощі, банківська система України продемонструвала високу стійкість завдяки підтримці НБУ та міжнародних партнерів.

Також відбулися зміни у кредитуванні та надання страхових послуг, які включали: припинення іпотечного кредитування через нестабільність ринку нерухомості; фокус на пільгових кредитах для бізнесу в межах державних програм підтримки; значне зростання попиту на страхування життя військовослужбовців. Як не прикро, але страхові компанії зазнали значних збитків, особливо у сфері майнового страхування.

Однак навіть у таких умовах є можливості для розвитку ринку. Наприклад, урядові програми підтримки економіки та фінансового ринку можуть сприяти стабілізації ситуації. Крім того, розвиток нових фінансових інструментів та технологій може допомогти ринку адаптуватися до нових умов та залучити нових інвесторів.

Але не дивлячись на нестабільність, війна стала стимулом для цифровізації фінансових послуг: збільшення використання мобільного банкінгу (Приват24, monobank, Sense Bank); активне застосування криптовалют як альтернативного інструменту фінансування; запуск цифрових військових облігацій через Дію [6].

Цифрові технології допомогли зберегти доступність фінансових послуг для населення навіть у кризових умовах.

Висновок. Ринок цінних паперів України в умовах війни зіштовхнувся з серйозними викликами та змінами. Незважаючи на негативний вплив війни, існують можливості для відновлення та розвитку ринку. Важливо, щоб фінансові інституції та уряд працювали разом для підтримки стабільності та розвитку ринку цінних паперів в Україні. У перспективі очікується поступове відновлення ринку цінних паперів, інтеграція до міжнародних фінансових систем та розширення можливостей для залучення інвестицій після завершення війни.

Список літератури:

1. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку: <https://www.nssmc.gov.ua/>.
2. Національний банк України: <https://bank.gov.ua/>.
3. НКЦПФР. Офіційний сайт. URL: <https://www.nssmc.gov.ua>.
4. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua>.
5. Bloomberg. Ukraine bond market review.
6. Дія. Військові облігації. URL: <https://diia.gov.ua>.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Закревський Євген Броніславович

*аспірант, Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку Національної академії наук України
ORCID: 0009-0005-3253-0254*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6084/>

Повоєнне відновлення України є складним і багатограним процесом, що потребує наукового підходу та комплексного аналізу економічних механізмів. Для ефективного відновлення економіки необхідно застосовувати сучасні методи дослідження, які дозволять оцінити стан економічної системи, розробити ефективні механізми фінансування, визначити стратегічні напрямки розвитку та оцінити вплив зовнішніх і внутрішніх факторів.

Актуальність дослідження методології економічних процесів у повоєнному відновленні України.

Сучасні виклики, зумовлені війною в Україні, поставили питання післявоєнного відновлення економіки як одного з пріоритетних завдань державної політики. Економічні втрати, руйнування інфраструктури, скорочення виробничого потенціалу та зниження рівня життя населення потребують глибокого наукового осмислення процесів відбудови. У цьому контексті важливе значення має визначення ефективних методологічних підходів до аналізу економічних процесів у післявоєнний період.

Розвиток світової економічної думки показує, що процес післявоєнного відновлення має свою специфіку, яка залежить від масштабів руйнувань, рівня міжнародної підтримки, економічних моделей та управлінських стратегій. Досвід таких країн, як Німеччина, Японія та Південна Корея, демонструє значення комплексного підходу, який включає інституційні, фінансові та інноваційні механізми відновлення.

Водночас сучасні методи аналізу економічних процесів, зокрема економетричне моделювання, системний аналіз, інституційні підходи та економіка розвитку, дозволяють сформулювати ефективні стратегії подолання кризових явищ. Використання цих методів у контексті післявоєнного відновлення України дасть змогу розробити оптимальні сценарії розвитку, сприятиме залученню інвестицій та міжнародної допомоги, а також забезпечить сталість економічного зростання у довгостроковій перспективі.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки науково обґрунтованих методологічних підходів, що дозволять забезпечити швидку та ефективну відбудову економіки України. Це вимагає аналізу історичного досвіду, оцінки сучасних економічних тенденцій та застосування інноваційних методів дослідження. З огляду на це, дана робота спрямована на визначення ключових методологічних аспектів аналізу економічних процесів у післявоєнний період та їх адаптацію до українських реалій.

Методологічні підходи до дослідження економічних процесів у повоєнному відновленні.

Методологія дослідження економічних процесів повоєнного відновлення базується на кількох основних підходах:

- Системний підхід – розглядає економіку як комплексну систему взаємопов'язаних елементів, де кожен сектор (промисловість, фінанси, сільське господарство, соціальна сфера) впливає на загальний економічний розвиток.

- Інституційний підхід – досліджує роль державних та міжнародних інституцій у формуванні економічної політики, механізмів фінансової підтримки та регулювання ринкових процесів у повоєнний період.

- Історико-порівняльний метод – дозволяє оцінити досвід інших країн у відбудові економіки після воєнних конфліктів (Німеччина, Японія, країни Балтії), що може бути корисним для розробки стратегій розвитку України.

- Структурно-функціональний підхід – аналізує зміни у структурі економіки, визначає функціональні зв'язки між різними секторами та їхню роль у відновленні господарської системи.

- Кількісні методи – застосування економетричного аналізу, прогнозування макроекономічних показників, статистичного моделювання дозволяє оцінити потенційні темпи економічного зростання та фінансові потреби країни.

- SWOT-аналіз – використовується для оцінки сильних і слабких сторін української економіки, можливостей та загроз, що постають перед процесом відновлення.

Для проведення наукового аналізу застосовуються такі методи:

- Аналіз статистичних даних – дослідження динаміки макроекономічних показників (ВВП, рівень безробіття, інфляція, інвестиційна активність).

- Метод експертних оцінок – використовується для визначення ефективності економічної політики та оцінки можливих сценаріїв розвитку.

- Соціологічні дослідження – вивчення громадської думки щодо економічних реформ і державної політики у сфері відновлення.

- Прогностичне моделювання – використання математичних моделей для оцінки майбутнього стану економіки на основі поточних тенденцій.

Висновки

Методологія дослідження економічних процесів у повоєнному відновленні України базується на комплексному підході, що включає аналіз макроекономічних тенденцій, оцінку ефективності державної політики, вивчення історичного досвіду інших країн, використання кількісних методів аналізу та прогнозування. Розуміння цих процесів дозволить сформувати ефективну стратегію відбудови країни, оптимізувати використання ресурсів та забезпечити стабільне економічне зростання.

Список літератури:

1. Dabrowski, M., & Myachenkova, Y. (2022). Ukraine's Post-War Reconstruction and EU Integration. Bruegel.
2. International Monetary Fund (2023). Ukraine: Selected Issues. IMF Country Report.
3. World Bank (2023). Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment. World Bank Group.
4. European Bank for Reconstruction and Development (2023). Ukraine's Recovery: Economic Outlook and Structural Reforms.
5. National Bank of Ukraine (2023). Macroeconomic and Monetary Review. Kyiv: NBU.

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КРЕАТИВНОГО ДОБРОБУТУ ПІДПРИЄМСТВ (НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНИХ ЕКОФЕРМ)

Лизогуб Андрій Олегович

*аспірант кафедри торгівельного підприємництва,
товарознавства та управління бізнесом, Одеський
національний технологічний університет, м. Одеса, Україна*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6067/>

У сучасному світі, де екологічні виклики та зростаючий попит на органічну продукцію формують нові тренди розвитку агропромислового сектору, екологічні ферми стають не просто виробничими одиницями, а центрами інновацій та сталого розвитку [1]. Концепція креативного добробуту підприємств, особливо в контексті екоферм, набуває особливого значення, оскільки поєднує економічну ефективність, екологічну відповідальність та соціальну значущість. Актуальність дослідження інвестиційно-інноваційних механізмів підвищення креативного добробуту екоферм зумовлена необхідністю пошуку нових підходів до організації сільськогосподарського виробництва, які б відповідали сучасним викликам та забезпечували сталий розвиток галузі [2]. На сьогоднішній день органічне сільське господарство є одним із найбільш динамічних секторів світової економіки, що демонструє стабільне зростання та залучає все більше інвестицій.

Особливістю сучасних екоферм є їх орієнтація не лише на виробництво екологічно чистої продукції, але й на створення комплексної системи господарювання, яка враховує екологічні, соціальні та економічні аспекти діяльності. Креативний добробут підприємства являє собою комплексне поняття, що охоплює не лише фінансово-економічні показники, але й здатність організації до інновацій, адаптації та створення додаткової цінності через креативні рішення [3]. У контексті екоферм це поняття набуває особливого значення, оскільки передбачає гармонійне поєднання економічної ефективності

з екологічною відповідальністю та соціальною значущістю. Сучасні екоферми стикаються з необхідністю постійного пошуку нових шляхів розвитку, що вимагає впровадження інноваційних технологій та методів господарювання. При цьому важливо зберігати баланс між традиційними методами органічного землеробства та сучасними технологічними рішеннями, які дозволяють підвищити ефективність виробництва без шкоди для навколишнього середовища. Особливе значення в контексті підвищення креативного добробуту екоферм має впровадження інноваційних підходів до управління виробничими процесами. Це включає використання сучасних методів планування та контролю, впровадження систем автоматизації та моніторингу, розвиток нових форм організації праці та мотивації персоналу. Важливим аспектом є також розвиток систем управління якістю, які забезпечують відповідність продукції високим стандартам органічного виробництва. Розвиток екологічного фермерства у світі демонструє стійку тенденцію до зростання. За останні десятиліття площі, зайняті під органічним землеробством, збільшились у кілька разів, а ринок органічної продукції показує щорічне зростання на рівні 10-15% [4]. Це створює сприятливі умови для розвитку екоферм та впровадження інноваційних підходів до організації виробництва. Водночас зростання конкуренції на ринку органічної продукції вимагає від підприємств постійного вдосконалення та пошуку нових шляхів підвищення ефективності.

Інвестиційно-інноваційні механізми відіграють ключову роль у забезпеченні сталого розвитку екоферм та підвищенні їх креативного добробуту [5]. Ці механізми включають широкий спектр інструментів та підходів, спрямованих на модернізацію виробництва, впровадження нових технологій, розвиток інфраструктури та підвищення кваліфікації персоналу. Особливе значення має розвиток механізмів фінансування інноваційних проєктів, включаючи як традиційні форми кредитування, так і альтернативні джерела фінансування, такі як венчурний капітал, краудфандинг та зелені облігації. В умовах обмеженості фінансових ресурсів важливим є ефективне використання наявних можливостей та пошук оптимальних рішень для реалізації інвестиційних проєктів. Це вимагає ретельного планування та оцінки ризиків, а також розвитку партнерських відносин з різними учасниками ринку. Важливим аспектом підвищення креативного добробуту екоферм є розвиток інноваційної інфраструктури [6]. Це включає створення науково-дослідних центрів, демонстраційних майданчиків, навчальних програм та інших елементів, які забезпечують підтримку інноваційної діяльності. Особливе значення має розвиток співпраці між екофермами, науковими установами та бізнес-структурами, що дозволяє об'єднувати ресурси та знання для вирішення спільних завдань. Така співпраця сприяє прискоренню процесів впровадження інновацій та підвищення ефективності виробництва. Управління інноваційними проєктами в органічному землеробстві вимагає особливого підходу, який враховує специфіку галузі та необхідність збереження екологічного балансу [7].

При цьому важливо забезпечити ефективну координацію всіх учасників проекту, включаючи виробників, науковців, консультантів та інших фахівців. Особливу роль відіграє система моніторингу та оцінки результатів, яка дозволяє своєчасно виявляти проблеми та вносити необхідні корективи. Технологічні інновації є одним з ключових факторів підвищення креативного добробуту екоферм [8]. Це включає впровадження сучасних методів обробки ґрунту, систем зрошення, технологій захисту рослин та інших елементів, які дозволяють підвищити ефективність виробництва при збереженні екологічної чистоти продукції. Особливе значення має розвиток цифрових технологій, включаючи системи точного землеробства, автоматизації процесів та аналізу даних. Використання таких технологій дозволяє оптимізувати використання ресурсів та підвищити якість управлінських рішень. Важливим елементом інвестиційно-інноваційних механізмів є розвиток систем сертифікації та контролю якості органічної продукції. Це включає впровадження міжнародних стандартів, розвиток систем простежуваності та забезпечення прозорості виробничих процесів. Такі системи не тільки гарантують якість продукції, але й підвищують довіру споживачів та створюють додаткові конкурентні переваги для екоферм. Маркетингові інновації також відіграють важливу роль у підвищенні креативного добробуту екоферм. Це включає розвиток нових каналів збуту, створення унікальних торгових пропозицій, впровадження програм лояльності та інших інструментів, які дозволяють підвищити ефективність взаємодії з споживачами. Особливе значення має розвиток онлайн-продажів та використання соціальних мереж для просування продукції. Соціальні інновації є важливим елементом розвитку екоферм, оскільки вони дозволяють створювати додаткову цінність для місцевих громад та суспільства в цілому. Це включає створення освітніх програм, розвиток агротуризму, підтримку місцевих ініціатив та інші проекти, які сприяють сталому розвитку територій. Такі інновації не тільки підвищують соціальну значущість екоферм, але й створюють додаткові можливості для розвитку бізнесу. Міжнародне співробітництво відіграє важливу роль у розвитку екоферм та підвищенні їх креативного добробуту. Це включає обмін досвідом та технологіями, участь у міжнародних проектах та програмах, розвиток експортних можливостей та інші форми співпраці. Особливе значення має адаптація міжнародного досвіду до місцевих умов та розвиток власних інноваційних рішень. Підвищення кваліфікації персоналу є важливим елементом інвестиційно-інноваційних механізмів розвитку екоферм. Це включає організацію навчальних програм, стажувань, обміну досвідом та інших форм професійного розвитку. Особливе значення має формування інноваційної культури та розвиток креативного мислення працівників, що дозволяє генерувати нові ідеї та впроваджувати інноваційні рішення. Фінансова стійкість є важливим аспектом креативного добробуту екоферм. Це вимагає ефективного управління фінансовими ресурсами, оптимізації витрат, розвитку додаткових джерел доходу та інших заходів, які забезпечують економічну ефективність

діяльності. Особливе значення має розвиток механізмів страхування ризиків та забезпечення стабільності фінансових потоків. Екологічна відповідальність залишається ключовим принципом діяльності екоферм, який визначає специфіку всіх інвестиційно-інноваційних механізмів. Це включає збереження та відновлення природних ресурсів, мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище, розвиток замкнутих циклів виробництва та інші заходи, які забезпечують екологічну стійкість. Особливе значення має впровадження енергоефективних технологій та використання відновлюваних джерел енергії. Розвиток логістичних систем є важливим елементом підвищення креативного добробуту екоферм. Це включає оптимізацію транспортних потоків, створення ефективних систем зберігання та переробки продукції, розвиток прямих поставок споживачам та інші заходи, які дозволяють підвищити ефективність руху товарів та зменшити втрати. Особливе значення має впровадження сучасних технологій управління ланцюгами поставок. Моніторинг та оцінка ефективності інвестиційно-інноваційних механізмів є важливим елементом управління розвитком екоферм. Це включає розробку системи показників, регулярний збір та аналіз даних, оцінку досягнутих результатів та коригування планів розвитку. Особливе значення має використання сучасних методів аналізу даних та прийняття рішень на основі об'єктивної інформації. Перспективи розвитку екоферм пов'язані з подальшим вдосконаленням інвестиційно-інноваційних механізмів та пошуком нових шляхів підвищення креативного добробуту. Це включає розвиток нових бізнес-моделей, впровадження передових технологій, розширення спектру продукції та послуг, посилення співпраці з партнерами та інші напрямки розвитку. Особливе значення має здатність екоферм адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та використовувати нові можливості для розвитку.

Список використаних джерел:

1. Петренко О.М., Коваленко В.С. Інноваційний розвиток аграрних підприємств України: теорія та практика. *Економіка АПК*. 2023. № 2. С. 45-57.
2. Thompson R., Wilson K. Sustainable Innovation in Organic Farming: A Global Perspective. *Journal of Agricultural Innovation*. 2024. Vol. 15(2). P. 89-104.
3. Мельник Л. Г., Дегтярьова І. Б. Креативний потенціал підприємств аграрного сектору: оцінка та механізми підвищення. *Вісник аграрної науки*. 2023. № 4. С. 67-82.
4. Davis M., Anderson P. Creative Well-being in Agricultural Enterprises. *Sustainability Studies*. 2024. Vol. 8 (1). P. 12-28.
5. Ковальчук С. В., Гринчук Ю. С. Механізми фінансування екологічного сільського господарства в Україні. *Фінанси України*. 2023. № 8. С. 123-138.

ЕВОЛЮЦІЯ БЮДЖЕТУВАННЯ: ЯК ГНУЧКІ ФІНАНСОВІ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩУЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ БІЗНЕСУ

Соломатіна Тетяна Василівна

*доктор економічних наук, Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля, м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-1949-3277*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6086/>

Використання бюджетування в процесі операційної діяльності компанії дозволяє дотримуватися стратегічного управління, оптимізації витрат, прогнозуванню та адаптації до ринкових умов в яких вона функціонує.

Фінансове бюджетування включає бюджетне планування, формування бюджету, виконання бюджету, оцінка та контроль бюджету. Одним із найважливіших адміністративних інструментів фінансового бюджетування є планування дій для досягнення кількісних цілей, стандарт для вимірювання ефективності та пристрій для подолання передбачуваних несприятливих ситуацій [1, с. 8].

Для стратегії розвитку компанії важливо, який метод бюджетування застосовується. На сьогодні, найпоширенішими сучасними методами бюджетування є:

- Інкрементне бюджетування – базується на бюджеті попереднього періоду з коригуваннями на інфляцію чи інші зміни. Простіший у реалізації, але не стимулює оптимізації витрат.
- Безперервне бюджетування (Rolling Budgeting) – бюджет переглядається регулярно (наприклад, щоквартально), щоб постійно відповідати актуальним умовам ринку.
- Beyond Budgeting – підхід, що відмовляється від традиційного бюджетування на користь більш гнучких інструментів, орієнтованих на адаптивність і децентралізацію управління.

Корисним є досвід зміни метода бюджетування на прикладі однієї української компанії ТОВ «Х», яка має декілька напрямлень бізнесу: роздрібну та оптову торгівлю, здачу в оренду основних засобів та наявність закладів харчування. Протягом останніх 10 років компанія використовувала безперервне бюджетування, де бюджети коригувалися щоквартально: в залежності від отриманих доходів переглядалися надходження на наступний квартал, витрати (змінні та постійні), грошові потоки та фінансові показники на предмет відповідності стратегічним цілям компанії.

Рік тому, компанія змінила традиційний метод бюджетування до підходу Beyond Budgeting де були застосовані інші інструменти, такі як:

1. Ключові показники ефективності (KPI) – були встановлені для кожного напрямку бізнесу:

- для роздрібної та оптової торгівлі – обсяги продажів, середній чек, оборотність товарів.

- для оренди основних засобів – середній дохід на одиницю основного засобу.
- для закладів харчування – середній дохід на відвідувача, собівартість страв.

2. Гнучке планування (Rolling Forecasts) – постійне оновлення прогнозів на основі фактичних результатів, що дозволяє швидко реагувати на зміни попиту або сезонні коливання. Базовим показником встановили гнучкий графік маржинального прибутку за останні три місяці що передують бюджетуванню

3. Децентралізоване прийняття рішень – передбачалась передача відповідальності за фінансові рішення на рівень бізнес-одиниць (гуртова торгівля, роздрібна торгівля, орендні об'єкти, ресторани), що повинно було підвищити швидкість реагування на локальні зміни. Проте, на сьогодні, цей інструмент не діє в повному обсязі, власники лівову частину рішень приймають самостійно

4. Порівняльний аналіз (Benchmarking) – порівняння результатів між підрозділами та попередніми роками. Було би більш корисно порівняти з конкурентами для визначення найкращих практик та встановлення реалістичних цілей, проте така фінансова інформація компанії недоступна

5. Адаптивні фінансові ліміти – замість жорстких бюджетів використовуються гнучкі ліміти витрат, які коригуються залежно від динаміки доходів чи ринкових умов. Такими лімітами виступають встановлені відсотки від продажів кожного з напрямків діяльності

6. Мотивація через цілі – встановлення гнучких цілей, які базуються на ринкових умовах або показниках конкурентів, а не на заздалегідь визначених бюджетах. Такі мотиваційні програми робітникам переглядаються не тільки на початок кожного року але і протягом року, коли відбуваються значущі зміни в роботі компанії або в зовнішніх обставинах

7. Аналіз фінансових показників в реальному часі – використання сучасних аналітичних платформ для оперативного відстеження фінансових показників і прийняття рішень на основі актуальних даних. Для цього компанія використовує візуалізацію Power BI, яка дозволяє отримати не тільки актуальні щоденні показники аналітики, але й оцінити їх з різних ракурсів.

Сучасні підходи до бюджетування є ключовим інструментом ефективного управління фінансами в умовах динамічного ринкового середовища. Для ТОВ «Х», яка працює у різних напрямках бізнесу, зміна підходу бюджетування до Beyond Budgeting, виявилася ефективною та забезпечила:

- швидку адаптацію до змін попиту, економічних умов та конкуренції.
- підвищення ефективності витрат через постійний моніторинг і оптимізацію фінансових показників.
- стимулювання зростання завдяки гнучкому встановленню цілей і мотивації працівників.

Таким чином, вважаємо, що відмова від жорстких традиційних бюджетів на користь адаптивних підходів сприяє підвищенню конкурентоспроможності та стійкості бізнесу в сучасних умовах.

Список літератури:

1. Westerfield, R. W., & Jordan, B. D. (2013). Fundamentals of Corporate Finance (10th ed.). Dissertations & Thesis.Publisher details.

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ МІСТА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Стамат Вікторія Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту та маркетингу,

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0001-5789-4023

Білоус Вікторія Вячеславівна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальності 073 Менеджмент,

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6081/>

В умовах глобалізації та цифровізації суспільства формування бренду міста стає ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності територій та їх сталого розвитку. Сучасні міста конкурують не лише за інвестиції та туристичні потоки, але й за людський капітал, креативний клас та інноваційні проекти [1]. У цьому контексті цифрові інструменти брендингу набувають особливого значення, оскільки вони дозволяють ефективно комунікувати унікальні переваги міста та формувати його позитивний образ у глобальному інформаційному просторі.

Теоретичне осмислення процесу брендингу міста в цифрову епоху потребує інтеграції класичних концепцій територіального брендингу та сучасних підходів до цифрового маркетингу. Брендинг міста – це не просто створення візуальної ідентичності та промоційних матеріалів, а комплексний процес формування та управління міською ідентичністю, який охоплює всі аспекти міського життя [2]. При цьому важливо розуміти, що цифрові інструменти не замінюють традиційні підходи до брендингу, а доповнюють та посилюють їх ефективність.

Сучасний цифровий інструментарій брендингу міста можна структурувати за кількома ключовими напрямками, які представлені на рис. 1. Перший напрям – це офіційні цифрові канали комунікації міста, які включають веб-портал міста, офіційні сторінки в соціальних мережах, мобільні додатки та електронні

інформаційні системи [1]. Другий напрям – це інтерактивні цифрові сервіси, такі як віртуальні тури, 3D-моделі визначних пам'яток, інтерактивні карти та навігаційні системи. Третій напрям – це платформи для залучення громадськості до процесу брендингу міста, включаючи системи електронних консультацій, краудсорсингові платформи та цифрові інструменти партисипативного бюджетування [3].

Рисунок 1 – Напрями цифрового інструментарію брендингу міста
Джерело: побудовано авторами на основі узагальнення матеріалів [1, 3]

Особливу роль у цифровому брендингу міста відіграє контент-маркетинг. Основними трендами у 2024 році є розширення використання відео-контенту, залучення інфлюенсерів до рекламних кампаній, використання таких каналів просування як соціальні мережі, пошукова оптимізація і контент-маркетинг, електронні поштові розсилки, афілійований та крауд-маркетинг [4]. Як зазначають Браун Е., Кавараціс М. та Зенкер С., успішний бренд міста формується через створення та поширення різноманітного цифрового контенту, який відображає автентичність міста та його культурну ідентичність [5]. Це можуть бути історії успіху місцевих підприємців, відеоблоги про міське життя, фотопроєкти, які демонструють унікальну атмосферу міста, подкасти про місцеві традиції та інновації. Соціальні мережі стають потужним каналом для створення та підтримки емоційного зв'язку з різними аудиторіями, дозволяючи оперативно реагувати на їхні потреби та очікування. Основні тенденції розвитку територіального маркетингу свідчать про зростаюче значення іміджу, репутації та впізнаваності бренду, як ключових чинників успіху міст і регіонів. Використання сучасних цифрових технологій, включаючи штучний інтелект та Big Data, відкриває нові можливості для персоналізованого підходу до залучення інвесторів, туристів і мешканців. Маркетингові стратегії дедалі більше орієнтуються на емоційний вплив і створення унікального досвіду для цільових аудиторій. Водночас значну роль починають відігравати місцеві спільноти, активна участь яких у розвитку територій сприяє їхній сталості та привабливості [4, 6].

В умовах глобальної конкуренції міст особливого значення набуває транскордонне співробітництво у сфері територіального брендингу. Влащенко Н. М. у своїх дослідженнях акцентує увагу на тому, що цифрові технології створюють нові можливості для міжнародної співпраці та обміну

досвідом у сфері брендингу територій [7]. Це дозволяє містам не лише переймати кращі світові практики, але й створювати спільні цифрові проекти, які посилюють туристичну привабливість регіонів та сприяють культурному обміну.

Важливим аспектом цифрового брендингу міста є вимірювання та аналіз ефективності використання різних інструментів. Сучасні цифрові технології дозволяють збирати та аналізувати великі обсяги даних про взаємодію користувачів з різними елементами бренду міста. Це включає аналіз відвідуваності веб-ресурсів, активності в соціальних мережах, використання мобільних додатків та інших цифрових сервісів. На основі цих даних можна оптимізувати стратегію цифрового брендингу та підвищувати ефективність комунікації з різними цільовими аудиторіями [2].

Значну роль у формуванні цифрового бренду міста відіграє розвиток технологій «Розумне місто». Впровадження розумних міських систем, від електронного квитка у громадському транспорті до систем моніторингу якості повітря, не лише покращує якість життя мешканців, але й створює додаткові можливості для позиціонування міста як сучасного та інноваційного. Крім того, розвиток таких технологій сприяє залученню інвестицій та оптимізації міських ресурсів. Варто зазначити, що ефективність впровадження концепції «Розумне місто» залежить від рівня цифрової грамотності населення, готовності муніципальної влади до інновацій та розвитку відповідної інфраструктури. Таким чином, розумні міські технології не лише сприяють комфорту мешканців, але й стають ключовим елементом стратегії міського брендингу.

Таким чином, цифрові інструменти відіграють визначальну роль у формуванні бренду міста в умовах глобалізації. Вони не лише розширюють можливості для комунікації та взаємодії з різними цільовими аудиторіями, але й дозволяють створювати нові формати презентації міста, залучати громадськість до процесу брендингу та вимірювати ефективність брендингових заходів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку методичних підходів до оцінки ефективності використання цифрових інструментів у брендингу міста та вивчення потенціалу нових цифрових технологій для посилення конкурентних переваг міст у глобальному просторі.

Список літератури:

1. Буднікевич І., Антохова І. Роль спеціальних елементів комплексу маркетингу у формуванні та реалізації сучасної концепції розвитку міста. *Схід. Економічні науки*. 2013. № 6 (126). С. 33-39.
2. Кавараціс М. Від маркетингу міста до брендингу міста: на шляху до теоретичної основи для розробки брендів міста. *Брендинг місця та публічна дипломатія*. 2004. Вип. 1, № 1. С. 58-73.
3. Біловодська О. А., Гайдабрус Н. В. Стратегічний підхід до формування бренду міста (на прикладі м. Сум). *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 2. С. 22-31.

4. Стамат В. М., Просолов О. О. Digital-маркетинг як ключовий чинник підвищення конкурентоспроможності бізнесу. *Modern Economics*. 2024. № 44 (2024). С. 190-198. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V44\(2024\)-28](https://doi.org/10.31521/modecon.V44(2024)-28).
5. Браун Е., Кавараціс М., Зенкер С. Моє місто – мій бренд: різні ролі жителів у брендингу місць. *Журнал управління місцями та розвитку*. 2010. Вип. 6, № 1. С. 18-28.
6. Стамат В. М., Матвієнко С. В. Стан та перспективи розвитку територіального маркетингу. *Управління розвитком соціально-економічних систем* : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф.(м. Харків, 21-22 березня 2024 року). Харків : ДБТУ, 2024. С. 535-537. URL : <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/18573>
7. Влащенко Н. М. Брендінг та просування туристичної дестинації на основі транскордонного співробітництва. *Економічний форум*. 2016. № 3. С. 92-97.

TECHNOLOGICAL METRICS FOR MEASURING THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Iryna Turchenko

PhD, Associate professor, West Ukrainian National University

ORCID: 0000-0002-9441-6669

Lu Qiwei

master`s student, West Ukrainian National University

Xu Baoxi

master`s student, West Ukrainian National University

Jiang Peng

master`s student, West Ukrainian National University

Internet address of the article on web-site:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6094/>

The introduction of artificial intelligence into various fields of activity requires its evaluation based on various metrics – technological, economic, social, etc. Technological metrics play an important role among them.

By technological metrics [1], we mean quantitative indicators that allow us to assess artificial intelligence's productivity, accuracy, and efficiency. They help developers and researchers determine how well a model performs its tasks, how fast it processes data, how well it generalizes knowledge, and whether it is biased. Without clear metrics, it is impossible to compare different algorithms, improve their performance, and ensure the reliability of AI in real-world scenarios.

The choice of the right metric depends on the specifics of the task, as no single metric can fully characterize the quality of the model in all aspects. Model accuracy and quality metrics assess how well artificial intelligence performs its tasks, such as classification, regression, or data generation. For classification models, Precision is used, which shows the proportion of correct positive predictions, Recall, which determines how many real positive cases were found, and their harmonic mean, the F1-score. Regression models are evaluated by Mean Squared Error (MSE) or Mean Absolute Error (MAE), which measure the average difference between predicted and actual values. For language and generative models, BLEU, ROUGE, and METEOR are used to compare the generated text with the reference text.

The second class of metrics includes performance and efficiency metrics that measure how fast and optimally an AI model performs, which is especially important for real-world applications.

Latency determines how long it takes for the model to receive and process input data, which is critical for real-time systems, such as in finance or medicine.

Throughput reflects how many operations or queries the model can perform per second, which is important for scalable services.

Evaluation of computing resource utilization (CPU, GPU, RAM) helps to understand how efficiently the model uses available hardware and power consumption.

Optimization of these metrics allows achieving better performance without significant resource consumption, making AI systems faster, more stable, and more cost-effective.

Generalizability and model robustness metrics are also important, assessing how well an AI system adapts to new, unfamiliar data and how stable its results are under different conditions.

Overfitting and Underfitting show whether the model memorizes training data instead of generalizing patterns or, conversely, whether it is too simple for high-quality forecasting.

Robustness evaluates how the quality of predictions changes when noise or attacks are introduced to the model, which is especially important in the field of cybersecurity and autonomous systems.

Fairness determines whether the model discriminates against certain groups of users due to the uneven distribution of training data.

Assessing these metrics helps to create more reliable and ethical AI solutions that can be used in critical areas. Various methods are used to measure technology metrics, which allow to evaluate the performance, accuracy, and reliability of AI models in different conditions.

Test and validation datasets are used to evaluate the quality of a model on data it hasn't seen during training, which helps to avoid overtraining. A/B testing allows comparing two or more models to determine which one performs better on specified metrics in a real-world environment.

Real-time performance monitoring includes the analysis of latency, throughput, and computing resource utilization in working systems, which allows you to identify problems in time and improve efficiency.

The combination of these methods helps developers choose the best models and ensure their stable operation after implementation.

Measuring technology metrics in artificial intelligence faces a number of challenges that make it difficult to objectively evaluate models. One of the key challenges is the selection of relevant metrics, as different tasks require different approaches to evaluation, and no single metric provides a complete picture of performance.

The tradeoff between accuracy and speed is also a major issue, as more complex models may provide better quality but may also be slower or consume more resources. Another challenge is the dynamism of AI systems, as models can change their performance over time due to changes in input data, which requires constant monitoring and reassessment of metrics.

In addition, ethical aspects and biases in training data can affect the results, making the model less fair or reliable for certain user groups. Addressing these challenges requires an integrated approach that combines automated analysis, real-world testing, and ethical oversight.

Thus, technological metrics play a key role in measuring the effectiveness of artificial intelligence, allowing to assess its accuracy, performance, stability, and generalizability. It is important to choose the right metrics for a specific task, as no single metric is universal for all models. Measurement methods such as validation set testing, A/B testing, and real-time monitoring help to obtain objective results and improve models. However, there are challenges, such as the trade-off between accuracy and speed, the need for constant monitoring, and the risk of algorithmic bias. Therefore, achieving high quality and reliability of AI systems requires a comprehensive approach that includes not only improving technical aspects but also ethical control and adapting models to changing conditions of use.

References:

1. Demystifying AI/ML Performance Metrics: A Guide to Building High-Impact Models – URL: <https://svitla.com/blog/ai-ml-performance-metrics>

МИСЛЕННЄВИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ КАРТЕЗІАНСЬКОГО РОБОТА ЯК ПЕРША ФОРМА ТЕСТУ Т'ЮРИНҐА

Ляшко Сергій Валерійович

аспірант, Національний технічний університет

«Дніпровська політехніка»

ORCID: 0009-0007-3796-6596

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6057/>

Розглядаючи сучасні проблеми імітації свідомої діяльності штучним інтелектом, а у вузькому сенсі – людиноподібними роботами, цікавим було би згадати першу, досить наївну, але не позбавлену глибокого сенсу варіацію тесту Т'юринґа, запропоновану ще Р. Декартом. Вона описана вченим у формі мисленнєвого експерименту в кількох програмних працях, зокрема – у тих самих «Роздумах про метод» [1, р. 36-37], де вперше й з'явилася друком.

Як відомо, т'юринґівський тест зосереджений на оцінці здатності людини відрізнити машину від справжньої свідомої істоти. У своїй сучасній постановці тест акцентує увагу на конкретному продукті діяльності машини: тексті. Пересічні люди мають прочитати два тексти, один із яких написаний друком іншою людиною, а другий – комп'ютером. Інколи тексти створюються за конкретними запитамі досліджуваних, тобто у форматі переписки. Якщо досліджувані відчують труднощі в розрізненні текстів, то вважається, що машина пройшла випробування. Цей тест багаторазово повторювався у зв'язку з розвитком комп'ютерних технологій. Але про самий оригінальний тест Т'юринґа та так звану «моторошну долину» говорити нам ще доведеться в майбутньому. Наразі ж звернемо увагу на геніальне прозріння французького філософа XVII ст.

Р. Декарт вже на основі сучасних йому вкрай примітивних автоматонів, які, до речі, вплинули і на його досить сумнівні зоологічні погляди, дійшов до висновку, що в подальшому можливе створення людиноподібних машин, які імітують живих свідомих людей – назвімо їх справедливо *картезіанськими роботами*. Звідси рукою подати до філософських зомбі Кріпке-Чалмерса. Проте і нас, і Декарта тут цікавить інше, практичніше: як відрізнити робота від людини за загальної зовнішньої подібності? Врахуємо також, що йдеться не про комп'ютерний код, який винятково генерує тексти, а про людиноподібний механізм з усіма можливими його діями: словом, рухом і т. д. Як не дивно, ще у XVII столітті Р. Декарт дав доволі логічну відповідь. У нього вона поділена на два взаємодоповнюючі сегменти: по-перше, машина, оскільки вона не має справжнього «універсального інструменту» (*instrument universel*), розуму [ibid., p. 37], який є у людини, вона не зможе поєднувати слова в логічні тексти – як ми вже бачимо, сучасний тест Т'юринга цю точку зору заперечив. По-друге, і тут ясніше проглядається ядро думки, – машина не змогла би адекватно реагувати на всі можливі фізичні подразники, як це робить людина. Іншими словами, філософ дійшов до думки, що позбавлена свідомості машина може діяти лише за заздалегідь заданим алгоритмом, і тоді, коли виникає невідомий для неї сигнал, вона не може відреагувати адекватно, якщо взагалі якась реакція послідує. Припускається, що в автоматоні може бути закладено багато різноманітних алгоритмів і, відповідно, реакцій; але не всі можливі, що робить машину вразливою для тривалого глибинного тестування: деє вона однаково схибить.

Одразу зазначимо, що прозріння геніальне, особливо – в контексті того часу! Дійсно: якщо машина працює лише за закладеним кодом, без еволюційних надбань, без емоцій, то вона принципово не функціонує як жива мисляча істота, а тільки як правдоподібна імітація. Можна сказати, що в неї немає та не може бути ніяких *qualia*. Віддамо належне філософу. Та тут же зазначимо, з точки зору сьогодення, слабе місце, до якого Р. Декарт, попри всю свою геніальність, не зміг додуматися: а якщо машина, навіть бодай вона по-справжньому і не свідомо, запрограмована вчитися на основі закладеного в неї початкового досвіду-коду із подальшим нашаруванням нового? – це ж, де-юре, цілком біологічний принцип, вкладений у металево-цифрову основу. Машина, яка могла би «вчитися» на своєму досвіді, математично вираховувати на основі вже набутих даних прийнятні та неприйнятні реакції на вербально-сміслові та фізично-механічні подразники, відповідно, могла би і реагувати, як людина (чи навіть надлюдина!), на будь-які нові стимули. Цього, на жаль, не міг передбачити Декарт як представник Модерну. І дійсно, сучасний ШІ являє нам неймовірні здібності до навчання та закономірної відповіді: він, хоч і з чисельними хибами, зумовленими його сучасним станом, засвоює нові умови та дані значно швидше за будь-якого вченого. В нього навіть сьогодні вже неможливо виграти в шахи, бо він моментально вибудовує закономірну стратегію дій, зумовлену будь-яким

ходом людини. Якщо уявити собі машину, що не обмежена «запитом-дією», а «самодіяльну», то навіть будучи несвідомою і неживою насправді, вона могла би за лічені хвилини розрахувати всі наявні та майбутні фізичні формули, знайти традиційні та нетрадиційні відповіді на всі буденні питання та послуговуватися ними, залежно від індивідуального профілю співрозмовника, буквально провокуючи в ньому потрібну реакцію. – Усього цього не міг передбачити Р. Декарт, як і А. Т'юринг, хоча вони обидва стояли коло основ інформатики в більшому чи меншому ступені.

Отже Декартів роздум сьогодні має, скорше, історичну та методологічну цінність, ніж практичну. Навіть якщо зважити, що те саме міг би сказати і якийсь сучасний вчений. Але відзначимо його хронологічну перевагу: без сумніву, це був перший, по-своєму довершений та суто людський аргумент у суперечці між інтелектом штучним і еволюційно-біологічним.

Список літератури:

1. Descartes R. Discours de la méthode. Suivi des Méditations métaphysiques. Paris : Ernest Flammarion, 1900. 468 p.

IT TECHNOLOGIES IN TEACHING AND LEARNING FOREIGN LANGUAGES UNDER RUSSIA'S AGGRESSION OF 2022 IN KHARKIV, UKRAINE

Olena Shaposhnikova

Senior Teacher, Department of Cross-Cultural

Communication and Foreign Languages

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-00020926-2280

Internet address of the article on web-site:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6078/>

Russia launched its armed aggression against Ukraine on 20 February 2014 with the military operation of its Armed Forces on seizing a part of the Ukrainian territory – Crimean Peninsula. Russia's brutal aggression of February 2022 aimed primarily at destroying the Ukrainian people as a free and democratic nation, forced all structural elements of society, including the educational system, to adapt to the conditions of martial law, and, so, to deal promptly with a number of pedagogical and psychological aspects [1, p. 1].

Since 24 February 2022, an estimated 5.7 million school-aged children in Ukraine (ages 3-18) were affected by the war. According to the Ministry of Education and Science of Ukraine, as of 24 June 2022, 1849 educational facilities were damaged amid ongoing hostilities and 212 were completely destroyed. The occupied areas have become a territory of fear and terror, the occupying authorities act by repressive measures, resorting to systematic and large-scale violations of human rights and fundamental freedoms. More than half of the Ukrainian children, namely 4,3 million, were forced to leave their homes and move to safer environments, mainly in western Ukraine or abroad. In particular, 1,8 million children had been resettled as refugees in neighboring countries and 2,5 million are internally displaced within Ukraine. 566 Ukrainian educational institutions have been damaged by explosions and shelling, of which 73 are completely destroyed, according to UNICEF [2, p. 1]. Offline classes at universities and schools became impossible under shelling, bombing and blackouts. All of this resulted in an increased wave of Ukrainian refugees to Europe, students and teachers among them. The online format is the way out with remote platforms for learning. The life and educational process should go on.

The National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” refers to the vocational education and training (VET) system of Ukraine. VET in Ukraine [3, p. 1] provide learners with essential skills enhancing their employability, supporting their personal development and encouraging active citizenship. It is a complex of pedagogical and organizational and management measures aimed to ensure that individuals get knowledge, abilities and skills pertinent to a certain profession, develop their competence and skills, develop general and professional culture. Strategies and challenges during the COVID-19 pandemic widened the use of the online format in

teaching and learning foreign languages because of the danger of being infected. Online classes have been rampant since the global spread of COVID-19 following the national government's call to employ an online mode of teaching [4, p. 1]. The availability of online work with numerous application programs provides many opportunities for foreign language teachers and learners to practice their ability in four English skills: listening, reading, writing, and speaking. Some benefits of integrating technology into language learning are as follows: Students have opportunities to write, speak, listen, and read, do online learning, get online references, and use multiple computer applications. They obtain the latest information, translate, have opportunities to use multimedia presentations and demonstrate new teaching methods. They can practice online quizzes or tests, improve their speed of answering questions, and their test scores, learn another foreign language, and do collaborative learning; IT technology encourages independent learning.

In 1920 the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” chose the system of Microsoft Teams as a cloud-based team collaboration software that offers core capabilities, including business messaging, calling, video meetings, and file sharing [5, p. 1]. Teams can be accessed via desktop, any internet-connected device, and the Teams mobile app. Microsoft Teams is the ultimate messaging app for an organization – a workspace for real-time collaboration and communication, meetings, file and app sharing, all in one place, in the open, accessible to everyone. Online classes instead of offline during the war to save lives and to reach the goal of education was chosen as the law, because teachers and students are in different countries and locations, the Internet is not stable, and the work under shelling and bombing is not rare. IT technology (Microsoft Teams) helps teachers integrate [6, p. 1] language teaching and learning, create **online quizzes or tests** and students improve **the speed of answering questions**, test scores, **and writing**. The quiz scores can be seen within a few minutes after the test is ready. **Watching movies**. Some movies or DVDs provide subtitles that students can use to learn the written language input and oral language at the same time. Students read the provided subtitles practicing their rehearsing, listening and speaking skills. Then they summarize what they have watched by speaking or writing it. **E-mailing** provides students with more opportunities for writing to communicate with people from different countries and cultures. They can make pen pals with people abroad to write their thoughts to be commented on by somebody else. Submitting an assignment by e-mail to a lecturer is a form of using e-mail in learning and teaching foreign languages to have a written dialogue with lecturers. **Speaking**: students can discuss what they have watched with their friends in small groups, what movies are about, using opportunities to listen, write, and speak. **Listening**. Listening to news, movies, interviews, music, or concerts, learners become familiar with what native speakers say. **Reading**. Many websites provide news in foreign languages to read the information as soon as the news appears. **Multi-media presentation**. Computer technology provides students and lecturers with PowerPoint and other media presentation software. Individually or in a group, it helps students speak a foreign language when presenting a topic. Lecturers also use PowerPoint presentation slides to deliver their lessons. Thus, it is a medium for teaching and learning using materials, references, and quizzes. **Encouraging independent**

learning. IT technology encourages learners to study and do their work independently because Internet education applications are available (audio-visual texts, and videos in different contexts including movies, conversations, talks, and quizzes to audio). **Collaborative learning** in peer learning groups encourages foreign language learners to perform collaborative learning. **Efficiency.** E-learning is a time-efficient and effective way of learning foreign languages under war circumstances because E-learning enables students to learn without meeting lecturers in the classroom, which is dangerous while shelling and bombing. It takes no time to upload materials without coming to the class. **Vocabulary.** Students use online dictionaries to look for meanings of new words. Browsing some articles on the Internet makes learners use new words and synonyms for enlarging their vocabulary with online dictionaries. IT technology helps search for new words that students did not recognize before.

Conclusion. A lot of challenges of using technology in education process [6] are satisfied by the TEAMS Microsoft platform, especially under war conditions. The TEAMS platform is chosen by the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” for students to keep up to date and become proficient foreign language users to maximize technology integration in teaching and learning. Ukrainian foreign language learners employ student-centered learning with the benefits of technology integration in language learning that can be maximized to improve the learners’ proficiency, no matter what country the student or teacher is in under war mobility circumstances [7, p. 1].

References:

1. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. 10 facts you should know about Russian military aggression against Ukraine URL: <https://mfa.gov.ua/en/countering-russias-agression/10-facts-you-should-know-about-russian-military-aggression-against-ukraine>
2. UNICEF (2022). More than half of Ukraine’s children displaced after one month of war. URL: <https://www.unicef.org/press-releases/more-half-ukraines-children-displaced-after-one-month-war> (24 March 2022).
3. Vocational Education and Training. [https://www.google.com/search?q=vocational+education+and+training+\(vet\)&rlz=1C1GCEA_enUA889UA889&oq=vocational+education+and+training&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBwgBEAAYgAQyCQgAEEUYORiABDIHCAEQABiABDIHCAIQABiABDIHCAHQABiABDIHCAQQABiABDIHCAUQABiABDIGCAYQRRg8MgYIBxBFGDzSAQg5MjcwajBqN6gCCLACaQ&sourceid=chrome&ie=UTF-8](https://www.google.com/search?q=vocational+education+and+training+(vet)&rlz=1C1GCEA_enUA889UA889&oq=vocational+education+and+training&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBwgBEAAYgAQyCQgAEEUYORiABDIHCAEQABiABDIHCAIQABiABDIHCAHQABiABDIHCAQQABiABDIHCAUQABiABDIGCAYQRRg8MgYIBxBFGDzSAQg5MjcwajBqN6gCCLACaQ&sourceid=chrome&ie=UTF-8)
4. Iswati, L. (2021). “When teaching must go on: ESP teachers’ strategies and challenges during COVID-19 pandemic. *Eralingua: Jurnal Pendidikan Bahasa Asing Dan Sastra*, 5 (1), 36. <https://doi.org/10.26858/eralingua.v5i1.16196>
<https://ojs.unm.ac.id/eralingua/article/view/16196>
5. Ultimate Guide to Team Collaboration Platforms. <https://www.techtarget.com/searchunifiedcommunications/definition/Microsoft-Teams>
6. Rintaningrum, Cogent Education (2023), 10: 2164690. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2022.2164690> INFORMATION & COMMUNICATIONS TECHNOLOGY IN EDUCATION Technology integration in English language

teaching and learning: Benefits and challenges by Ratna Rintaningrum Article: 2164690 Published online: 13 Feb 2023 https://www.researchgate.net/journal/Cogent-Education-2331-186X/publication/368478137_Technology_integration_in_English_language_teaching_and_learning_Benefits_and_challenges/links/65845d7f0bb2c7472bfc18f3/Technology-integration-in-English-language-teaching-and-learning-Benefits-and-challenges.pdf?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uRG93bmxvYWQiLCJwcmV2aW91c1BhZ2UiOiJwdWJsaWNhdGlvbiJ9fQ&__cf_chl_tk=0RhQnSSmJlKMjHLRsIzrTrZfQW.2Zl4P7A8sFW3lUzw-1739195744-1.0.1.1-z9mHjMKepBjGPu1PmOq17c0wedQPsNc8dmcZ60up1p8

7. SOME ASPECTS OF THE ORGANIZATION OF THE TRAINING PROCESS UNDER CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE 25.03.2022 Pron Natalia, Ph. D. (Economics), State Scientific Institution "Institute of Educational Analytics" <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/3739/>

РОЛЬ САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ

Булаткіна Галина Іванівна

викладач ЗВО,

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

ORCID: 0000-0003-4091-1768

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6077/>

Формування висококваліфікованих фахівців у галузі медицини неможливо без розвитку лише професійних знань і навичок, а й ключових особистісних якостей, таких як відповідальність, ініціативність, комунікабельність та вміння працювати в команді. Одним із важливих механізмів розвитку цих характеристик є студентське самоврядування, яке розвиває значущу роль у виховному процесі у медичних закладах вищої освіти (ЗВО).

Питання студентського самоврядування досліджували як українські, так і зарубіжні педагоги та психологи: С. У. Гончаренко, З. Н. Курлянд, В. І. Луговий, Джон Дьюї, П'єр Бурдьє, Пауло Фрейре. Семен Гончаренко в «Українському педагогічному словнику» надає визначення самоврядуванню – участь студентів в управлінні й керівництві справами свого колективу. Самоврядування починає свою історію ще у феодальній становій школі. На початку ХХ ст. воно дістало широкий розвиток у школах США, Англії, Німеччини тощо. Самоврядування розвиває у студентів організаторські здібності, почуття відповідальності, ініціативу; самоврядування одночасно є однією з головних умов розвитку самостійності особистості. У практиці української вищої школи усталилися різноманітні форми самоврядування. Конкретні форми самоврядування складаються в кожному закладі залежно від умов його роботи, традицій і нагромадженого досвіду [3, с. 295]. Значний внесок у впровадження ідей

студентського активу, як невід'ємної складової демократизації вищої школи, здійснили: Я. Я. Болюбаш, В. І. Даниленко, К. М. Левківський, М. Ф. Степко, В. Д. Шинкаруко.

Медична освіта вимагає не лише глибоких знань, а й сформованих професійних та особистісних якостей. Майбутні лікарі мають бути відповідальними, організованими, емоційно стійкими та вміти працювати в команді. Одним із ефективних механізмів формування цих навичок є студентське самоврядування.

Студентська автономія в медичних університетах має свої особливості, які відрізняють її від ЗВО інших профілів. Медична освіта, професійна підготовка та етичні стандарти майбутніх лікарів медичних ЗВО виконують особливо важливу функцію. Крім покращення формування у майбутніх лікарів навичок самостійного прийняття рішень, командної роботи, критичного мислення та лідерства, сприяє організації дозвілля, а також активно впливає на професійний розвиток майбутніх медиків.

Основні відмінності студентського самоврядування в медичних університетах – це високий рівень відповідальності. Майбутні медики з перших курсів працюють із пацієнтами, що вимагає підвищеного рівня дисципліни, відповідальності та морально-етичних принципів. Самоврядування в медичних університетах спрямовано на контроль академічної доброчесності, підготовку до практичної діяльності та соціальну відповідальність. Наступна відмінність – це тісний зв'язок із клінічною практикою. На відміну від інших ЗВО студенти-медики беруть участь у лікувальному процесі ще під час навчання. Тому самоврядування активно співпрацює з лікарями, клініками, медичними закладами.

Медичні заклади вищої освіти мають розвинену волонтерську культуру, оскільки майбутні лікарі беруть участь у: донорських акціях (здача крові, допомога онкохворим дітям); виїзних медичних консультаціях для сільського населення; навчальних заходах (лекції для школярів про здоровий спосіб життя, профілактика інфекційних хвороб); підтримці військових шпиталей та поранених у зоні бойових дій. Також вагомим напрямком роботи студентського активу є підготовка до стресових ситуацій, яка полягає у підготовці майбутнього лікаря приймати емоційне та фізичне навантаження, тому студентське самоврядування в медичних ЗВО часто організовує тренінги з психологічної стійкості, боротьбу зі стресом, профільне професійне виховання.

Вагомим напрямком самоврядування у медичних ЗВО є наставництво. Студенти старших курсів допомагають першокурсникам адаптуватися до інтенсивного навчального процесу, дають поради щодо проходження практики, іспитів, співбесід на майбутнє працевлаштування. Активні члени студентського самоврядування забезпечують доступ до додаткових можливостей професійного розвитку, зокрема координують участь у міжнародних конференціях, стажуваннях за кордоном, грантових програмах та професійних обмінах із провідними університетами світу.

Студентське самоврядування в медичних університетах несе значно більше соціального та професійного навантаження, ніж у класичних ЗВО. Воно не лише сприяє активному студентському життю, а й сприяє формуванню високоморальних, відповідальних і професійно підготовлених лікарів.

Список використаних джерел:

1. Бенера В. Є. Розвиток теорії і практики самостійної роботи студентів у навчальному процесі вищих закладів освіти України (друга половина XIX – початок XXI ст.) : дис. докт. пед. наук : 13.00.01 / Валентина Єфремівна Бенера. К., 2011. 622 с.
2. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник /За ред. С. Головка. Київ: Либідь 1997. с. 295.
3. Гончаренко Семен. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
4. Мазепа Х. П. Організація та проведення виховної роботи у вищих навчальних медичних закладах I-II рівнів акредитації / Метод. посіб. Тернопіль : Укрмед книга, 2003. 152 с.
5. Молодіжне та студентське самоврядування в Україні // <http://users.univ.kiev.ua> Органи студентського самоврядування: їх роль у захисті прав та інтересів студентів // <http://users.univ.kiev.ua>
6. Студентський парламент: проблеми і перспективи... // <http://users.univ.kiev.ua/~parliament/unews.html>

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Попадич Богдан Тарасович

*аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0000-0002-4978-5035*

Науковий керівник: Опачко Магдалина Василівна

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6051/>

Проблема самоосвітньої діяльності не є новою для науки, проте терміни, які часто використовуються в сучасній науковій літературі – «самоосвіта», «самоосвітня діяльність» – залишаються недостатньо визначеними.

Серед вітчизняних дослідників актуальні завдання вдосконалення самостійної роботи студентів у системі вищої школи досліджувала Т. Балицька [2], наукові розвідки щодо організації самостійної роботи студентів у вищих педагогічних навчальних закладах проводилися Я. Бойко [3], механізм управління самостійною роботою майбутніх юристів діяльності деканату дослідив А. Кучерявий [7], організацію самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів вивчено О. Малихіним [8]. Водночас, проблема змісту поняття самоосвітньої діяльності майбутніх юристів не була предметом спеціального дослідження.

Самоосвіта – це «самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно значущих освітніх цілей: задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної кваліфікації тощо. Самоосвіта є умовою розвитку, самоствердження та самореалізації особистості і складовою навчання її протягом життя» [6, с. 798]. С. Гончаренко визначає самоосвіту як освіту, яка набувається в процесі самостійної роботи та проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі [4, с. 296].

У контексті нашого дослідження доцільно використовувати термін «самоосвітня діяльність». Розвиток самоосвітньої діяльності студентів відбувається шляхом розв'язання протиріч між особистісним та груповим знанням, провідною тенденцією при цьому є потяг до їх самореалізації й самовдосконалення [5, с. 9]. Оскільки сучасна вимога до професійної підготовки майбутнього фахівця – це формування гнучко мислячої людини, здатної орієнтуватися у багатьох напрямках людської діяльності і швидко самонавчатися на окремих її ділянках [1, с. 160], то самоосвітня діяльність – це процес, у якому суб'єкт активно взаємодіє з факторами зовнішнього середовища. Він може бути організований як самостійно, так і за участю викладачів. Особлива роль у самоосвіті належить мотивації, яка включає три основні групи мотивів: соціальні мотиви – визначення своєї соціальної позиції, формування світогляду, мотиви самовдосконалення – прагнення до особистісного та професійного розвитку, пізнавальні мотиви – інтерес до нових знань, допитливість, прагнення до навчання. Саме ці фактори визначають ефективність та сталість самоосвітньої діяльності.

Отже, можна дійти висновку, що поняття «самоосвітня діяльність» і «самоосвіта» мають багато спільного. Проте більшість педагогів розглядають самоосвіту як пізнавальну діяльність, спрямовану на здобуття необхідних знань, умінь і навичок. При цьому самоосвіта часто виникає у практиці як неорганізована або слабоорганізована дія. Натомість самоосвітня діяльність зазвичай має чітку організацію, систематичний характер та передбачає свідоме управління процесом навчання.

Професія юриста – це особливий рід занять людей, які мають спеціальну підготовку. Юристами є люди, які виконують різні види робіт: судді, прокурори, адвокати, слідчі, нотаріуси, корпоративні юристи [9, с. 96]. Варто зауважити, що такі характеристики також притаманні транспрофесіоналам, що, у свою

чергу, підтверджує взаємозв'язок між готовністю до транспрофесіоналізму та самоосвітньою діяльністю. З кожним роком зростає потреба у фахівцях, які володіють транспрофесійними характеристиками, адже сучасний ринок праці вимагає гнучкості, адаптивності та здатності до постійного саморозвитку. Випускники закладів вищої освіти мають бути готовими до безперервного розвитку, освоєння суміжних професій і роботи у міжпрофесійних командах. Однак, як свідчить практика, система вищої освіти не забезпечує повною мірою підготовку спеціалістів цього рівня. Основними обмежувальними факторами є існуючі освітні стандарти, а також традиційні педагогічні умови та методики навчання. Освоєння транспрофесійних характеристик, які є вкрай затребуваними в сучасному суспільстві, є складним завданням, особливо на рівні бакалаврату, оскільки цей рівень освіти, як правило, спрямований на формування базових професійних компетентностей. Формування транспрофесіоналізму неможливе без розвитку у магістрантів навичок самоосвітньої діяльності. Для ефективної реалізації механізмів самоосвіти необхідні: модернізація практики професійної підготовки кадрів, створення відповідних педагогічних умов, усвідомлення самоосвітньої діяльності як цілеспрямованого, ретельно спланованого та регульованого процесу.

Таким чином, самоосвіта має розглядатися не як додатковий елемент навчання, а як невід'ємна складова професійного розвитку майбутніх юристів. Самоосвітню діяльність майбутніх юристів ми визначаємо як форму індивідуальної освітньої діяльності студента, яка мотивована його професійними потребами та інтересами, регулюється особистісними якостями, спрямована на набуття та постійне вдосконалення необхідних компетенцій, сприяє розвитку професійно значущих якостей особистості. Ці характеристики дають змогу в процесі комплексного проектування об'єктів предметно-просторового середовища знаходити унікальні рішення та обґрунтовувати їх у взаємодії з міжпрофесійними спільнотами.

Список літератури:

1. Ануфрієва О. Л. Конкурентоспроможний випускник закладу вищої освіти: модель оцінки рівня конкурентоспроможності майбутнього менеджера // Управління конкурентоспроможністю персоналу, робіт та послуг: теорія, методологія : монографія / ДЗВО «Університет менеджменту освіти», Навчально-науковий інститут менеджменту та психології. – Київ, [2017]. – 201 с.
2. Балицька Т. В. Актуальні завдання вдосконалення самостійної роботи студентів у системі вищої школи / Т. В. Балицька // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2004. – № 9. – С. 137-142.
3. Бойко Я. Організація самостійної роботи студентів у вищих педагогічних навчальних закладах // Рідна школа. – 2009. – № 10. – С. 19-23.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – Київ : Либідь, 1997. – 375 с.

5. Грабовець І. В. Самоосвіта як інтегруюча детермінанта самореалізації молодих фахівців у професійній діяльності : дис. ... канд. соціол. наук / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2004. – 11 с.
6. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Кучерявий А. О. Механізм управління самостійною роботою майбутніх юристів діяльності деканату / А. О. Кучерявий // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал. – Луцьк, 2014. – № 1 (278). – С. 128-132.
8. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект : монографія / О. В. Малихін. – Кривий Ріг : Видав. дім, 2009. – 307 с.
9. Попадич О. О., Попадич Б. Т. Транспрофесіоналізм як педагогічна проблема // Інноваційна педагогіка : науковий журнал. – 2022. – Вип. 49, Т. 2. – С. 94-98. – Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій ; Видавничий дім «Гельветика».

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Попадич Олена Олександрівна

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки
вищої школи, Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
ORCID: 0000-0003-1426-4114*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6052/>

Для того, щоб в Україні ефективно функціонував процес реформування освіти, необхідно не лише змінювати освітні програми, а й вдосконалювати головний рушій покращень в освіті – педагога, зокрема його мислення, підходи та компетентності. Адже саме вчитель відіграє ключову роль у зацікавленні учнів навчанням, формуванні основних компетентностей і навичок, створенні комфортного освітнього середовища як у навчальному закладі, так і поза його межами. Таким чином, реформування педагогічної діяльності є фундаментом для ефективних змін в українській освіті. Упровадження якісно нових державних стандартів освіти, оновлення її змісту та зміна потреб індивіда, суспільства й держави формують соціальне замовлення у системі педагогічної освіти. Це означає чітке окреслення вимог до підготовки нового покоління педагогів, які мають бути доброчесними у всіх аспектах своєї професійної та особистісної діяльності, дотримуючись етичних норм, академічної доброчесності та

принципів справедливості. Важливими умовами для цього є високий рівень академічної культури та готовність до безперервного навчання впродовж усього життя.

Варто зазначити, що академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2]. Чинний в Україні Закон «Про освіту» [5] і Закон «Про вищу освіту» [6] окремо визначають зміст поняття доброчесності в академічній площині.

Окрім того, академічна доброчесність людини є важливим чинником успішного розвитку суспільства. Вона знаходить своє вираження у писаних і неписаних нормах, які визнаються академічною спільнотою, та формується під впливом широкого спектра явищ, що регулюють і визначають життя академічних установ на основі традицій, угод і звичаїв. Основи академічної доброчесності закладаються саме у закладі вищої освіти, що робить університети ключовими інститутами у її формуванні. До того ж, формування академічної доброчесності відповідно до світових стандартів – тривалий і складний процес. Першим кроком у цьому напрямі є визнання наявних проблем, їх відкрите обговорення та відмова від замовчування академічних порушень. Тільки через чесний діалог і свідому відповідальність можна створити прозоре та доброчесне освітнє середовище. Завдяки компетентнісному підходу у підготовці майбутнього вчителя освітній процес буде орієнтований на реалізацію основної освітньої мети, яка включає: формування та розвиток здатності до навчання впродовж життя, самовизначення й самоактуалізацію особистості, активну фахову адаптацію та соціалізацію, постійне вдосконалення індивідуальних професійних якостей. Таким чином, компетентнісний підхід сприяє гнучкості та мобільності педагога, забезпечуючи його готовність до професійного зростання та адаптації до змін у сучасному освітньому середовищі.

Наступним важливим аспектом є компетентнісний підхід як основна мета реформування освіти у європейських країнах і провідна конструктивна ідея сталої освіти [8, с. 52], один із основних чинників, що забезпечують модернізацію сучасної освіти; поряд з іншими інноваційними й традиційними підходами сприяє визначенню змісту української школи на етапі її інтеграції в міжнародний освітній простір [7, с. 149].

Розглядаючи компетентнісний підхід як методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти, С. Паламар зазначає, що «цілі формування в учнів ключових компетентностей полягають у тому, щоб: навчити вчитися та розв'язувати проблеми у сфері навчальної діяльності; навчити пояснювати сутність людини, її взаємозв'язок із природою; навчити орієнтуватися в ключових проблемах сучасного життя (екологічних, політичних, міжкультурної взаємодії); навчити розуміти світ духовних цінностей та культурне розмаїття; навчити розв'язувати проблеми, пов'язані з реалізацією соціальних ролей тощо» [11, с. 272]. Таким чином, «компетентнісний підхід є методологічним підґрунтям

нової парадигми, що формується у системі вищої освіти України та світу. Це система принципів, технологій, методів, прийомів, засобів, форм навчання, виховання і розвитку майбутнього фахівця, спрямована на: формування ключових і предметних компетентностей, гарантування високого рівня професійної підготовки, ефективну адаптацію до професійної та суспільної діяльності» [10, с. 86].

Важливо відзначити, що формування академічної доброчесності майбутніх педагогів на засадах компетентнісного підходу є необхідною умовою їхньої професійної підготовки. Це забезпечує розвиток відповідального ставлення до освіти, сприяє формуванню чесного та прозорого навчального середовища, а також підвищує якість підготовки педагогічних кадрів. Підготовка майбутніх учителів у світлі гуманістичної парадигми передбачає формування гуманістичної спрямованості педагогічної діяльності, яка розглядається як професійна властивість, орієнтована на учня та реалізується через взаємодію між учителем і школярем. Реалізація цих принципів можлива лише за умови ефективного формування комунікативної та професійної компетентності вчителя, що забезпечує: створення сприятливого освітнього середовища, розвиток довірливих стосунків між учителем і учнями, підтримку індивідуального розвитку кожного школяра.

Підсумовуючи викладене, формування академічної доброчесності майбутніх педагогів на засадах компетентнісного підходу сприяє вихованню висококваліфікованих, соціально відповідальних та академічно доброчесних учителів. Зокрема, професійна компетентність вчителя у системі навчання STEM є якістю особистості, яка характеризує рівень його інтеграції у інноваційне науково-технічне середовище [1, с. 68]; передбачає певний відхід від традиційного процесу формування вузького спеціаліста [3, с. 25], визначається необхідністю розвитку багатoproфільного фахівця [4] та творчого педагога [9, с. 187].

На нашу думку, компетентності, що сприяють академічній доброчесності: ціннісно-сміслові компетентності (розуміння значення доброчесності), когнітивні компетентності (знання норм та стандартів доброчесності), комунікативні компетентності (здатність аргументувати свою позицію щодо академічної етики), операційно-діяльнісні компетентності (володіння навичками запобігання плагіату, списуванню, фабрикації даних).

Пропонуємо такі методи та підходи до формування академічної доброчесності у майбутніх педагогів: впровадження навчальних курсів та тренінгів з академічної доброчесності; використання проєктного навчання та кейс-методів для аналізу етичних ситуацій; організація дискусій, дебатів та круглих столів з питань академічної доброчесності; використання цифрових технологій для перевірки на плагіат та забезпечення прозорості оцінювання.

Вважаємо, що результатом упровадження компетентнісного підходу у фаховій підготовці майбутнього вчителя початкової школи є формування компетентного фахівця, здатного: ефективно вирішувати професійні проблеми за будь-яких умов, виконувати завдання різної складності на високому рівні,

приймати рішення та нести за них відповідальність, постійно удосконалювати свої професійні навички. Відтак основні напрями підготовки педагога включають: формування фахової компетентності, розвиток професійної, правової та комунікативної культури, розвиток педагогічного та критичного мислення в межах педагогічного процесу, моделювання та виконання педагогічних завдань, аналіз проблемних ситуацій педагогічного взаємозв'язку.

З огляду на вищезазначене, компетентнісний підхід сприяє підготовці висококваліфікованих педагогів, які здатні дотримуватися принципів академічної доброчесності в освіті.

Список літератури:

1. Бажан Л. В. Stem-освіта – продовження компетентнісного підходу. Актуальні питання сучасної інформатики. 2017. № 5. С. 67-69.
2. Вікіпедія https://uk.wikipedia.org/wiki/Академічна_доброчесність
3. Галатюк М. Ю. Проблема пріоритетності методів навчання в контексті розвитку правової компетентності з предметів. Вісник Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького. Серія: педагогічні науки. Черкаси, 2012. № 13 (226). С. 20-25.
4. Гончарова Н. О. Stem – освіта: професійна компетентність вчителя. Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи: II Міжнар. наук.-практ. конф., 28 травня 2016 р., м. Запоріжжя. URL: <http://konferenciazoiipro2016.blogspot.com/>
5. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Закон «Про вищу освіту» <https://web.archive.org/web/20171102112737/http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>
7. Красільнікова О. Компетентнісний підхід як основа філософії освіти. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету: наук. журн. Київ, 2018. № 1 (117). С. 147-156.
8. Логвінова Я. Обґрунтування сутності компетентнісного підходу в освіті у працях українських і зарубіжних учених. Порівняльно-педагогічні студії. 2011. № 3-4. С. 48-55.
9. Нікуліна А. В. Формування проектно-творчої компетентності майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Харків, 2016. 284 с.
10. Овсієнко Л. Компетентнісний підхід до навчання: теоретичний аналіз. Педагогічний процес: теорія і практика. 2017. Вип. 2. С. 82-87.
11. Паламар С. Компетентнісний підхід як методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти. Освітологічний дискурс. 2018. № 1-2. С. 267-278.

ІМІТАЦІЙНІ КОМПЛЕКСИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЕЛЕКТРОННОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Шевчук Оксана Миколаївна

аспірант кафедри інформаційних систем та технологій,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

ORCID: 0009-0003-1901-690X

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6059/>

Сучасна інформатизація освітнього процесу у закладах вищої освіти (ЗВО) тісно пов'язана із використанням імітаційних комплексів, які є ключовими інструментами віртуалізації освітнього середовища. Їхнє впровадження сприяє створенню інтерактивних навчальних практик, що поєднують реальні та віртуальні методи підготовки майбутніх педагогів професійного навчання.

На думку Є. В. Пастуха, сучасне суспільство функціонує як «простір знань», у якому цифрові технології домінують у процесах передачі та обробки інформації. У цьому контексті імітаційні комплекси створюють особливий кіберпростір, де відбувається моделювання навчальних ситуацій, що максимально наближені до реальних умов професійної діяльності [1, с. 51]. Це підкреслює необхідність інтеграції імітаційних комплексів у освітній процес підготовки майбутніх педагогів професійного навчання відповідно до освітніх цілей.

У сучасних умовах освіти навчання розглядається як процес активної взаємодії між студентами та викладачами, що здійснюється через цифрові технології, зокрема імітаційні тренажери, віртуальні лабораторії та симуляційні модулі [5]. Це дозволяє майбутнім педагогам професійного навчання набувати необхідних компетентностей у безпечному, контрольованому середовищі, що може адаптуватися відповідно до їхніх потреб.

Імітаційні комплекси мають здатність модифікувати освітній процес, змінювати параметри навчального середовища, а також забезпечувати можливість викладачам оперативно коригувати навчальний контент відповідно до індивідуальних освітніх траєкторій студентів [4]. Такі можливості сприяють створенню адаптивних освітніх курсів, які передбачають інтерактивні тренажери, педагогічні симулятори та віртуальні кейси для формування практичних навичок. Однак, необхідно враховувати, що цифрові технології не повинні повністю замінювати традиційні методи підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, а мають виступати як ефективний доповнюючий компонент освітнього середовища [3].

Сьогодні в Україні активно впроваджуються різні види імітаційних освітніх технологій, серед яких:

- Віртуальні лабораторії, що дозволяють студентам проводити педагогічні експерименти без фізичного обладнання.
- Комп'ютерні симулятори, які моделюють реальні ситуації у класі та допомагають відпрацьовувати навички управління навчальним процесом.
- VR/AR-технології для створення інтерактивних навчальних середовищ, які забезпечують ефект занурення у педагогічну діяльність.
- Змішане навчання, що поєднує традиційні методи з використанням імітаційних моделей для відпрацювання практичних навичок у цифровому форматі [2, с. 13].

Основою для реалізації імітаційного навчання у вищій освіті є платформа Moodle, яка забезпечує доступ до віртуальних курсів, тренажерів та інтерактивних завдань. Крім того, компонентами цифрового середовища ЗВО можуть бути:

- Веб-ресурси для створення та аналізу педагогічних сценаріїв.
- Форумні платформи та чати для взаємодії між студентами та викладачами.
- Засоби для проведення віртуальних педагогічних конференцій.
- Інструменти для аналізу ефективності навчального процесу та адаптації навчальних траєкторій [2].

Для забезпечення ефективної співпраці та колективного вирішення педагогічних завдань майбутні педагоги можуть використовувати хмарні технології, такі як Google Groups, які сприяють організації обговорень, проведенню педагогічних експериментів та обміну досвідом. Також доцільно застосовувати такі сервіси, як SlideShare, SlideBoom для презентацій, Scribd для роботи із навчальними матеріалами у форматі PDF.

Таким чином, імітаційне освітнє середовище можна трактувати як динамічний інтерактивний простір, що забезпечує якісну професійну підготовку майбутніх педагогів професійного навчання, створюючи умови для формування їхніх компетентностей у безпечному та гнучкому цифровому середовищі.

Література:

1. Пастух, Є. В. (2023). Цифрові технології в економіці та соціальній сфері. Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства: Матеріали V Міжнародної наукової студентської конференції. Кам'янець-Подільський : НРЗВО КПДІ, 2023. С. 51-53.
2. Шевчук Б. В. Віртуалізація освітнього середовища ЗВО при підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. Філософські аспекти професійної освіти: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (Херсон – Кропивницький, 17 листопада 2022 р.) / За заг. ред. Т. С. Плачинди. Херсон – Кропивницький: ПП «Поліум», 2022. 289 с.

3. Шевчук Л. Д., Шевчук О. М. Формування умінь на навичок професійного саморозвитку майбутніх вчителів математики *The 13th International scientific and practical conference "Implementation of modern technologies in science" (December 20-23, 2022) Varna, Bulgaria. International Science Group. 2022. 574 p. 2022.*
4. Шевчук Л. Д. Теоретичні та методичні аспекти застосування програмно-імітаційних комплексів у підготовці управлінців. Комп'ютер в школі і сім'ї : науково-методичний журнал. Київ, 2017. Вип. No8 (144). С. 33-42.
5. Шевчук, Л. Д., Лапінський В. В. Програмно-імітаційні комплекси у підготовці управлінців. 2018. С. 211-214.

TRAINING OF QUALIFIED PSYCHOLOGISTS FOR THE IMPLEMENTATION OF PSYCHOLOGICAL REHABILITATION TASKS FOR AFFECTED INDIVIDUALS

Liudmyla Sydorchuk

Doctor of Pedagogical Sciences,

The State University "Kyiv Aviation Institute", Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-0806-1735

Kostiantyn Lupanov

Ph.D. of Medical Sciences,

The State University "Kyiv Aviation Institute", Kyiv, Ukraine

ORCID: 0009-0000-1412-2701

Internet address of the article on web-site:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6073/>

Effective psychological rehabilitation is a complex, multi-level process that requires the involvement of specialists with in-depth knowledge of psychotrauma, stress, and crisis intervention. Given the growing demand for psychological support for individuals affected by catastrophic events, military conflicts, and other extreme situations, a crucial task is to train competent psychologists capable of providing high-quality assistance and facilitating the adaptation of affected individuals to new living conditions.

Modern researchers emphasize the importance of long-term rehabilitation programs aimed at restoring not only the psychological and emotional state of affected individuals but also their social functioning [1]. Psychological support should focus not only on stabilizing the condition and alleviating acute symptoms but also on reframing the situation and developing new coping strategies, especially when changing external circumstances is impossible [2]. The significance of psychologists' understanding of the theoretical and methodological aspects of adaptation, particularly the psychological mechanisms of adjustment to new conditions, has been extensively analyzed. Studies indicate that the adaptation process largely depends on the professional approach to optimizing the patient's use of internal resources, expert psychological guidance, and social support [3; 4].

High-quality training for psychologists involves mastering a broad spectrum of theoretical knowledge and practical skills. The key competencies necessary for work in psychological rehabilitation include:

1) in-depth understanding of the psychological mechanisms of trauma and stress – awareness of the impact of crisis situations on mental health and behavioral responses;

2) proficiency in crisis intervention methods – practical skills in providing Psychological First Aid (PFA), stabilizing emotional states, and managing acute stress;

3) knowledge of psychotherapeutic approaches – including cognitive-behavioral therapy, psychodynamic methods, interpersonal therapy, and body-oriented practices;

4) advanced communication skills – ability to actively listen, establish trust-based relationships with clients, and apply emotional support techniques;

5) cultural sensitivity – understanding the characteristics of various social and ethnocultural groups to adapt psychological support methods accordingly;

6) knowledge of social and medical resources – familiarity with support systems for affected individuals, collaboration with social services and healthcare institutions.

The training process for psychological rehabilitation specialists consists of two main components: theoretical education and practical training.

The theoretical component encompasses: fundamentals of clinical and crisis psychology, mechanisms of post-traumatic stress disorder (PTSD) development, psychological characteristics of working with various affected populations, including military personnel, children, civilians, and refugees, principles of group therapy and psychosocial support.

Practical preparation involves: supervised work under the guidance of experienced professionals; practicing emotional stabilization techniques for clients, conducting support groups and training sessions for overcoming the consequences of psychological trauma, applying case-study methods to analyze real-life scenarios.

The context and organizational aspects of psychological assistance imply that psychological rehabilitation specialists operate in various conditions depending on the needs of clients and the available resources. Support services can be provided in various settings, including: specialized centers (crisis, psychological, rehabilitation), educational institutions (schools, universities, training centers), medical facilities (hospitals, outpatient clinics, mental health centers), community organizations (volunteer groups, religious institutions), mobile teams providing support at the place of residence or in field conditions.

It is important to identify promising areas for further research in the field of training specialists. Given the growing demand for qualified specialists in the field of psychological rehabilitation, it is necessary to further study the following issues:

1) development of quality standards for training psychologists to work with traumatized clients;

2) analysis of the effectiveness of various training programs for specialists in psychotrauma;

3) study of the impact of supervision on the professional growth of specialists in the field of psychological assistance;

4) adaptation of international approaches to training specialists in local socio-cultural realities;

5) development of distance and online training formats for psychologists working with victims in hard-to-reach regions.

Training specialists in the field of psychological rehabilitation is a strategically important area that requires an integrated approach. A high level of theoretical training, combined with practical crisis intervention skills, allows specialists to effectively

help victims of traumatic events. Ensuring proper working conditions, integrating psychologists into interdisciplinary teams, and using modern training methods are key factors in increasing the effectiveness of psychological support in crisis situations.

References:

1. Dyhun I. S., Zhurba A. M., Heiko Ye. V. Zhurba M. A., Zavatska N. Ie., Bielousova K. V. (2023) Efektyvnist intehrovanoi sotsialno-psykholohichnoi prohramy reabilitatsii postrazhdalykh vnaslidok dii ekstremalnykh stres-faktoriv [The efficiency of the integrated social and psychological rehabilitation program of extreme stress factors] Teoretychni i prykladni problemy psykholohii ta sotsialnoi roboty Zbirnyk naukovykh prats № 3 (62). Tom 2. S. 26-37. David Miller. What Is Decision Making in Project Management 03 September 2024 URL: <https://www.proprofsproject.com/blog/decision-making-in-project-management/>.
2. Depresiia – prychny, symptomy ta dopomoha [Depression – causes, symptoms and an assistance]: Rezhym dostupu: <https://psychosoma.com/uk/depresiya-prichini-simptomi-ta-dopomoga/> Rodolfo Siles. What is the Decision Making Process? URL: <https://www.pm4dev.com/pm4dev-blog/entry/what-is-the-decision-making-process.html>.
3. Megan Kachigan Project Management. Decision-Making Techniques In Project Management – With Examples! URL: <https://www.teamly.com/blog/decision-making-techniques-in-project-management-examples/>
4. Claire Drumond Is the Agile Manifesto still a thing? URL: <https://www.atlassian.com/agile/manifesto>

TRANSFORMATIONAL VS. TRANSACTIONAL LEADERSHIP IN PUBLIC ADMINISTRATION IN THE DIGITAL AGE: A PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE

Stepan Kulyniak

*PhD Student at the Department of Psychology,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: 0000-0002-7807-1226*

Internet address of the article on web-site:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6064/>

The integration of digital technologies into public administration has transformed decision-making processes, organisational culture, and leadership dynamics. As governments worldwide adopt artificial intelligence (AI), big data, and automation, leadership models must evolve to ensure efficiency, innovation, and institutional resilience (Mergel et al., 2019). Among the most widely studied leadership paradigms, transformational and transactional leadership provide distinct approaches to navigating the challenges of digital transformation (Bass, 1990).

Transformational leaders inspire change through vision, motivation, and innovation, encouraging employees to embrace digital tools and adaptive work environments (Northouse, 2021). Conversely, transactional leaders emphasize structured processes, performance monitoring, and reward-based motivation, ensuring stability during technological transitions (Podsakoff et al., 1990). While both leadership styles contribute to public sector efficiency, the digital era presents new psychological challenges, including decision-making under uncertainty, workforce adaptation to technology, and resistance to change (Kotter, 2012).

This paper examines how transformational and transactional leadership approaches influence decision-making, innovation, and organisational culture in a digitalized public sector (b, Irfan et al., 2024; Bryson et al., 2014). It further explores psychological factors that determine leadership effectiveness in managing digital transformation (Yukl, 2013) and assesses the impact of digitalization on leadership adaptability, employee motivation, and institutional resilience (Kotter, 2012). Finally, the study provides evidence-based recommendations for leadership strategies in digital governance (Mergel et al., 2019).

Decision-Making in a Digitalised Public Sector

Leadership plays a critical role in strategic decision-making in public administration, especially in the face of technological disruptions. Transformational leaders promote collaborative decision-making, creativity, and long-term vision, which are essential for digital initiatives (Čadová, 2024; Northouse, 2021). They encourage employees to explore emerging technologies and integrate data-driven solutions into governance processes. In contrast, transactional leaders prioritise efficiency, rule compliance, and incremental changes, ensuring that digital transformations align with existing policies and frameworks (Bass, 1990).

Studies suggest that transformational leadership enhances digital adoption, as employees are more likely to take risks and embrace innovation when they feel supported by visionary leaders (Podsakoff et al., 1990). However, in bureaucratic institutions, transactional leadership provides necessary structure and accountability, ensuring that digital policies are implemented systematically (Gigliotti, 2020). The effectiveness of either leadership style depends on the complexity of the digital initiative and the adaptability of the workforce.

Fostering Innovation in Public Administration

Innovation is essential for public sector modernisation, yet many institutions struggle with digital inertia. Transformational leaders promote a culture of experimentation, where employees are encouraged to propose and implement tech-driven solutions (Antonakis & House, 2014). They emphasise psychological empowerment, fostering intrinsic motivation and creativity (Avolio & Bass, 2004).

Conversely, transactional leadership supports process-oriented innovation, ensuring that technological changes adhere to regulatory frameworks and risk assessments (Bryson et al., 2014). While this structured approach prevents costly errors, it can also hinder innovation by discouraging flexibility (Kotter, 2012). A hybrid model that balances transformational vision with transactional oversight is often the most effective in fostering public sector innovation.

Shaping Organisational Culture in the Digital Era

Organisational culture is a critical determinant of digital transformation success. Transformational leaders cultivate adaptive cultures, where employees are open to learning, digital upskilling, and cross-departmental collaboration (Yukl, 2013). This leadership style strengthens psychological resilience, helping employees navigate uncertainty.

In contrast, transactional leadership maintains stability and order, ensuring that employees comply with digital policies and cybersecurity protocols (Podsakoff et al., 1990). While structured environments reduce risk, they may also lead to resistance to change, particularly if employees perceive digitalisation as a threat to job security (Kotter, 2012).

Psychological Factors Determining Leadership Effectiveness in Digital Transformation

Adaptability and Cognitive Flexibility

Effective leadership in the digital age requires psychological adaptability and cognitive flexibility (Čadová, 2024; Mergel et al., 2019). Transformational leaders embrace uncertainty and reframe digital challenges as opportunities, fostering a proactive workforce (Antonakis & House, 2014). In contrast, transactional leaders rely on predictability and structured decision-making, which can slow adaptation to emerging technologies.

Employee Motivation and Digital Transformation

Transformational leaders enhance intrinsic motivation by linking digital innovation to a broader organisational mission (Northouse, 2021). This approach increases employee engagement and willingness to acquire digital skills. Conversely, transactional leaders utilize extrinsic motivation, such as performance incentives and compliance rewards, to encourage participation in digital initiatives (Podsakoff et al., 1990).

Resistance to Change

One of the main barriers to digital transformation in public administration is employee resistance to change (Kotter, 2012). Transformational leaders address this issue by building trust, providing digital literacy training, and involving employees in decision-making (Gigliotti, 2020). In contrast, transactional leaders manage resistance through policy enforcement and performance monitoring, which may be effective in the short term but does not foster long-term adaptability (Bryson et al., 2014).

Recommendations for Leadership Strategies in Digital Governance

Based on the analysis, the following evidence-based recommendations can enhance leadership effectiveness in digital public administration:

- **Hybrid Leadership Approach** – Combining transformational vision with transactional structure ensures both innovation and accountability in digital initiatives.
- **Psychological Support and Training** – Implementing digital upskilling programs and psychological resilience training reduces resistance to technological change.

- Data-Driven Decision-Making – Leveraging big data and AI insights enhances transparency and efficiency in public administration (Mergel et al., 2019).
- Incentivising Digital Innovation – Integrating both intrinsic and extrinsic motivation strategies fosters digital adoption across the workforce (Avolio & Bass, 2004).
- Adaptive Organisational Culture – Developing a culture that prioritises continuous learning, agility, and cross-functional collaboration strengthens institutional resilience (Yukl, 2013).

To conclude, the digital transformation of public administration demands a nuanced leadership approach that integrates psychological adaptability, innovation, and structured decision-making. While transformational leadership fosters creativity and long-term vision, transactional leadership ensures stability and risk mitigation. By balancing both leadership styles and addressing psychological factors such as adaptability, motivation, and resistance to change, public administrators can navigate digital challenges effectively. Implementing evidence-based leadership strategies will be essential for enhancing institutional resilience and ensuring sustainable digital governance.

References:

- Antonakis, J., & House, R. J. (2014). Instrumental leadership: Measurement and extension of transformational-transactional leadership theory. *The Leadership Quarterly*, 25 (4), 746-771. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2014.04.005>
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1995). *Multifactor Leadership Questionnaire (MLQ)* [Database record]. APA PsycTests.<https://doi.org/10.1037/t03624-000>
- Bass, B. M. (1990). From transactional to transformational leadership: Learning to share the vision. *Organizational Dynamics*, 18 (3), 19-31. [https://doi.org/10.1016/0090-2616\(90\)90061-S](https://doi.org/10.1016/0090-2616(90)90061-S)
- b, irfan, Djabbari, M. H., Herianto, D., Yanto, E., & Faisal, A. F. (2024). Digital Leadership: Its Influence on Driving Digital Policy Adoption in the Public Sector. *Perkembangan Kajian Sosial*, 1 (2), 111-118. <https://doi.org/10.69616/perkasa.v1i2.37>
- Bryson, J. M., Crosby, B. C., & Bloomberg, L. (2014). Public value governance: Moving beyond traditional public administration and the new public management. *Public Administration Review*, 74 (4), 445-456.<https://doi.org/10.1111/puar.12238>
- Čadová, L. (2024). Leadership in the digital age: navigating complexity through critical thinking, creativity, and unconventional approaches. *Ad Alta*, 14(1), 234-239. <https://doi.org/10.33543/j.1401.234239>
- Gigliotti, R. A. (2020). *Crisis leadership in higher education: Theory and practice*. Rutgers University Press.<https://doi.org/10.2307/j.ctvscxrr0>
- Kotter, J. P. (1996). *Leading change*. Harvard Business Press.<https://archive.org/details/leadingchange0000kott>

Mergel, I., Edelman, N., & Haug, N. (2019). Defining digital transformation: Results from expert interviews. *Government Information Quarterly*, 36(4). <https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.06.002>

Northouse, P. G. (2021). *Leadership: Theory and practice* (9th ed.). Sage publications.

Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Moorman, R. H., & Fetter, R. (1990). Transformational leader behaviors and their effects on followers' trust in leader, satisfaction, and organizational citizenship behaviors. *The Leadership Quarterly*, 1 (2), 107-142. [https://doi.org/10.1016/1048-9843\(90\)90009-7](https://doi.org/10.1016/1048-9843(90)90009-7)

Yukl, G. (2013). *Leadership in organizations* (8th ed.). Pearson. https://archive.org/details/leadershipinorga0000yukl_k0v0/mode/2up

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ ВЕТЕРАНІВ

Кудріна Тетяна Семенівна

кандидат психологічних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-8553-2457

Козловська Олександра Євгенівна

аспірантка 2 року навчання ОНП «Психологія»,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-0947-7679

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6074/>

У сучасних психологічних дослідженнях збройних конфліктів дедалі більше уваги приділяється не лише негативним наслідкам травматичних подій, а й можливості їхнього конструктивного переосмислення. Посттравматичне зростання (ПТЗ) – це феномен, що відображає здатність людини не просто адаптуватися до складних обставин, а й пережити глибоку внутрішню трансформацію, знайти нові життєві смисли та зміцнити особистісну стійкість [7]. Особливо це актуально для ветеранів бойових дій, які, проходячи через екстремальні випробування, нерідко стикаються з переоцінкою власних цінностей, усвідомленням нових пріоритетів та посиленням внутрішньої сили. Хоча травматичний досвід супроводжується стражданням і дистресом, він також може стати поштовхом до глибокого особистісного розвитку.

Поняття посттравматичного зростання набуло наукової значущості з 1990-х років у межах позитивної психології. Воно описує позитивні психологічні зміни, що виникають у процесі подолання життєвих криз, сприяючи розширенню світогляду, покращенню міжособистісних стосунків та зміцненню впевненості у власних силах.

У контексті вивчення посттравматичного зростання існує кілька теоретичних моделей, які пояснюють цей феномен з різних позицій. Серед найвідоміших моделей можна виділити функціонально-дескриптивну модель (R. G. Tedeschi та L. G. Calhoun), особистісно-центричну модель (S. Joseph), а також біопсихосоціальну модель (M. Christopher). Кожна з цих моделей робить акцент на різних аспектах психологічної адаптації після травматичних подій, що дозволяє більш повно зрозуміти процес посттравматичного зростання.

Одною з найпоширеніших моделей пояснення посттравматичного зростання є функціонально-дескриптивна модель (Tedeschi та Calhoun), яка розглядає посттравматичне зростання не лише як відновлення після травми, а і як глибоку трансформацію особистості через когнітивну переоцінку власних переконань [2].

Особистісно-центрована модель (Joseph) акцентує на тому, що процес посттравматичного зростання залучає перебудову Я-концепції, завдяки акумуляції нового досвіду та його інтеграції в особистісну структуру [8].

Біопсихосоціальна модель (Christopher) підкреслює важливість взаємодії біологічних, психологічних і соціальних чинників, які можуть сприяти або, навпаки, ускладнювати процес адаптації після травми [3].

Процес посттравматичного зростання не є миттєвим – він вимагає глибокої внутрішньої роботи, де ключову роль відіграють когнітивні процеси та соціальне середовище. Спільним для різних підходів до вивчення ПТЗ є визнання центральної умови когнітивної обробки травматичного досвіду, що включає рефлексію, пошук сенсу та переоцінку життєвих цінностей. Водночас важливим чинником цього процесу є соціальна підтримка, яка, хоча й не є безпосереднім рушієм змін, створює необхідні умови для внутрішнього переосмислення пережитого досвіду. Саме когнітивна обробка травматичних подій дає змогу ветеранам свідомо повернутися до болісних спогадів, щоб знайти сенс у пережитому [2]. Через когнітивну обробку, що передбачає залучення соціальної підтримки, створення нових наративів та перегляд життєвих установок, відбувається реконструкція життєвих уявлень. Ветерани часто мають справу з довготривалими нав'язливими спогадами, нічними кошмарами, які негативно впливають на їх психоемоційний стан. Проте, саме ці нав'язливі думки можуть стати «каталізатором» переходу до глибших роздумів і рефлексії [15]. Окрім того, саме тривалі усвідомлені роздуми демонструють найсильніший зв'язок із зростанням, оскільки вони свідчать про глибокий і тривалий процес осмислення та реконструкції уявлень про світ. Цей процес може стати більш ефективним, якщо людина має можливість відкрито ділитися своїм досвідом.

Когнітивну активність і обробку травматичних подій можна посилити за рахунок спільного обговорення або розкриття власного внутрішнього досвіду, за умови, що соціальне оточення забезпечує відповідний рівень емоційної підтримки [2]. Дійсно, ділення своїми внутрішніми переживаннями у

безпечному середовищі допомагає знизити ризик депресії та сприяє вищим показникам посттравматичного зростання [11]. Аналогічні висновки отримано у дослідженнях, де вираження негативних емоцій виявилось позитивно зв'язаним із посттравматичним зростанням [6].

Наступною важливою умовою, що впливає на посттравматичне зростання ветеранів, є бойовий досвід. Можна виокремити кілька моментів, які визначають, як саме цей досвід може сприяти посттравматичному зростанню або, навпаки, ускладнювати його:

1) **Інтенсивність і тривалість бойових дій.** Інтенсивність та тривалість бойових дій мають значний вплив на розвиток як посттравматичного стресового розладу (ПТСР), так і посттравматичного зростання. Дослідження показують, що участь у бойових діях з високою інтенсивністю може підвищити ризик розвитку ПТСР, але в той же час може сприяти позитивним змінам, таким як зміцнення особистісної стійкості та підвищення почуття впевненості. Вважається, що помірний рівень травматичного досвіду може бути стимулюючим фактором для розвитку посттравматичного зростання, оскільки такі події можуть сприяти переосмисленню цінностей та сенсів життя. Однак надмірний рівень травматизації, з іншого боку, може ускладнювати цей процес, оскільки надмірний стрес здатен призвести до дезадаптивних реакцій і серйозних психологічних наслідків [5].

2) **Тип травматичного досвіду.** Різноманітність типів травм може по-різному впливати на можливості посттравматичного зростання. Наприклад, ветерани, які зазнали інтенсивних фізичних загроз або стали свідками смерті своїх товаришів, мають вищі шанси на прояви посттравматичного зростання у порівнянні з тими, хто пережив менш інтенсивний психологічний стрес. Такий досвід часто супроводжується глибоким переосмисленням власного життя і цінностей, що може сприяти особистісному розвитку та підвищенню стійкості. Водночас, важливо розглядати вплив різних типів травматичних подій в контексті індивідуальних особливостей ветеранів та їх здатності адаптуватися до нових умов [14].

3) **Частота контактів з ворогом і бойовий стрес.** Частота контактів з ворогом, інтенсивність бойових дій та екстремальні умови, в яких перебувають військовослужбовці, також можуть впливати на розвиток посттравматичного зростання. Дослідження показують, що регулярний контакт з ворогом та переживання бойового стресу можуть підвищувати рівень самооцінки, формувати почуття впевненості у власних силах та покращувати здатність долати труднощі [16].

Для досягнення помітних позитивних змін важливе не лише індивідуальне переосмислення травматичного досвіду, а й відчуття, що оточення готове підтримати та зрозуміти ці зміни. Саме тому, окрім бойового досвіду, однією з ключових умов виникнення та підтримки посттравматичного зростання є

соціальна підтримка, яка включає участь у соціальних взаємодіях, допомогу іншим та залучення до суспільного життя.

Соціальна підтримка не лише зміцнює соціальні зв'язки, а й сприяє формуванню нових сенсів у пережитому досвіді, що має вирішальне значення для позитивної адаптації після травми [4]. Згідно з дослідженням Prati та Pietrantonі, соціальна підтримка виступає одним із провідних чинників, який послаблює негативний вплив отриманих травм та сприяє кращому психологічному функціонуванню [13]. Взаємодія з близькими людьми, підтримка друзів і членів громади допомагають ветеранам переосмислювати свій травматичний досвід, відкриваючи нові сенси та цінності. Позитивний вплив має і партнерська підтримка, коли близькі виявляють розуміння специфіки травми. Спільна робота над переосмисленням досвіду може привести до взаємного посилення позитивних змін і покращення якості стосунків. Крім того, міцні соціальні зв'язки створюють безпечне середовище для когнітивної обробки травматичних подій, що, своєю чергою, посилює особистісний розвиток і сприяє довготривалій адаптації.

Водночас, ефективність такої соціальної підтримки значною мірою визначається тим, наскільки особистісні риси ветерана (наприклад, відкритість, екстраверсія, або схильність до альтруїзму) дозволяють йому чи їй оптимально скористатися допомогою.

Деякі дослідження припускають, що посттравматичне зростання може бути результатом як когнітивних, так і поведінкових стратегій адаптації, що включають активну участь у соціальних ініціативах, підтримку інших та залучення до громадської діяльності. Важливо зазначити, що такі дії не тільки сприяють адаптації, але й можуть допомагати особам знайти нові сенси у своєму досвіді, що підвищує їхню стійкість до подальших травматичних подій.

Згідно з дослідженням Mattson та ін., відкритість є найсильнішим предиктором посттравматичного зростання, що може бути зумовлено такими її проявами, як уява та схильність до авантюризму, які допомагають особі адаптуватися до несподіваних подій і змін у житті. У той же час особистісні риси впливають на зростання опосередковано, через вибір адаптивних або неадаптивних стратегій подолання [9]. Зокрема, екстраверсія, доброзичливість і відкритість у вибірці ветеранів були пов'язані з використанням продуктивних стратегій подолання, що посилювало ймовірність позитивних змін. Крім того, оптимізм, хоча й не входить до «Великої п'ятірки», також виявився важливим чинником зростання, завдяки підтримці адаптивних стратегій подолання.

Резилієнтність – здатність до відновлення після важких життєвих подій – є ще одним важливим ресурсом для посттравматичного зростання. Дослідження показують, що ветерани з високим рівнем резилієнтності частіше відчують позитивні зміни в житті після травматичних подій, включаючи покращення міжособистісних відносин, розвиток нових навичок і загальне зміцнення особистості [13]. Високий рівень резилієнтності допомагає ветеранам краще

адаптуватися до нових життєвих умов, долати труднощі та зберігати психологічне здоров'я.

Відчуття контролю, загалом, є одним із ключових чинників психологічної адаптації до травматичних обставин [5]. Незалежно від того, чи цей контроль реально існує, чи має ілюзорний характер, його наявність здатна сприяти посттравматичному зростанню, активізуючи когнітивну обробку травматичних подій.

Ще одним цікавим аспектом є віра у складність соціального світу [10]. Люди з подібною установкою схильні розглядати події з різних ракурсів і не шукати простих рішень, що підвищує їхню гнучкість у стратегіях подолання. Це, своєю чергою, сприяє позитивній переоцінці та прийняттю, що є важливими кроками до зростання.

Відчуття мети в житті також виступає потужним чинником посттравматичного зростання. Воно передбачає здатність віднаходити сенс у нематеріальних аспектах життя, ставити собі значущі цілі та відчувати власну корисність [1]. Дослідження свідчать про те, що наявність чіткої життєвої мети у ветеранів пов'язана із вищим рівнем зростання, а надія, як віра в можливість досягнення поставлених цілей, доповнює цей процес мотиваційним компонентом, необхідним для особистісної трансформації [12].

Таким чином, особистісні риси мають багатоплановий вплив на процес посттравматичного зростання: одні сприяють вибору продуктивних стратегій подолання (відкритість, екстраверсія, доброзичливість, оптимізм), інші можуть у певних випадках здійснювати несподівано позитивний вплив, коли супроводжуються іншими адаптивними установками.

Окрім того, поєднання адаптивних особистісних характеристик із позитивними зовнішніми впливами (соціальною підтримкою) сприяє більш глибокому переосмисленню травматичних подій і формує сприятливі умови для посттравматичного зростання.

Отже, посттравматичне зростання ветеранів є багатовимірним процесом, що формується завдяки взаємодії психологічних, соціальних та особистісних чинників. Когнітивна активність та рефлексивне осмислення пережитої травми відіграють ключову роль у переоцінці власних переконань і життєвих пріоритетів, сприяючи розвитку нового світогляду. Соціальна підтримка, особливо з боку людей, які мають подібний досвід, допомагає знизити ризик ізоляції та полегшує обробку негативних переживань, що, у свою чергу, підсилює процес психологічного відновлення.

Важливим чинником ПТЗ є особистісні ресурси ветеранів, такі як резилієнтність, оптимізм та адаптивні стратегії подолання, які слугують своєрідною «пружиною», що не лише дозволяє повернутися до попереднього рівня функціонування, а й відкриває можливості для нового рівня особистісного розвитку. Ці внутрішні механізми допомагають трансформувати травматичний досвід у поштовх до змін, що можуть мати довготривалі позитивні наслідки.

Таким чином, ефективна допомога ветеранам має бути комплексною та враховувати психологічні, соціальні та індивідуальні аспекти посттравматичного зростання. Глибше розуміння механізмів ПТЗ дозволяє розробляти цілеспрямовані програми психосоціальної реабілітації, що можуть сприяти не лише відновленню психічного стану ветеранів, а й розвитку їхньої життєстійкості, покращенню соціальної інтеграції та формуванню відчуття нової особистісної ідентичності.

Список літератури:

1. Antonovsky A. *Health, stress, and coping: New perspectives on mental and physical well-being*. San Francisco : Jossey-Bass, 1979. 255 p.
2. Handbook of Posttraumatic Growth / ed. by L. G. Calhoun, R. G. Tedeschi. Routledge, 2014. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315805597>
3. Christopher M. A broader view of trauma: A biopsychosocial-evolutionary view of the role of the traumatic stress response in the emergence of pathology and/or growth. *Clinical Psychology Review*. 2004. Vol. 24, no. 1. P. 75-98. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2003.12.003>
4. Coyne J. C., Downey G. Social Factors and Psychopathology: Stress, Social Support, and Coping Processes. *Annual Review of Psychology*. 1991. Vol. 42, no. 1. P. 401-425. URL: <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.42.020191.002153>
5. Dekel S., Mandl C., Solomon Z. Shared and unique predictors of post-traumatic growth and distress. *Journal of Clinical Psychology*. 2010. Vol. 67, no. 3. P. 241-252. URL: <https://doi.org/10.1002/jclp.20747>
6. Dirik G., Göcek-Yorulmaz E. Positive Sides of the Disease: Posttraumatic Growth in Adults with Type 2 Diabetes. *Behavioral Medicine*. 2016. Vol. 44, no. 1. P. 1-10. URL: <https://doi.org/10.1080/08964289.2016.1173635>
7. Henson C., Truchot D., Canevello A. What Promotes Post Traumatic Growth? A Systematic Review. *European Journal of Trauma & Dissociation*. 2020. P. 100195. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ejtd.2020.100195>
8. Joseph S., Linley P. A. Growth following adversity: Theoretical perspectives and implications for clinical practice. *Clinical Psychology Review*. 2006. Vol. 26, no. 8. P. 1041-1053. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2005.12.006>
9. Mattson E., James L., Engdahl B. Personality Factors and Their Impact on PTSD and Post-traumatic Growth is Mediated by Coping Style Among OIF/OEF Veterans. *Military Medicine*. 2018. Vol. 183, no. 9-10. P. e475-e480. URL: <https://doi.org/10.1093/milmed/usx201>
10. Nalipay M. J. N., Bernardo A. B. I., Mordeno I. G. Social complexity beliefs predict posttraumatic growth in survivors of a natural disaster. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. 2016. Vol. 8, no. 5. P. 559-567. URL: <https://doi.org/10.1037/tra0000154>
11. Nolen-Hoeksema S. *Coping With Loss*. Routledge, 2013. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203774366>

12. Powell T., Gilson R., Collin C. TBI 13 years on: factors associated with post-traumatic growth. *Disability and Rehabilitation*. 2012. Vol. 34, no. 17. P. 1461-1467. URL: <https://doi.org/10.3109/09638288.2011.644384>
13. Prati G., Pietrantonio L. Optimism, Social Support, and Coping Strategies As Factors Contributing to Posttraumatic Growth: A Meta-Analysis. *Journal of Loss and Trauma*. 2009. Vol. 14, no. 5. P. 364-388. URL: <https://doi.org/10.1080/15325020902724271>
14. Psychological resilience and postdeployment social support protect against traumatic stress and depressive symptoms in soldiers returning from Operations Enduring Freedom and Iraqi Freedom / R. H. Pietrzak et al. *Depression and Anxiety*. 2009. Vol. 26, no. 8. P. 745-751. URL: <https://doi.org/10.1002/da.20558>
15. Calhoun L. G., Tedeschi R. G. Posttraumatic Growth in Clinical Practice. *Taylor & Francis Group*, 2012. 172 p.
16. Shakespeare-Finch J., Copping A. A Grounded Theory Approach to Understanding Cultural Differences in Posttraumatic Growth. *Journal of Loss and Trauma*. 2006. Vol. 11, no. 5. P. 355-371. URL: <https://doi.org/10.1080/15325020600671949>

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ АБ'ЮЗУ В ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Курганська Елеонора Іванівна

кандидат економічних наук, доцент,

Одеський національний економічний університет

ORCID: 0000-0002-0838-8084

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6108/>

В тезах було розглянуто аб'юз в партнерських відносинах як складне соціально-психологічне явище, причини його виникнення. Аналіз зарубіжних науковців в дослідженні зазначеної проблеми аб'юзу підтвердив, що психотравмуючий досвід, отриманий в дитячому періоді розвитку та становлення, моделі поведінки батьків та рідних є спонукаючим та, в деяких моментах, тригерним механізмом, підґрунтям щодо прийняття на себе ролі жертви. Градація досліджуваних причин виникнення аб'юзу в партнерських відносинах виглядає наступним чином:

- індивідуальні причини, які розрізняють за типом особистісних рис аб'юзера та особистісних рис жертви;
- психологічні причини, що пояснюють дитячі травми та моделі поведінки з подальшою реплікацією аб'юзу, яке проявляється у формі агресії чи контролю;
- соціальні причини, серед яких суспільні норми та гендерні стереотипи, соціальна ізоляція

– культурні причини, які виявляються як нормалізація аб'юзу, що часто пропагується в медіа та відображається в культурних традиціях;

– вплив сучасних технологій у вигляді цифрового аб'юзу, найчастіше це кібербулінг, залежність від технологій, як наслідок інформаційна ізоляція.

Причини аб'юзу в партнерських відносинах багатofакторні та взаємопов'язані, їх розуміння допомагає розробляти ефективні стратегії для запобігання аб'юзу й надання допомоги жертвам за допомогою комплексного підходу та забезпечить позитивні зміни. Рис.1 констатує порушення прав в партнерських відносинах.

Ваш чоловік застосовує до Вас емоційний аб'юз?

62 ответа

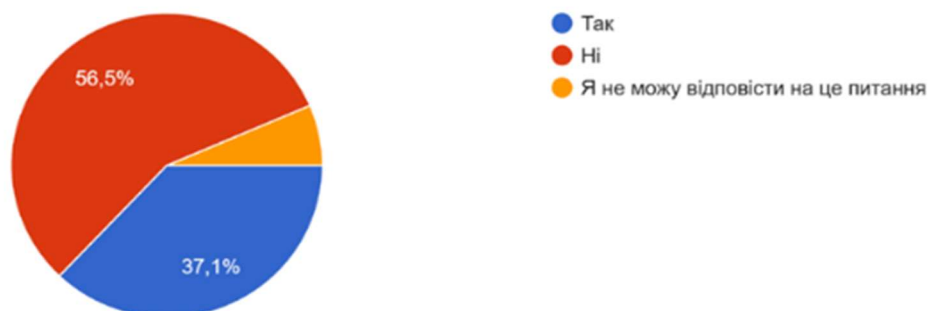

Рис.1. Ваш партнер/партнерша застосовує до Вас емоційний аб'юз?

Аналіз дослідження серед опитуваної групи визначила наступний результат: чи Ваш чоловік застосовує до Вас емоційний аб'юз – 37,3 % відповіли, що застосовує, а 56,5%, що ні, як презентовано на рис.1. Аб'юз є емоційний та ментальний вид насильства, так як спочатку впливає на емоції і психічний стан жертви методом використання ресурсного потенціалу жертви, залякування, образи, шантажу та в інших його варіаціях і проявах, а газлайтинг як інструмент аб'юзу, аб'юзер найчастіше використовує як найнебезпечнішу психологічну маніпуляцію.

Чи втягував Вас чоловік в триангуляції?

62 ответа

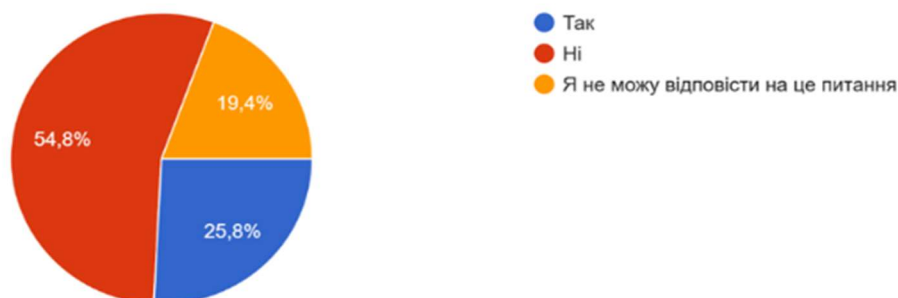

Рис.2. Чи втягував Вас чоловік/ дружина в триангуляції?

На рис. 2. представлено важливе питання з категорії аб'юзу, а триангуляції являються одним з найулюбленіших методів аб'юзерів. То ж, отримали дані, що 25,8% мали такий досвід, 54,8% не мали досвіду триангуляцій від партнера. Цей метод досить потужний і впливає на самооцінку, емоційний та психічний стан жертви.

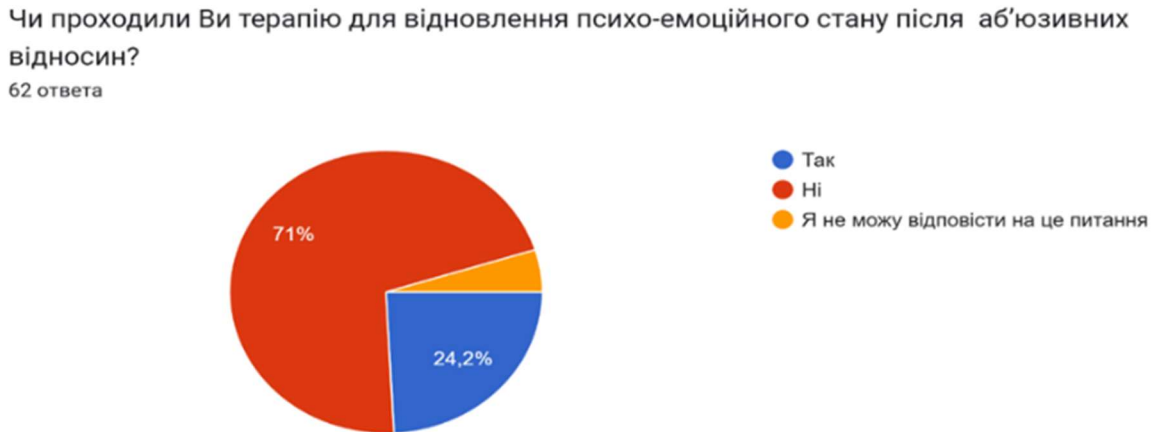

Рис.3. Чи проходили Ви терапію для відновлення психоемоційного стану після аб'юзивних відносин?

Питання про психотерапевтичний ефект постаб'юзивного періоду відносин та відновлення психоемоційного стану розкриває проблеми, які сьогодні мають більшість українських жінок. Лише 24,2% відповіли на питання, чи проходили Ви терапію для відновлення психо-емоційного стану після аб'юзивних відносин, що так, проходили терапію, а 71% не проходили терапію. Це дуже погані показники. Це впливає на ментальне здоров'я нації. Сьогодні в Україні, незважаючи на те, що війна продовжується 3 роки, існують кризові центри, де постраждалі отримують допомогу, медичну та психологічну. Разом з тим, механізм недостатньо розроблений, вважаємо, що має бути системність, поглиблений аналіз причин виявленого факту та пропрацювання наслідків аб'юзу, реабілітація жертви, також важливим на нашу думку є мотиваційний ефект та закріплення результатів роботи кризових центрів в тандемі з терапією для нівелювання впливу аб'юзу в майбутніх періодах на жертву.

Список використаних джерел:

1. Brown, K. S. Sexual Harassment within Psychology, Social Work and Marriage. *Journal of Feminist Family Therapy*, 31 (4), 195-210.
2. Farmanara, Parviz. Abusive Supervisory Behavior Aimed at Raising Work Group Performance // *Journal of Management Inquiry*. – 2019. – ISSN 1056-4926.

ХАРАКТЕРИСТИКА АБ'ЮЗУ ЯК ФОРМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА

Курганська Елеонора Іванівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів, Одеський національний

економічний університет, магістр психологічних наук

ORCID: 0000-0002-0838-8084

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6107/>

В тезах було розглянуто актуальне сьогодні поняття аб'юзу як складного соціально-психологічного явища. Досліджено спектр його впливу та прояв форм, визначено сутність, яка розглядається в аспекті систематичного, повного чи періодичного застосування й використання аб'юзу для підкорення волі іншого індивіда. Саме сьогодні в сучасних умовах проблема аб'юзу полягає в аспекті гендерованого насильства. Аб'юзерами є як чоловіки, так і жінки, які, часто вдаються до аб'юзу за допомогою різних підходів і, наразі, мають негативні наслідки, наприклад, у вигляді психічних розладів, чи інших його проявів залежно від зазначених нормативних гендерних ролей в суспільстві, роботі, сім'ї тощо. В процесі дослідження ми зверталися до контексту соціально-психологічного аб'юзу, звісно, мається на увазі відображення порушень в аспекті міжособистісних стосунків, чи глибокого дисбалансу влади, чи впливу суспільних норм на поведінку. Дослідження та визначення аб'юзу як явища є важливішим щодо розуміння факторів та наслідків впливу, причин, механізмів запуску та їх наслідків. Загалом, аб'юз прийнято розглядати як міждисциплінарне поняття, саме тому над вивченням сучасної проблематики в аспекті та з позиції його як акту насилля та, в подальшому, в розумінні поведінки жертв та токсиків, аб'юзерів працювало над цією проблемою вчені та практики різних сфер науки, серед яких найбільш яскравими та вагомими, на нашу думку, є праці Л. Альтюссера, Е. Берна, Р. Коллінза, З. Фрейда, М. Фуко та інших. Історичний аспект поняття аб'юзу, його стереотипи, які він досить довгий період тягне за собою, недостатня теоретична база та аналітична частина досліджень в зазначеній сфері, високий рівень необізнаності індивідів стосовно різновидів аб'юзу, разом з тим, певною мірою замовчування цього явища загалом викликали необхідність дослідження в зазначеному напрямку та підтвердження актуальності теми дослідження в сучасних умовах.

Аб'юз – це складне соціально-психологічне явище, яке охоплює широкий спектр всіх його форм та проявів. Його сутність проявляється в аспекті систематичного, повного чи періодичного застосування та використання ментального, фізичного, психологічного, емоційного, сексуального або економічного прояву насилля або сили для застосування контролю чи підкорення волі іншого індивіда. Якщо звернемося до контексту соціально-психологічного аб'юзу, звісно, мається на увазі відображення порушень в аспекті міжособистісних стосунків, чи глибокого дисбалансу влади, чи впливу суспільних норм на поведінку. Дослідження та визначення аб'юзу як явища є

важливішим щодо розуміння факторів та наслідків впливу, причин, механізмів запуску та їх наслідків. Розглянемо більш детально понятійний апарат терміну «аб'юз».

Аб'юз (від англ. abuse) – свідомо форма деструктивної поведінки з перевищенням влади одного партнера над іншим з циклічним повторенням та завданням шкоди ментальному, фізичному, психічному, емоційному, сексуальному або економічному стану та спрямована на обмеження свободи і гідності [3]. Він, зазвичай, проявляється і в міжособистісних відносинах, і у взаємодії в суспільстві. Акцентуємо увагу на основних типах аб'юзу для їх подальшого аналізу:

- фізичний – даний вид аб'юзу направлений на навмисне завдання фізичної шкоди чи загрози насильству;
- емоційний та психологічний – розглядаються в аспекті маніпулятивних дій, направлених на зниження самооцінки у потенційної чи фактичної жертви;
- сексуальний – вид аб'юзу спрямований на спричинення акту сексуального насилля без згоди й узгодження взаємодії з потенційною чи фактичною жертвою;
- економічний – зазначений вид аб'юзу прийнято вважати одним з видів контролю в аспекті фінансового ресурсу потенційної чи фактичної жертви;
- цифровий – цей вид насилля використовується аб'юзерами як інноваційний метод для акту залякування, сталкерства і приниження жертви.

Травматичний зв'язок як наслідок впливу насилля між жертвою та аб'юзером доволі міцний, і в залежності від тривалості впливу аб'юзу, відповідно, залежить й рівень травматизації. Проте більшість маніпулятивних циклічних дій в аб'юзивних відносинах всіх рівнів та у всіх сферах загалом направлені на утримання потенційної чи фактичної жертви в своїй владі з метою подальшого посилення його залежного стану методом соціальної ізоляції, часто – газлайтингу. Досліджуючи тему аб'юзивних відносин, ми виявили, що важливою складовою аб'юзу – є наявність поведінкових паттернів. До критеріїв аб'юзу відносяться:

- прояв вербальної, невербальної агресії чи демонстрація домінування жертві;
- контроль за життям жертви (обмеження комунікації, хоббі, все, що дає можливість духовного розвитку, натхнення, мотивації, соціалізації та реалізації);
- демонстрація ревностів (прояв агресії, недовіра, звинувачення, підозри, наклеп, провокація)
- триангуляція, що має циклічний характер прояву, втягування в трикутник, знецінення, введення жертви в стан емоційного виснаження, психічних розладів.

Передумовами зазначеної поведінки можуть бути відсутність адекватного батьківського виховання та прикладу емоційної зрілості; досвід пережитого насильства, що в подальшому має проєкцію психічних розладів; підсвідоме бажання самому стати токсиком, тираном, насильником, аб'юзером; надмірне бажання домінування та тотального контролю жертви; маніпуляції з метою

заволодіння ресурсом жертви. Вищезазначена характеристика та понятійний апарат надає чітке визначення аб'юзу та його основних характеристик, градації, наслідків та проявів.

Список використаних джерел:

1. Brown, K. S. # metoo: Sexual Harassment within Psychology, Social Work, and Marriage/Couple and Family Therapy Train-ing Programs. *Journal of Feminist Family Therapy*, 31 (4), 195-210.
2. Christensen, M. J., Brayden, R. M., Dietrich, M. S., McLaughlin, F. J., Sher-rod, K. B., & Altemeier, W. A. (1994). The prospective assess-ment of self-concept in neglectful and physically abusive low-income mothers. *Child Abuse & Neglect*, 18 (3), 225-232.
3. Champion, J. D. (1996). Woman abuse, assimilation, and self-concept in a rural Mexican American community. *Hispanic Journal of Be-havioral Sciences*, 18 (4), 508-521.
4. Lau, Anna S.; Valeri, Sylvia M.; McCarty, Carolyn A.; Weisz, John R. Abusive parents' reports of child behavior problems: Relationship to observed parent-child interactions // *Child Abuse & Neglect* [en]: journal. – 2006. – Vol. 30, no. 6. – P. 639-655. – ISSN 01452134.
5. Farmanara, Parviz. Abusive Supervisory Behavior Aimed at Raising Work Group Performance // *Journal of Management Inquiry*. – 2019. – ISSN 1056-4926.
6. Курганська Е. Характеристика аб'юзу як форми психологічного насильства в партнерських стосунках. *Ментальне здоров'я*. 2024. Вип. 4.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Смага Віталій Андрійович

здобувач, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка*

Науковий керівник: Заблоцький Андрій Русланович

доктор філософії, старший викладач
кафедри психології і соціальної роботи,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6079/>

Психолого-дидактичний аспект навчальної мотивації висвітлено у статті О. Молчанюк та О. Бабакіної. Авторами «розкрито зміст понять «мотив», «мотивація», «мотиваційна сфера», визначено механізми розвитку мотивації й запропоновано класифікацію мотивів» [3, с. 131].

«Мотивація – це інтереси, потреби, прагнення, емоції, переконання, ідеали, установки, які спонукають учня до діяльності. Мотивація сприяє появі в учня навчальної ініціативи й любові до навчання, спонукає його діяти з максимальною енергією в різних навчальних ситуаціях. Існує кілька теорій мотивації діяльності людини, але для вчителя важливо одне: опанування способами створення на уроці такого навчального середовища, у якому б учні відчували внутрішню потребу вчитися. Це може бути за умови, коли учень самостійно ставить перед собою цілі й докладає зусиль для їхнього досягнення. Мотив навчання – це спрямованість учня на різні сторони навчальної діяльності» [5, с. 3].

Отже, під мотивацією навчальної діяльності розуміємо узагальнену назву процесів, методів, засобів спонукування учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного засвоєння знань, що залежить від рівня сформованості мотивації учіння школярів; це бажання, прагнення вчитися. Варто зауважити, що навчальна мотивація обумовлена, в першу чергу, віковими особливостями школярів.

Щодо підліткового віку, психологи визначають його як соціально-психологічне явище, обумовлене конкретно-історичними обставинами розвитку суспільства. Тобто, як на розвиток особистості підлітка, так і на формування навчальної мотивації, впливають особливості історичного часу, в якому проходить їхнє життя.

«Це вік, який відсутній у дикунів і за несприятливих умов має тенденцію дещо скорочуватися, складаючи часто ледь помітну смужку між закінченням статевого дозрівання і настанням повної зрілості» [1].

Тож підлітковий вік, з одного боку, відрізняється стабільністю психологічної сутності основних особливостей вікового розвитку (наприклад, самосвідомість, почуття дорослості, розвиток особистості тощо), з іншого – зміни соціального-економічного життя обумовлюють якісну своєрідність змістовних особливостей формування свідомості, самосвідомості, становлення особистості, почуття дорослості та ін.

Особливості мотивації до навчання підлітків і старшокласників вивчали М. Бочаріна, Л. Ващенко, Т. Чаусова. Вони визначили такі основні потреби дітей підліткового віку:

- потреба у спілкуванні з ровесниками;
- потреба у самоствердженні;
- потреба бути і вважатися дорослим.

Виходячи з указаних потреб, провідними мотивами у навчальній діяльності підлітків є соціальні мотиви, а також бажання бути освіченим, прагнення влаштуватися в майбутньому, прагнення до самовдосконалення.

«Науковці та практики вказують на відсутність бажання підлітків вчитися, відсутність потреби в здобутті знань. Щодо старшокласників, то провідною діяльністю цього віку є навчальна діяльність. Саме у старшій школі проявляється свідоме відношення до навчання. Тому відбуваються зміни мотивів, які

спонукають до навчання. Провідне місце займають пізнавальні мотиви, мотиви саморозвитку, самоствердження, досягнення більш високих показників в отриманні знань. Крім вікових особливостей, на рівень мотивації до навчання впливає ще ряд чинників. Доведено залежність розвитку мотиваційного потенціалу підлітків у навчальній діяльності від особливостей психосоціальної ситуації, пов'язаної з карантинними заходами» [2, с. 50].

В умовах воєнного сьогодення пріоритети підлітків щодо провідних мотивів їхньої діяльності характеризуються значнішим зниженням інтересу до навчання, аніж у період карантинних обмежень. На першому місці – безпека та допомога українським військовим. Освітній діяльності часто перешкоджають зовнішні чинники – сигнали повітряних тривог, ракетні удари, через що школярі відчують небезпеку, напругу, страх, невпевненість, проживають стресові ситуації. Ці чинники знівають домінування освітньої мотивації (відтак і знижується ефективність навчання), натомість на перше місце виходить збереження психічного здоров'я підлітків.

З-поміж мотивів, які впливають на навчальну діяльність, варто також урахувати:

- індивідуальні особливості підлітків (наприклад: інтереси, цілі, досвід, внутрішні переконання, соціальне середовище, виховання);
- зміни у часі (мотивація змінюється в ході навчання, причому її рівень може коливатися залежно від складності завдань, результатів попередніх досягнень, взаємодії з учителем і однолітками);
- роль педагогічного підходу (ефективність мотивації часто залежить від підходу вчителя. Вчителі, які застосовують різноманітні методи активізації інтересу, сприяють розвитку як внутрішньої, так і зовнішньої мотивації у школярів).

Погоджуємося з авторами посібника «Педагогічна психологія», які зазначають: «навчальна мотивація ґрунтується на потребі, яка стимулює пізнавальну активність дитини, її готовність до засвоєння знань. Потреба не визначає характеру діяльності, її предмет окреслюється тоді, коли людина починає діяти. Спонукальна (мотиваційна) складова навчальної діяльності охоплює пізнавальні потреби, мотиви і сенси навчання. Важливою умовою учіння є наявність пізнавальної потреби і мотиву самовдосконалення, самореалізації та самовираження. Емоційне переживання пізнавальної потреби постає як інтерес» [4].

Аналіз особливостей мотивації навчальної діяльності засвідчує, що мотиви можуть бути як позитивними, так і негативними (страх, примус). Та активному навчальному процесу, безперечно, сприяє позитивна мотивація, яка впливає на підвищення рівня продуктивності, успішності школярів і формує у них стійкість до труднощів.

Список літератури:

1. Дипломна робота. URL: <https://naurok.com.ua/osoblivosti-uchbovo-motivaci-pidlitkiv-diplomna-robota-103572.html> (дата звернення: 05.02.2025).
2. Добростан О. В., Іваненко Р. В., Коваленко Л. А. Вивчення мотивації до навчання старшокласників в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Психологія*. Випуск 3. Ужгород, 2024. С. 49-54.
3. Молчанюк О. В., Бабакіна О. О. Навчально-пізнавальна мотивація особистості: психолого-дидактичний аспект. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2013. Випуск XXXII. Харків. С. 131-139.
4. Мотивація навчальної діяльності. URL: https://pidru4niki.com/17450602/psihologiya/motivatsiya_navchalnoyi_diyalnosti (дата звернення: 06.12.2024)].
5. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, наукова бібліотека ; уклад. : Грущенко С. І. ; вступ. ст. та бібліограф. ред. Неудачиної Т. І.; відп. ред. Коробкіна О. Г. Харків : ХНПУ, 2019. 40 с.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ МАЙНІНГУ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ

Гресь Дар'я Олександрівна

аспірант, Харківський національний
педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
ORCID: 0000-0001-9339-6769

Науковий керівник: Плотнікова Аліна Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент, Харківський національний
педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6072/>

Досить часто в інформаційному просторі ширяться новини про викриття правоохоронними органами ферм, які займаються незаконним видобутком криптовалюти, або іншими словами здійснюють майнінг, криптоджекінг криптовалюти.

Для прикладу, у будівлі Вищого адміністративного суду у Варшаві було виявлено пристрої з високою обчислювальною потужністю, які використовуються під час майнінгу криптовалют [1]. Або, двом працівникам держпідприємства «Інформаційні судові системи» Державної судової адміністрації повідомлено про підозру, які налагодили роботу цілої майнінгової ферми і декількох інтернет-магазинів на серверах та обладнанні Державної судової адміністрації [2].

Не дивлячись на те, що і майнінг і криптоджекінг є процесом видобутку криптовалюти, вони мають певні відмінності. Вважається, що криптоджекінг є незаконною діяльністю із видобутку криптовалюти. В той час, як майнінг є законним процесом видобутку криптовалюти. У низці країн він законодавчо дозволений, наприклад у США, Німеччині. Щодо нашої країни, то на теперішній час прямої заборони для здійснення майнінгу немає, офіційно держава жодним чином не регулює цей вид діяльності. Разом з цим, діяння, пов'язані з видобутком криптовалюти можуть підпадати під кримінальну відповідальність за Кримінальним кодексом України, у яких випадках буде проаналізовано далі у вказаному дослідженні.

Майнінг криптовалюти – (від англійського слова mining – видобуток корисних копалин) – процес видобутку криптовалюти за допомогою спеціального обладнання [3]. Простими словами, це процес перевірки та об'єднання транзакцій в блоки, який зазвичай здійснюється шляхом вирішення складних математичних завдань або криптографічних головоломок [4].

Спочатку для майнінгу криптовалют використовувалися об'єднання персональних комп'ютерів чи серверів. Пізніше, почали створювати спеціальні

конструкції, які називаються майнінг-ферми, що є каскадом з відеокарт, з'єднаних між собою і підключених до персонального комп'ютера [3].

Криптоджекінг походить від двох слів: криптовалюта і викрадення. Простими словами, це злам чийогось комп'ютера чи пристрою та використання його для майнінгу криптовалют [5].

Розглянемо судові кейси з досліджуваного питання.

Так, згідно вироку Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 09.10.2020 у справі № 607/6270/20 у період часу з 5 червня 2019 року по 14 листопада 2019 року заступник начальника ВСП «Львівська дистанція захисних лісонасаджень», з метою отримання прибутку від виробництва підприємства, шляхом самовільного підключення електроустановок, струмоприймачів та електропроводки до електричної мережі енергопостачальника з порушенням схеми обліку, тобто без дозволу енергопостачальної організації та відповідного договору з нею, шляхом умисного під'єднання до діючої мережі, підключив розміщену у своєму службовому кабінеті металеву конструкцію, що складається із материнської плати, блока живлення, твердотілого накопичувача (USD) та відео карти, тим самим останній викрав електричну енергію з електромереж, належних ВСП «Львівська дистанція захисних лісонасаджень» РФ «Львівська залізниця» АТ «Укрзалізниця» (ПЧЛ-1) на загальну суму 393296 грн. 48 коп. [6].

Вказані дії особи були кваліфіковані за частиною 2 статті 188-1 Кримінального кодексу України, а саме за викрадення електричної енергії шляхом її самовільного використання без приладів обліку, чим завдано шкоду у великих розмірах.

Звичайно, якщо ви чесно сплачуєте за електричну енергію, яку використовуєте для майнінгу криптовалюти, то кримінальна відповідальність не настає.

Крім того, для здійснення майнінгу криптовалюти зловмисники вдаються до створення та розповсюдження шкідливих програмних засобів.

Згідно вироку Деснянського районного суду м. Чернігова від 29.05.2019 у справі № 750/4468/19 обвинувачений, користуючись власним стільниковим телефоном «Oukitel C-8» та послугами доступу до всесвітньої мережі «Internet», стільникового оператора ПрАТ «Київстар», з метою розповсюдження шкідливого програмного засобу, призначеного для несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), використовуючи можливості месенджеру «Telegram» зі свого аккаунту надіслав іншому користувачу месенджеру «Telegram» шкідливий програмний засіб (Malware) з назвою «CLIPPER.exe», та після активації якого в операційній системі відкривається доступ до файлів та ключів реєстру електронної обчислюваної машини. Основна його функція підміна номерів електронних гаманців платіжних систем, а також цілого ряду криптовалют таких як Bitcoin, Monero, zCash, DOGE, DASH, Ethereum, Blackcoin та Litecoin в буфері обміну операційної системи ураженого комп'ютера на номер електронного гаманця, який було вказано особою, що його розповсюдила, внаслідок чого кошти, які перераховуються, потрапляють на рахунок останнього.

Такі дії особи були кваліфіковані за відповідними статтями розділу XVI Кримінального кодексу України: за статтею 361 – несанкціоноване втручання в роботу автоматизованих систем, що призвело до витоку, блокування інформації та статтею 361-1 – розповсюдження шкідливих програмних засобів, призначених для несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) [7].

У багатьох може постати питання, якщо майнінг здійснюється з метою одержання прибутку, то чи може наставати кримінальна відповідальність за порушення законодавства у сфері господарської діяльності, наприклад за ухилення від сплати податків?

До теперішнього часу в Україні залишається не врегульованим питання щодо діяльності осіб у сфері майнінгу криптовалюти. В чинному Кримінальному кодексі України немає такого поняття «майнінг». Відповідно до принципу, закріпленого у ст. 8 Конституції України, дозволено все, що прямо не заборонено законом.

Верховна Рада України 17 лютого 2022 року ухвалила Закон України «Про віртуальні активи», однак наразі він не набрав законної сили через відсутність затвердження відповідних змін у податковому законодавстві, в тому числі в частині оподаткування операцій, пов'язаних з криптовалютою.

Оподаткування майнінгу сприяло би економічному добробуту країни, знизило би ризик тіньової економіки.

Наприклад, у США за отримання криптовалюти за майнінг та стейкінг сплачується податок на прибуток, а за продаж та обмін криптовалюти сплачується податок на приріст капіталу [8].

Враховуючи, що ринок криптовалюти в Україні розвивається динамічними темпами, легалізація криптоактивних відносин потребує негайного законодавчого врегулювання.

Список літератури:

1. У будівлі Вищого адміністративного суду Польщі «майнили» криптовалюту. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/285466-v-zdanii-vysshego-administrativno-go-suda-polshi-maynili-kriptovalyutu>
2. Незаконно використовували сервери ДСА для власних цілей: за справу посадовців взялося ДБР. URL: <https://sud.ua/ru/news/ukraine/150409-nezakonno-vikoristovuvali-serveri-dsa-dlya-vlasnikh-tsiley-za-spravu-posadovtsiv-vzyalosya-dbr>
3. Майнінг криптовалют: з чого починати, і чи варта шкурка вичинки. URL: https://finance.ua/ua/saving/majnyng-kryptovalut#headline_2
4. Що таке майнінг криптовалют? URL: <https://blog.whitebit.com/uk/what-is-cryptocurrency-mining/>
5. Криптоджекінг: захист ваших цифрових активів від несанкціонованого майнінгу. URL: https://cryptomus.com/uk/blog/cryptojacking-protecting-your-digital-assets-from-unauthorized-mining?srsId=AfmBOopGSKk_MiXgL8h_Kqksephms2N63BH4mlYvMQx0QZNfSCwUKqcc

6. Вирок Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 09.10.2020 у справі № 607/6270/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92117558>
7. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 29.05.2019 у справі № 750/4468/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82055604>
8. Оподаткування криптовалют. URL: <https://blog.whitebit.com/uk/crypto-taxes/>

МІСЦЕ АТЕСТАЦІЙНИХ ПРОВАДЖЕНЬ У СТРУКТУРІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ

Конончук Богданна Ростиславівна

*здобувачка освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6083/>

Атестаційна діяльність у сфері публічного управління регламентована процесуальними нормами та реалізується через специфічне провадження – атестаційне. Зміст зазначеного провадження полягає у регламентації процесуальної діяльності щодо визначення відповідності встановленим державою стандартам об’єкта, який атестується [1].

Це провадження не має на меті вирішення конфлікту, що виникає у зв’язку з виконанням своїх обов’язків відповідного об’єкта. Тобто воно належить до групи публічно-сервісних проваджень. Зміст та особливості атестаційного провадження досліджені в монографічній роботі О. В. Кузьменко «Теоретичні засади адміністративного процесу». [2]. На її думку, атестаційні провадження – це самостійний вид проваджень в адміністративному процесі, котрий являє собою регламентовану адміністративно-процесуальними нормами діяльність уповноважених органів, під час якої вирішуються питання про ідентифікацію, інвентаризацію або встановлення міри відповідності об’єктів атестаційної системи оціночним критеріям, необхідним для подальшого функціонування у визначеній сфері.

Правовими засадами проведення атестаційного провадження щодо державних службовців є Положення про порядок проведення атестації державних службовців органів виконавчої влади та Типове положення про проведення атестації посадових осіб місцевого самоврядування.

В атестаційному провадженні можна виділити наступні стадії:

- підготовка справи про атестацію державного службовця;
- розгляд атестаційної справи;
- прийняття рішення щодо атестації державного службовця;
- оскарження прийнятого рішення;
- виконання прийнятого рішення [2].

Такий підхід до класифікації стадій адміністративних проваджень певним чином дозволяє вибудувати відповідну складову адміністративного процесу і систему адміністративного процесуального права як галузі правової системи України. Хоча немає сумніву, що з'являться певні заперечення.

Дійсно, атестаційне провадження визначається адміністративно-процесуальними нормами. Водночас здійснення провадження спрямоване на ідентифікацію, інвентаризацію об'єкта, але притягнення об'єкта до відповідальності, міра покарання не є змістом атестаційного провадження, а є іншим провадженням адміністративно-деліктного характеру, яке порушується за результатами висновків атестації.

Отже, атестаційне провадження належить до групи публічно-сервісних проваджень, якими охоплюється публічно-правова процесуальна діяльність щодо задоволення потреб фізичних та юридичних осіб креативного характеру.

Список літератури:

1. Адміністративні провадження та їх види. URL: <https://studies.in.ua/admnstrativne-procesualne-pravo-ukrainu/1973-admnstrativn-provadžhennya-ta-yih-vidi.html>
2. Атестаційне провадження: поняття, зміст та процесуальний порядок здійснення. URL: <https://studfile.net/preview/5129932/page:16/>

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО І СТАН ЕКОЛОГІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Патлачук Олександр Васильович

доктор юридичних наук,

Північноукраїнський інститут імені Героїв Крут

Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ORCID: 0000-0003-2245-4030

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6087/>

Екологічне право є однією з ключових галузей правової системи України, що регулює відносини між державою, суспільством та природним середовищем з метою забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля. У мирний час воно слугує правовою основою для запобігання екологічним загрозам, однак в умовах війни його роль набуває нового значення, оскільки військові дії завдають колосальної шкоди навколишньому середовищу.

З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року, Україна зіткнулася з безпрецедентними екологічними викликами, спричиненими бомбардуваннями промислових об'єктів, забрудненням ґрунтів та водних ресурсів, руйнуванням лісових екосистем, пожежами та хімічним

забрудненням. Війна призвела до екологічної катастрофи, наслідки якої впливатимуть на стан довкілля протягом десятиліть.

З огляду на ці фактори, екологічне право в умовах війни відіграє критичну роль у фіксації екологічних злочинів, притягненні до відповідальності агресора, розробці механізмів відновлення природного середовища та адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів екологічної безпеки.

Військові дії на території України спричинили масштабне руйнування природних екосистем, забруднення води, ґрунту та повітря, знищення заповідних територій, загибель флори та фауни, що вимагає розробки ефективних правових механізмів екологічного контролю, оцінки збитків та їх компенсації.

Основні екологічні виклики, спричинені війною:

- Знищення природоохоронних територій (на момент 2023 року бойові дії відбувалися на територіях понад 20 національних парків і заповідників).
- Забруднення річок, озер та підземних вод через руйнування інфраструктури та витoki небезпечних речовин.
- Підвищення рівня радіаційної небезпеки через загрозу техногенних аварій (зокрема на Запорізькій АЕС).
- Хімічне забруднення ґрунтів через вибухи боєприпасів, витoki пального та руйнування промислових підприємств.
- Незаконна вирубка лісів та збільшення кількості пожеж через бойові дії.
- Порушення міжнародного екологічного права та необхідність фіксації екологічних злочинів для майбутніх судових розглядів.

З огляду на це, розвиток екологічного права під час війни є вкрай необхідним, оскільки воно забезпечує правову основу для оцінки завданих збитків, адаптації природоохоронного законодавства до воєнних умов та визначення механізмів післявоєнного відновлення екосистем.

Метою дослідження є аналіз впливу війни на екологічну ситуацію в Україні, оцінка ефективності екологічного права у воєнний період та розробка рекомендацій щодо його вдосконалення для фіксації екологічних злочинів і відновлення довкілля.

Основні завдання дослідження:

- Оцінити екологічні наслідки воєнних дій на території України.
- Проаналізувати правові механізми фіксації екологічних злочинів та визначити шляхи покращення їхньої ефективності.
- Дослідити міжнародні стандарти екологічного права та можливості їхнього впровадження в Україні.
- Оцінити стан нормативно-правового забезпечення екологічної безпеки у воєнний час.
- Розробити рекомендації щодо вдосконалення правових механізмів захисту довкілля, відновлення екосистем та компенсації екологічних збитків.

Об'єкт дослідження – екологічне право та його застосування в умовах війни в Україні.

Предмет дослідження – правові механізми фіксації екологічних злочинів, міжнародні екологічні норми, екологічні наслідки війни та механізми їхнього подолання.

У дослідженні використано такі методи:

- Нормативно-правовий аналіз – вивчення національного та міжнародного екологічного законодавства.
- Екологічний моніторинг – оцінка змін стану навколишнього середовища внаслідок війни.
- Порівняльний аналіз – дослідження міжнародного досвіду правового регулювання екологічних злочинів під час воєнних конфліктів.
- Статистичний аналіз – обробка даних щодо екологічних збитків, спричинених війною.

Очікується, що дослідження дозволить оцінити масштаби екологічних руйнувань, спричинених війною, а також визначити основні проблеми правового регулювання екологічної безпеки у воєнний час. Будуть запропоновані механізми посилення екологічного законодавства для фіксації екологічних злочинів РФ, розроблені рекомендації для гармонізації екологічного законодавства України з міжнародними стандартами та сформовані стратегічні напрями відновлення довкілля після війни.

Висновки

Екологічне право України має бути адаптоване до реалій війни, що передбачає запровадження дієвих механізмів фіксації та розслідування екологічних злочинів, а також розширення міжнародного співробітництва щодо оцінки екологічної шкоди та залучення міжнародних механізмів відповідальності. Важливим є відновлення екологічного моніторингу на постраждалих територіях, розробка програм відновлення природного середовища після завершення війни та посилення екологічного законодавства відповідно до європейських стандартів.

Реалізація цих заходів сприятиме відновленню екосистем, міжнародному визнанню екологічних злочинів РФ та формуванню надійної правової бази для екологічної безпеки України.

Список літератури:

1. Конституція України (1996, зі змінами). Офіційний текст. Київ: Верховна Рада України.
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (№1264-XII від 25.06.1991, зі змінами 2023 року).
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (№389-VIII від 12.05.2015, зі змінами 2022 року).
4. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (№2059-VIII від 23.05.2017).
5. Кримінальний кодекс України (ст. 441 – «Екоцид»).
6. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» (№64/2022 від 24.02.2022).

7. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (2023). Оцінка екологічних наслідків війни в Україні. Київ: Міндовкілля.
8. Державна екологічна інспекція України (2023). Екологічні збитки, завдані війною: методи оцінки та компенсації. Київ: ДЕІ.
9. Кабінет Міністрів України (2023). Національна стратегія екологічного відновлення після війни. Київ: КМУ.
10. Організація Об'єднаних Націй (2023). Environmental Impact of the War in Ukraine: UN Report. Нью-Йорк: ООН.
11. Європейська комісія (2023). War and Environmental Damage: Legal Approaches to Compensation. Брюссель: European Commission.
12. International Criminal Court (ICC) (2023). Environmental Crimes in Armed Conflicts: The Case of Ukraine. Гаага: МКС.
13. International Committee of the Red Cross (ICRC) (2023). War and the Environment: Legal Frameworks and Protection Mechanisms. Женева: ICRC.
14. Greenpeace International (2023). Military Conflicts and Environmental Degradation: The Case of Ukraine. Амстердам: Greenpeace.
15. World Wildlife Fund (WWF) (2023). Biodiversity Loss Due to War: Ukraine's Natural Heritage at Risk. Вашингтон: WWF.
16. Human Rights Watch (2023). Environmental Destruction in War: Legal Responsibilities and Accountability. Вашингтон: HRW.
17. British Institute of International and Comparative Law (2023). Ecocide and Armed Conflicts: The Legal Path for Ukraine's Recovery. Лондон: BIICL.
18. Українська екологічна ліга (2023). Наслідки війни для довкілля України: оцінка, виклики та перспективи відновлення. Київ: УЕЛ.
19. Програма розвитку ООН (UNDP) (2023). Environmental Recovery Strategies for Ukraine. Нью-Йорк: UNDP.
20. Global Witness (2023). War, Natural Resources, and Accountability: The Environmental Costs of Armed Conflicts. Лондон: Global Witness.

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Шиманський Євген Іванович
*аспірант, Харківський національний
університет внутрішніх справ*
ORCID: 0009-0001-7344-1371

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6088/>

Конституційний Суд України (КСУ) є ключовим інститутом забезпечення верховенства Конституції та розвитку конституціоналізму в країні. Його діяльність спрямована на захист прав і свобод громадян, забезпечення балансу між гілками влади та контроль за відповідністю законодавчих актів Конституції України.

Конституціоналізм як концепція передбачає функціонування держави на основі конституції, що є вищим законом, який визначає правові межі діяльності органів влади та забезпечує демократичні принципи правління. Як зазначає український правознавець В. Шаповал: «Конституційний Суд України є основним механізмом реалізації конституціоналізму, що гарантує сталість правової системи та правовий захист громадян» [1].

З моменту свого створення у 1996 році Конституційний Суд відіграє вирішальну роль у розвитку українського конституціоналізму, забезпечуючи правову визначеність та послідовність у застосуванні конституційних норм.

Актуальність дослідження ролі Конституційного Суду України у розвитку конституціоналізму визначається кількома чинниками:

- Верховенство Конституції як основоположний принцип правової системи – Конституційний Суд гарантує, що всі нормативно-правові акти відповідають Конституції України.
- Політична нестабільність і необхідність правової стабільності – у складних політичних умовах Суд відіграє роль арбітра між різними гілками влади.
- Європейська інтеграція України – вимагає гармонізації української конституційної юриспруденції з європейськими стандартами.
- Реформа конституційного правосуддя – потребує вдосконалення механізму конституційного контролю та підвищення ефективності діяльності Конституційного Суду.
- Розширення доступу громадян до конституційного правосуддя – запровадження інституту конституційної скарги у 2016 році значно змінило роль Суду.

Як зазначає професор О. Петришин: «Конституційний Суд України є не лише гарантом стабільності правової системи, але й ключовим інструментом захисту прав людини в умовах демократичного розвитку держави» [2].

У цьому контексті дослідження діяльності КСУ є важливим для вдосконалення механізму конституційного контролю та забезпечення правової стабільності.

Конституційний Суд України як гарант верховенства Конституції

Конституційний Суд України виконує такі основні функції:

- Контроль за конституційністю законів та інших нормативно-правових актів.
- Офіційне тлумачення норм Конституції України.
- Розгляд конституційних подань Президента, Верховної Ради, Уповноваженого з прав людини тощо.
- Розгляд конституційних скарг громадян щодо порушення їхніх прав законами, які суперечать Конституції.

Як зазначає конституціоналіст В. Тацій: «Конституційний контроль є важливим інструментом у запобіганні узурпації влади та порушенню конституційних прав» [3].

Таким чином, діяльність КСУ забезпечує сталість правової системи та підтримує демократичні принципи в країні.

Вплив Конституційного Суду на розвиток конституціоналізму в Україні

КСУ через свої рішення сприяє утвердженню принципів конституціоналізму, забезпечуючи правову визначеність та формуючи правозастосовну практику.

Наприклад, у рішенні від 2001 року Суд підтвердив принцип верховенства Конституції, зазначивши: «Конституція України має найвищу юридичну силу, і будь-які законодавчі ініціативи не можуть суперечити її нормам» [4].

КСУ неодноразово виступав арбітром у питаннях розподілу владних повноважень, що сприяло розвитку збалансованої системи державного управління.

Зокрема, у 2010 році Суд скасував політичну реформу 2004 року, повернувши Президенту України широкі повноваження, що викликало суспільний резонанс та дискусії щодо його незалежності.

У 2016 році в Україні було запроваджено механізм конституційної скарги, що дозволяє громадянам безпосередньо звертатися до КСУ щодо законів, які порушують їхні конституційні права.

Як зазначає О. Сліденко: «Конституційна скарга стала одним із найважливіших інструментів конституційного правосуддя, що наближає Україну до європейських стандартів захисту прав людини» [5].

Висновки

Конституційний Суд України відіграє ключову роль у розвитку конституціоналізму, забезпечуючи верховенство Конституції, баланс між гілками влади та захист прав громадян. Його діяльність сприяє стабільності правової системи, формуванню демократичних принципів і гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами.

Водночас Конституційний Суд стикається з викликами, зокрема політичним тиском, необхідністю вдосконалення процедур конституційного контролю та підвищення ефективності розгляду справ.

Посилення незалежності Конституційного Суду може бути досягнуто шляхом реформування механізму його формування та фінансування. Оптимізація розгляду конституційних скарг сприятиме підвищенню ефективності захисту прав громадян. Важливо забезпечити обов'язковість виконання рішень Конституційного Суду органами державної влади. Удосконалення механізму взаємодії Конституційного Суду з міжнародними організаціями допоможе гармонізувати українську конституційну юриспруденцію з європейськими стандартами. Підвищення прозорості

діяльності Суду через розширення доступу громадськості до його рішень та аналітичних матеріалів також є необхідним кроком.

Список літератури:

1. Шаповал В. Конституційне право України. – К.: Юридична думка, 2021.
2. Петришин О. Конституційний контроль в Україні. – Львів: Світ, 2022.
3. Тацій В. Основи конституційного права. – Харків: Право, 2020.
4. Рішення Конституційного Суду України від 27.03.2001 №3-рп/2001.
5. Сліденко О. Розвиток конституційного правосуддя в Україні. – К.: Наукова думка, 2023.

РОЛЬ ВИНОРОБСТВА В ТУРИСТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ЗАКАРПАТТЯ: СУЧАСНІ ТRENДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ілько Іван Іванович

*аспірант, Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»*

Науковий керівник: Жулканич Неля Михайлівна

*доктор історичних наук, професор,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6080/>

Згідно з дослідженням «Tourism 2020 Vision», результати якого були представлені на конференції ВТО в Лісабоні у 1998 році, тематичний туризм увійшов до п'ятірки найбільш перспективних напрямків ХХІ століття. С. В. Іванов та В. О. Домарецький вважають, що на сьогоднішній день одним із найдинамічніших сегментів тематичного туризму сьогодні є винний туризм, який переживає активний етап розвитку [5, с. 62]. На думку Н. М. Чорної, зростаючий інтерес до цього напрямку пов'язаний не лише з підвищенням культури споживання вина, а й із прагненням туристів відкривати нові гастрономічні традиції, пізнавати процес виноробства та насолоджуватися високоякісними, локально виробленими напоями. Це дозволяє не лише отримати естетичне задоволення, але й глибше зануритися в культуру регіону, дізнаючись про його історію та традиції через смак і аромат кожного вина [8, с. 166].

Закарпаття, на відміну від південних регіонів України, де виноробство переживало серйозні обмеження за часів радянського періоду, зуміло зберегти і навіть примножити свої виноробні традиції. Саме тут в багатьох населених пунктах, як зазначають Л. А. Некрасова та К. І. Некрасова можна побачити цілу вулицю винних погребів, що є не лише важливою частиною місцевого колориту, але й визначною рисою туристичної привабливості регіону [7, с. 87]. Тут, за словами Д. М. Москаленко та Т. А. Сильчук, можна відчути справжній дух виноробної спадщини, яка передається з покоління в покоління [6, с. 38].

Одним з найбільш відомих представників виноробної галузі Закарпаття є комплекс «Чизай» в м. Берегове, що став не лише лідером у виробництві та експорті вина, але й активним рушієм розвитку винного туризму. Комплекс поєднує традиції з інноваціями, розташовуючи на своїй території 272 гектари власних виноградників, сучасні виноробні заводи та виносховища. Одним з основних центрів залучення туристів є дегустаційна зала та Музей виноградарства і виноробства, що дозволяють відвідувачам поринути у світ виноробства через інтерактивні та пізнавальні заходи [4].

Винний туризм у «Чизай» представляє широкий спектр активностей для кожного гостя. Це і класичні дегустації вин, на яких можна не лише оцінити різноманіття смаків, але й дізнатися про особливості виноробства в Закарпатті, а й більш екзотичні варіанти, такі як йога чи скандинавська ходьба на виноградниках. Крім того, туристи можуть насолоджуватися ексклюзивними авіатурами та тематичними гастрономічними вікендами, що перетворюють відвідування виноробного комплексу на справжню подорож в світ вина та культури [2].

Особливу увагу «Чизай» приділяє сталому розвитку та екологічним ініціативам. Виноробня активно бере участь у міжнародних програмах, зокрема у The Porto Protocol – ініціативі, що об'єднує екологічно відповідальні виноробні. Крім того, комплекс є учасником європейського проекту «Підтримка розвитку системи географічних зазначень в Україні», що сприяє розвитку винного та гастрономічного туризму в регіоні, підвищуючи його міжнародний рейтинг та привабливість для туристів з усього світу.

Ще одним важливим центром виноробного туризму в Закарпатті є виноробня «Cotnar», розташована в селі Мужієво Берегівського району. Це підприємство славиться своїми великими виробничими площами, що займають 6000 м², а також сучасному технологічному обладнанню, яке дозволяє виробляти вино високої якості. Виноробня має виноградники загальною площею 180 га, на яких вирощуються популярні європейські сорти винограду, що додає унікальності її продукції. Завдяки своєму інноваційному підходу та збереженню традиційних методів виноробства, «Cotnar» стає справжнім осередком винного туризму, приваблюючи не лише місцевих жителів, а й туристів з різних куточків світу [3].

Провідним аспектом розвитку винного туризму в Закарпатті є діяльність відомого винороба Олександра Ковача, голови Асоціації виноградарів і виноробів Закарпаття. Олександр Ковач також є організатором фестивалю молодого вина «Закарпатське Божоле», який є одним з найбільших винних заходів у регіоні. В його дегустаційній залі в Ужгороді відвідувачам пропонують більше 30 видів авторських вин, що відображають багатство та різноманіття місцевих сортів винограду. Такі ініціативи значно сприяють популяризації Закарпаття як одного з найперспективніших виноробних регіонів України, що привертає увагу туристів і гурманів з усіх куточків країни та світу [4].

Виноробство є важливою частиною туристичної привабливості і в селі Великі Береги, де понад 30 років займається виноробством Іван Урста, засновник бренду «Ursta Wine». Вино він зберігає у родинному підвалі «Sümegi Pince», історія якого нараховує понад 400 років. Для туристів тут організовуються унікальні екскурсії, які знайомлять з традиційними методами виноробства Закарпаття. Ці екскурсії дають можливість не тільки дізнатися про процес виробництва вина, а й поринути в атмосферу закарпатських традицій, що зберігаються протягом століть.

Закарпатські виноробні господарства активно адаптуються до сучасних туристичних тенденцій, намагаючись не лише зберегти традиції, а й впроваджувати нові підходи, що відповідають потребам сучасних мандрівників.

Вони розширюють спектр своїх послуг, пропонуючи не тільки традиційні екскурсії та дегустації, а й інноваційні майстер-класи, фестивалі та екологічні маршрути. Ці заходи гармонійно поєднують відпочинок з можливістю пізнати місцеву культуру та глибше зануритися в історію виноробства. Завдяки таким інтерактивним та освітнім програмам туристи можуть не тільки насолоджуватись смачними напоями, а й отримувати нові знання про процес виготовлення вина, відвідувати майстер-класи з виноробства, а також брати участь в різноманітних гастрономічних заходах. Це дозволяє відкрити для себе не лише самі вина, а й справжній дух закарпатських традицій, культури та гостинності [1].

Можна сказати, що виноробство на Закарпатті набуває нових рис, стаючи важливою складовою не лише економіки регіону, а й культурної спадщини. Водночас, це стає суттєвим фактором розвитку регіонального туризму, адже такі новації залучають до області все більше відвідувачів, сприяють збільшенню туристичних потоків та підтримують стабільне зростання винної галузі.

Завдяки цьому, календар винних фестивалів на Закарпатті починається вже на Старий Новий рік у січні, і одним з найбільших і найстаріших святкових заходів регіону є фестиваль домашнього вина «Червене вино», що проходить у місті Мукачево. Цей фестиваль не лише збирає виноробів з усього регіону, але й стає важливою подією для місцевих виробників, адже вино з минулорічного врожаю на момент святкування вже набуває своїх оптимальних смакових якостей. Відвідувачі фестивалю мають змогу насолодитися великою різноманітністю вин, серед яких є як класичні європейські сорти, так і місцеві традиційні – Ізабелла, Лідія, Кадарка, Сапераві та Каберне. Особливістю цього заходу є те, що за підсумками святкування журі обирає кращі вина у кількох номінаціях, що додає фестивалю ще більше значущості та престижу для всіх учасників [2].

На початку весни, коли природа Закарпаття прокидається після зимового спокою, головним осередком винного туризму регіону стає місто Берегово. Саме тут у березні проходить міжнародний фестиваль «Біле вино», який щороку збирає велику кількість відвідувачів. Цей захід об'єднує близько сотні великих виноробних підприємств та крафтових виробників з України та Угорщини, що сприяє розвитку культурного обміну між країнами та популяризації винної традиції на обох берегах Карпат. Ідея фестивалю належить членам ордену святого Венцела, які активно працюють над підвищенням популярності винної культури в Березівщині. Сам фестиваль не лише привертає увагу професіоналів винної галузі, але й стає чудовою нагодою для туристів зануритись у світ високоякісного вина, яке дарує регіон. Відвідувачі фестивалю мають можливість скуштувати вина, що виготовляються за традиційними методами, а також оцінити новітні розробки місцевих виноробів [3].

Після зимового затишшя, в травні, на черзі наступний винний фестиваль, який стає значущою подією для місцевих і гостей регіону. У цей час в Ужгороді проходить гастрономічний фестиваль вина та меду «Сонячний напій», що надає чудову можливість продегустувати понад 50 різноманітних вин, серед яких є як відомі європейські сорти, так і унікальні авторські купажі, створені місцевими

виноробами. У рамках фестивалю винні дегустації проходять в атмосфері старовинних королівських підвалів «Совине гніздо», де спеціально створена дегустаційна комісія визначає найкращі зразки, нагороджуючи виробників «золотими», «срібними» і «бронзовими» відзнаками. Цей захід дає змогу поціновувачам вина насолодитися не лише смаком, але й атмосферою старовинної культури виноробства Закарпаття [3].

На початку весни, у березні, головним центром винного туризму Закарпаття стає м. Берегово, де проходить міжнародний фестиваль «Біле вино». Цей захід об'єднує близько сотні великих підприємств та крафтових виноробів із України та Угорщини. Натхненниками фестивалю є члени ордену святого Венцела, які активно працюють над підвищенням популярності винної культури в Березівщині. Фестиваль привертає як професіоналів, так і туристів, даючи змогу кожному спробувати вино найвищої якості [4].

У травні в Ужгороді проходить гастрономічний фестиваль вина та меду «Сонячний напій». Цей захід дає можливість продегустувати понад 50 різноманітних вин, серед яких є як сортові вина з благородних європейських сортів винограду, так і унікальні авторські купажі. Вино дегустують у старовинних королівських підвалах «Совине гніздо», де спеціально створена дегустаційна комісія визначає найкращі зразки, нагороджуючи виробників «золотими», «срібними» і «бронзовими» відзнаками.

Того ж місяця в м. Виноградів проходить фестиваль «Угочанська лоза», який є ще однією значущою подією в культурному житті Закарпаття. Присвячений місцевим традиціям виноробства та виноградарства, цей фестиваль приваблює як туристів, так і місцевих жителів, адже він дає можливість поглибленого знайомства з історією та мистецтвом виноробства регіону. «Угочанська лоза» не лише популяризує вина Закарпаття, але й відновлює стародавні традиції виноробства, що дозволяє зберегти унікальну спадщину для майбутніх поколінь. Це важлива частина розвитку винного туризму, адже захід дає змогу туристам зануритися в атмосферу давніх традицій і відчути справжній дух місцевої культури.

Не менш важливою подією, що завершує рік, є фестиваль «Закарпатське Божоле», який проводиться в кінці листопада – на початку грудня в Ужгороді. Цей фестиваль є найбільшим та найвідомішим на Закарпатті, і привертає увагу як місцевих жителів, так і численних туристів. Винороби презентують своє найкраще молоде вино з цього річного врожаю – вино, яке ще не втратило свіжості ароматів винограду та літнього сонця. Це свято молодого вина стає символом врожайного року та запорукою традиційного святкування для всіх шанувальників винної культури Закарпаття, що надає цьому заходу особливої значущості в регіоні [2].

Таким чином, винний туризм на Закарпатті активно розвивається, ставши важливим аспектом культурного та економічного розвитку регіону. Закарпаття, зберігши виноробні традиції, привертає туристів, які прагнуть пізнати місцеву культуру через вино. Збереження традицій виноробства та інновації, що впроваджуються місцевими господарствами, як «Чизай» та «Cotnar», приваблюють туристів. Фестивалі, як «Червене вино», «Угочанська

лоза» та «Закарпатське Божоле», популяризують вина та відновлюють традиції, залучаючи відвідувачів з України та за кордону. Це сприяє розвитку винного туризму та підвищенню міжнародної популярності закарпатських вин.

Список літератури:

1. Винний туризм. URL: <https://travelyourway.com.ua/ua/planirovanie-samostoyatelnyh-puteshestvij/poleznye-melochi-v-poezdke/vinnyj-turizm/> (дата звернення: 26.01.2025).
2. Винний туризм Закарпаття. Створення концепції винного туристичного маршруту. URL: https://www.pbu2020.eu/files/uploads/pages_en/Info-promo/Time%20for%20results/WineAcademy. (дата звернення: 26.01.2025).
3. Винний туризм у Закарпатському регіоні. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/basjuk6.htm. (дата звернення: 26.01.2025).
4. Виноробня Шато Чизай представляє Україну в дослідженні про сталий розвиток і винний туризм від університету Гайзенхайм і WineTourism.com. URL: <https://chizay.com/vynnyj-turyzm-zakarpattia> (дата звернення: 26.01.2025).
5. Іванов С. В., Домарецький В. О., Басюк Д. І. та ін. Винний туризм : підручн. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2012. 472 с.
6. Москаленко Д. М., Сильчук Т. А., Зуйко В. І. Розширення інноваційних послуг у сфері туризму. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 5-2. С. 33-38.
7. Некрасова Л. А., Некрасова К. І. Аналіз та перспективи розвитку підприємств виноробної галузі в Україні. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 6. С. 83-87.
8. Чорна Н. М. Винний туризм в Україні: стан та тенденції розвитку. Інфраструктура ринку. 2022. Вип. 67. С. 161-166.

ЛЕОНІД ШУТЕНКО. ПОЧАТОК ШЛЯХУ

Малиніна Тетяна Василівна

доктор філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки

за спеціальністю 032 – Історія та археологія,

проректор з науково-педагогічної роботи, соціального розвитку та

молодіжної політики, доцент кафедри історії та культурології

Харківського національного університету

міського господарства імені О.М. Бекетова

ORCID: 0009-0008-6057-5646

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6069/>

Леонід Миколайович Шутенко зробив величезний внесок у розвиток вищої освіти, комунального господарства м. Харкова, розвиток Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова та вплинув на формування і долі багатьох видатних науковців, педагогів, фахівців, керівників.

У офіційних джерелах про початок становлення великої особистості цей період вмістився всього в 4 рядки: «Леонід Миколайович Шутенко народився у 1937 році в Харкові в родині робітників. Середню професійну освіту здобув у Харківському будівельному технікумі. Після цього вступив на навчання у Харківський інститут інженерів комунального будівництва, який закінчив у 1961 році, отримавши диплом з відзнакою» [1].

Та саме цей період став підґрунтям формування Людини, яка пройшла шлях від майстра до ректора, доктора технічних наук, професора, Заслуженого працівника народної освіти України, дійсного члена Академії інженерних наук України, Академії будівництва України. Нагороджений орденами: «За заслуги» I, II та III ступенів, «Знак Пошани», «Дружби народів», кількома медалями, Почесною відзнакою Голови Харківської облдержадміністрації «Слобожанська слава». Лауреат загальноукраїнського рейтингу професійних досягнень «Лідер України», мав нагороди і відзнаки громадських та міжнародних організацій. Почесний громадянин м. Харкова. Почесний ректор Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова [2, с. 17].

Леонід Миколайович Шутенко – автор близько 500 дослідницьких праць. Серед них: 2 підручника; 23 навчальних посібника; 13 монографій; близько 380 наукових статей та тез доповідей, деякі з них опубліковано у зарубіжних виданнях; більше 30 навчально-методичних видань; 26 авторських свідоцтва; 42 патенти [3, с. 3].

Народився Леонід Миколайович 12 травня 1937 року в Харкові, в сім'ї слюсаря одного з заводів міста Миколи Федоровича Шутенка та його дружини Анастасії Василівни.

Так сталося, що першими тривкими дитячими враженнями стали картини згарищ та руйнувань Харкова під час Другої світової війни. В дитячих спогадах назавжди залишаться ті події, які сформували у хлопчика чітке бачення світу, де добро завжди має перемагати зло і допомагають добру герої, люди у формі, військові, які перемогли у Другій світовій і покалічені, зранені так само самовіддано боролися з розрухою. За словами Леоніда Миколайовича він з дитинства мріяв стати військовим [4, ар. 3].

У 1950-х роках суспільство, яке оговтувалося від руйнувань Другої світової війни, формувало загальні принципи поваги і вдячності фронтовикам. До них ставилися як до людей, які пережили надзвичайно складні випробування. Звичайно більшість юнаків в той час мріяли стати військовими і Леонід після закінчення школи обмірковував лише два варіанти продовження навчання, або училище льотчиків або артилерійське. Але батьки порадили йому вступити до будівельного технікуму. Леонід Миколайович згадував слова батька, які тоді стали вирішальними у прийнятті рішення щодо вибору професії: «час руйнації закінчився, прийшла пора будувати» [4, ар. 6]. Саме такий вибір зробив юнак.

Переддипломну практику в технікумі Леонід Шутенко проходив на будівництві заводу «Більшовик». А вже через кілька днів його зарахували студентом Харківського інституту інженерів комунального господарства. Цю приємну звістку він отримав на тому самому заводі, бо після завершення переддипломної практики продовжив працювати влітку на цьому будівництві.

Коли дізнався про зарахування до інституту, подав заяву про звільнення. Але начальник дільниці, який одразу примітив відповідального і талановитого хлопця переконливо умовляв Леоніда лишитися на виробництві. І Леонід пішов забирати документи з вузу. Секретар приймальної комісії Герман Петушков на відріз йому відмовив і переконав Леоніда, що головне здобути освіту. З тих пір Леонід Шутенко – студент, інженер, аспірант, доцент, парторг, ректор вузу – вважає доцента Петушкова своїм хрещеним [5, с. 58].

Після закінчення навчання молодий інженер-будівельник Шутенко отримав призначення до військової частини. Здавалося, дитяча мрія здійснилася. Але за день до від'їзду прийшов посильний з інституту. Ректор попросив випускника залишитися майстром в рідному ХПКБу і очолити студентський загін на будівництві нового навчального корпусу. Це чотириповерхова будівля стала першою ластівкою майбутнього величезного комплексу, який створений під керівництвом Л. М. Шутенко. Та це не єдине будівництво, яке очолив у своєму житті Леонід Миколайович.

Тому, мабуть і не дивно, що маючи такий досвід Леоніду Миколайовичу запропонували очолити інститут коли йому ще не було і сорока років. За час перебування на посаді було відкрито нові спеціальності, розширювалися міжнародні зв'язки, споруджувалися сучасні навчальні корпуси, вузівська їдальня на 600 місць, потужна бібліотека, обчислювальний центр, санаторій-профілакторій, спортивний комплекс.

Короткі рядки з біографії, за якими величезна праця, самовідданість і принциповість та приклад для наслідування.

Список літератури:

1. Ел.ресурс:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D1%83%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9B%D0%B5%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%B4_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87
2. Л. М. Шутенко. Моя любов – Академія!: (до 75-річчя від дня народж. та 50-річчя наук.-пед. та громад. діяльн.) : біобібліогр. покажч. / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва ; [уклад. : Н. Б. Давидова, О. М. Науменко ; редкол. : В. М. Бабаєв (відп. ред.) та ін.]. – Харків : ХНАМГ, 2012. – 192 с.
3. Список опублікованих праць доктора технічних наук, професора Л. М. Шутенка / Наук. б-ка Харків. нац. ун-ту міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; [уклад.: О. М. Штангей, В. О. Статкус]. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. – 57 с.
4. Інтерв'ю з Л. М. Шутенком від 12.10.2017 р., м. Харків / інтерв'юєр Т. В. Малиніна // Музей історії ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. Ф. Документи. 17 арк.
5. Малиніна Т. В. Формування кадрового забезпечення в освіті (з досвіду студентських будівельних загонів ХПКБу). *Суспільні науки у 2018 році*, матеріали XIV міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця: Нілан-ЛТД, січ. 2018. С. 56-62.

ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄВРОПИ 2025: НАГОЛОСИ ДАВОСЬКОГО МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ФОРУМУ

Петасюк Олена Іванівна

кандидат історичних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-8122-0050

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6063/>

Повномасштабне російське вторгнення в Україну поділило світове буття у галузях безпеки, політики та економіки на до та після. Світ опинився не стільки на екзистенційній межі, скільки повинен заявити про спроможність протистояти викликам великого мірила. У глобальну цифрову епоху зміни відбуваються із блискавичною швидкістю, відтак і реакції на виклики мають бути блискавичними. Як зазначав український президент ще на Давоській зустрічі ще 2023 року, час, який вільний світ витрачає на роздуми, держава-терорист витрачає на вбивства. Українська держава з усіх міжнародних трибун наголошує: змобілізованість світу у безпековому плані є внеском у спільне майбутнє. Прогресивне людство має засвідчити власну цивілізованість швидкими та рішучими реакціями та діями на російські агресію та терор, створюючи вісь сили проти вісі зла.

Які наголоси були розставлені Україною, в особі її президента, на Давоському форумі 2025? По-перше, Європа, у центрі якої відбувається війна, не може дозволити собі бути для своїх партнерів, передусім для США, другим пріоритетом. По-друге, стратегічні пріоритети України, Європи, США мають бути суголосними один одному. «Ми маємо співпрацювати, а не конкурувати, щоб не влаштовувати гонку на дно. Я звертаюся до наших найближчих партнерів – США. Наші економіки тісно об'єднані, мільйони людей у Штатах мають роботу завдяки співпраці з Європою», – нагадала також американцям Урсула фон дер Ляєн на полях Давосу [1].

По-третє, жодна країна Європи не може гарантувати власну безпеку самотужки. По-четверте, розробка реальних безпекових гарантій для України, які б унеможливили у подальшому російську агресію, виступають водночас такими ж гарантіями і для Європи. По-п'яте, сталий справедливий мир для України відбудеться тоді, коли російський правитель не повернеться назад із війною [2].

Покидаючи Білій дім, Дж. Байден у прощальному листі зазначив, що на світ чекають неминучі бурі історії. У першу чергу європейський континент постав перед колосальними викликами. ЄС не повинен втратити свій сенс – це інтеграція і відповідно синхронізація дій заради унеможливлення світових конфліктів; опора на західні цінності; спільне бачення поступу, як це було на світанку загальноєвропейської історії у 1950-их рр. Для Європи вибила

своєрідна година, коли вона має повертати собі геополітичну суб'єктність та ставати впливовим світовим гравцем. Україна через переломлення подій повномасштабної війни може стати свого роду консолідуючим фактором для Європи у справі створення безпекового загальноєвропейського простору і перетворення на військового гіганта. У сер. 1980-тих рр. ЄС поставив перед собою амбітне завдання: у рамках єдиного європейського економічного простору створити гігантський суперринок, що було досягнуто. Дійсно, з економічної точки зору Європейський Союз перетворився у зверхдержаву, але з політичної він є «карликом», з військової – ще меншого мірила структура. Ці оцінки постали з минулого століття, і раз ми про них згадуємо або розставляємо наголоси сьогодні, то загальноєвропейські завдання достеменно не виконані. Так, у порівнянні з РФ, яка планує витратити на війну цього року 9% ВВП, європейські країни минулого року у середньому витратили на оборону 1,9 % ВВП (наголос А. Кубілюса, єврокомісара з питань оборони, 22.01.2025) [3].

Колишній віцеканцлер та міністр закордонних справ Німеччини Й. Фішер зазначив наприкінці січня 2025 р. у колонці на сайті Project Syndicate: «У Європи є технологічні навички, експертиза та фінансові ресурси, щоб захистити свої інтереси. Але цього недостатньо, щоб компенсувати те, чого Європі найбільше бракує: політичної волі діяти як єдина сила на політичній арені» [4].

Зібрати багатотисячний європейський контингент для України по завершенні бойових дій (посил В. Зеленського) – це також виклик для Європи. Президент України заявив про потребу залучити сотні тисяч європейських миротворців для запобігання повторному російському нападу. Такий контингент, за його словами, стане лише частиною гарантій безпеки, які потрібні Україні для початку мирних перемовин.

За той тиждень, що відбувався Давоський економічний форум, Україна зазнала сотні російських атак: бл. 1250 авіабомб, пон. 750 ударних дронів, більш ніж 20 ракет різних типів. «Тільки рішучість може зупинити таких терористів», – наголошував український президент. «Далекобійність важлива. Санкції важливі. Зменшення ціни на нафту важливе. Головне – все робити в єдності та рішучо захищати життя», – зазначив він [5]. До слова, щодо сили санкцій, то «за словами К. Келлога, застосування санкцій проти Росії можна оцінити «лише на трійку» за 10-бальною шкалою за ступенем болючості економічного тиску» [6]. У 2025 році на оборону та безпеку Україна виділить понад 26% ВВП, що є незрівнянно більшим, ніж у довоєнні роки, і, навіть, ніж у перші роки повномасштабного вторгнення. До слова, належне фінансування оборони – ключова умова американського президента Трампа для того, щоб США залишалися частиною НАТО. «Я також прошу держави НАТО збільшити видатки на оборону до 5%. Більшість держав не платили навіть 2%, про що ми домовилися. Я наголошував на тому, щоб вони платили, але вони відмовлялися. Тому, що США завжди доплачували цю різницю. І це було несправедливо», –

виголосив Трамп на полях економічного форуму у Давосі 23 січня цього року [7]. Понад 20 країн НАТО витрачають на оборону від 2% власного ВВП.

Або ми збільшимо витрати на оборону, або діставайте підручники з російської мови; витрати на оборону на рівні 2 % є недостатніми, щоб союзники перебували у безпеці у найближчі 4-5 років – відповідні посили зробив генсек НАТО М. Рютте, коли спілкувався із євродепутатами (13.01.2025) [8].

Отже, турбулентний стан світового розвитку на поточний момент характеризується стриманим оптимізмом на тлі повної невизначеності [9]. Можливо, невизначеність обумовлена суто хронологічно, бо 2025 р. тільки розпочався і наголоси, пріоритети ще розставляються. Проте в умовах російсько-української війни, що триває майже три роки, розтягувати час для прийняття рішень є недозвільною розкішшю. Усвідомлюючи зростаючу загрозу з боку РФ для європейських країн, потрібні невідкладні, нестандартні рішення.

Список літератури:

1. Закіянов Д. «Світ у напруженості», або 7 головних меседжів Давосу-2025 Які найважливіші заяви зробили світові лідери на Всесвітньому економічному форумі. URL: <https://mind.ua/publications/20284297-svit-u-napruzhenosti-abo-7-golovnih-mesedzhiv-davosu-2025> (дата звернення: 25.01.25).
2. Виступ Президента України на Всесвітньому економічному форумі. 21 січня 2025. Office of the President of Ukraine. 36:30. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3ih9MSBHVmQ> (дата звернення: 25.01.25).
3. Не можна чекати до 2044-го: єврокомісар закликав посунути цілі НАТО на 14 років. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-es-tsili-nato/33284796.html> (дата звернення: 26.01.2025)
4. Фішер Йошка. Трамп біля воріт: як має змінитися Європа, щоб протистояти новим викликам. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2025/01/22/7203118/> (дата звернення: 22.01.2025).
5. За тиждень Росія застосувала проти України 1250 авіабомб і понад 750 дронів – Зеленський. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosiya-aviabomba-dron-raketa-zelenskyu/33289346.html> (дата звернення: 31.01.25).
6. Бондарєва Х. У Трампа оцінили дію теперішніх санкції проти РФ на 3 з 10: готові подвоїти. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/02/7/7204397/> (дата звернення: 08.02.2025).
7. Кінша Д. Трамп закликав країни-члени НАТО збільшити видатки на оборону. URL: <https://suspilne.media/932191-tramp-zaklikav-kraini-cleni-nato-zbilsiti-vidatki-na-oboronu/#:~:text=%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%D0%A1%D0%A8%D0%90%20%D0%94%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%B4%20%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BF%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%B2,%D0%B7%D0%B0%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%B>

C%D0%BF%D0%B0%2C%20%D1%94%20%22%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%22. (дата звернення: 23.01.2025).

8. Ємець М. Рютте: «Або ми збільшимо витрати на оборону, або діставайте підручники з російської» URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/01/14/7202496/> (дата звернення: 26.01.2025).

9. Зоря В. Форум у Давосі: стриманий оптимізм на тлі повної невизначеності URL: https://lb.ua/world/2025/01/24/656848_forum_davosi_strimaniy_optimizm.html (дата звернення: 24.01.2025).

ЗАСНУВАННЯ СЛОБІДСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПРАВОСЛАВНИХ МОНАСТИРІВ У XVII СТ. І УКРАЇНСЬКІ ЦЕРКОВНО-ПРАВОСЛАВНІ ТРАДИЦІЇ

Яцюк Микола Володимирович

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії
і культурології, Харківський національний університет
міського господарства ім. О.М. Бекетова
ORCID: 0000-0003-2243-9308*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6053/>

Православна віра визначала основні тенденції культурно-побутового, економіко-господарського життя українців Слобожанщини. Слобідське населення з великою шаною ставилось до священників, монахів. Морально-етичні засади світогляду і повсякдення українців Слобожанщини будувались на православно-релігійній основі. Відомий український історик Д. Багалій в своїй праці «Історія Слобідської України» зазначає: «Церква і духовенство мали велике значення в Слобідській Україні, особливо у її моральній культурі. Православна віра в житті українського народу в старі часи була великою, могутньою силою перше через те, що український народ був взагалі тоді релігійним, а вдруге – і через те, що йому прийшлося захищати й боронити свою віру проти утисків католицизму та унії» [1, с. 176]. Простий народ брав активну участь у житті своєї релігійної громади. Притаманною рисою тогочасної дійсності був тісний зв'язок духовенства і народу. Протягом багатьох століть формувались форми, приклади, норми української релігійної культури.

З XIV до XVII ст. українська православна церква перебувала у складі інших держав: Великого князівства Литовського і Речі Посполитої. Такі умови існування сприяли тенденціям впливу на українську культурно-православну традицію католицизму і європейського протестантизму. Данна обставина позначилась на своєрідності української православної духовної і матеріальної культури. Основа української культурно-православної традиції носить народний характер. Говорячи про структуру внутрішньоцерковного життя, можна зазначити, що українська православна парафія відрізнялась від подібного роду

релігійних об'єднань сусідніх народів більшою згуртованістю і єднанням кліру і мирян.

До 1686 р. українська православна церква була незалежною від московської патріархії. Українська церква мала свою власну ієрархію, яку очолював Київський митрополит. Українське православ'я зберігало притаманні йому значні відмінності й особливості від московської церковної традиції.

У кінці XVI – на початку XVII ст. наддніпрянські та правобережні українці, освоюючи безлюдні простори Дикого поля, привнесли до майбутньої Слобідської України не лише свої культурні традиції, звичаї та побут, а й характерні риси українського православного церковного життя.

За організаційним змістом українське православ'я було народним. Воно формувалося знизу до верху. Парафіяни брали активну участь в церковних справах, виборі духовенства тощо [3, с. 13]. Реалії подальшого розвитку слобідського краю змусили вже відповідні адміністративні державні й церковні органи закріпити вказану народну ініціативу в документах. Так, до речі, один з указів Харківської консисторії зобов'язував будувати саме кам'яні храми. Це стосувалося також випадків, коли вигорала дерев'яна церква [7, арк. 5].

Сучасний дослідник харківсько-слобідської історії і архітектури А. Лейбфрейд зауважує, що на формування регіональної церковної культури впливала й московська церковна культура [4, с.55-56]. Цей вплив був згубним для українських церковних традицій. З 1657 по 1667 роки храми й монастирі Слобожанщини були офіційно підпорядковані патріаршій області, а згодом – Белгородській єпархії. Харківську ж єпархію було засновано наприкінці 1799 р. Проте це вже не змогло врятувати слобідсько-українську православну культуру від занепаду. Російський вплив на регіон постійно посилювався. Не дивлячись на численні спроби місцевих українських сил зберегти національні церковні традиції, наприкінці XVIII ст. пануючими стали московські церковні порядки.

Святогірський чоловічий монастир знаходиться на високих крейдяних схилах Сіверського Дінця в місцевості, що здавна зветься Святими Горами. Інтенсивна колонізація Слобідського краю у XVII-XVIII ст. перетворила Святогірський монастир на значний релігійний центр Лівобережної України. Важливі історичні події, пов'язані зі слобідсько-українським краєм, відбувались за його безпосередньої або опосередкованої участі. У XVI-XVII ст. Святі Гори були важливим дозорно-спостережним пунктом за переміщенням татарських військ. Монахи Святогірського монастиря були свідками і учасниками всіх подій, які відбувались в цьому регіоні. Протягом XVII ст. монастир і запорізьке козацтво мали спільні зв'язки й насичену історію спілкування. Як зазначає В. Дедов, «Святі Гори як хронологічно перший православний гуртожитний монастир в придонецьких степах духовно оформляв козацьку вольницю вже на початку XVII ст.» [2, с. 57].

Охтирський Троїцький монастир заснували 1654 р. ченці Задніпрянського Лебединського монастиря, яких очолював ігумен Іоаннікій [1, с. 178]. Майбутні поселенці приїхали до містечка Охтирка з Правобережжя. Вони привезли з

собою врятовані від пожежі церковний реманент, книги, ризи й навіть дзвони, оскільки їх монастир на Правобережжі було спалено [6, с. 74].

Засновником Курязького Преображенського монастиря 1663 р. став харківський полковник Григорій Донець. Обитель розташовувалась неподалік Харкова у мальовничий місцині біля шляху з Харкова до Полтави і Києва [6, с. 33]. Монастир був доволі популярним і поважним, тому користувався чималою підтримкою впливових і заможних харків'ян-ктиторів. Наприклад, заможний козак Харківського полку Тимофій Клочко віддав монастирю ліси та сінокоси [6, с. 42]. На 1687 р. кількість монахів цієї обителі сягнула 40 душ.

Сумський Предтечев монастир було засновано 1687 р. козацьким полковником Герасимом Кондратьєвим. Він будувався в двох верстах від Сум. До річч, перед тим Герасим Кондратьєв заснував 1658 р. Сумський Успенський чоловічий монастир. Сумська Предтечева ж обитель створювалася як жіноча. Такою вона залишалася аж до моменту її закриття 1787 р. відповідним указом російської влади.

Приблизно у 1673-1675 роках на березі р. Мерла з'явилась знана на Слобожанщині Краснокутська Петропавловська чоловіча обитель. Цікава історія появи монастиря. Козацький полковник Іван Штепа неподалік від Красного Кута зайняв собі місцину. Ці землі були нічийними. На них він заснував монастир, прийнявши декілька сторонніх монахів. Засновник обителі став її першим настоятелем – ігуменом Іоаннікієм. Син Івана Штепи, Матвій, був священником в Миколаївській церкві. По смерті батька він продовжив його справу, ставши ігуменом Краснокутського Петропавлівського монастиря.

Відомо, що деякі слобідські чоловічі монастирі (Святогорський, Курязький та ін.) прийняли Афонський устав чернечого устрою. У більшості монастирів України зазначеного періоду діяв Студитський устав. Духовне та фізичне подвижництво монахів слобідських монастирів привертало до них особливу увагу місцевого населення. До того ж в багатьох випадках українці Слобожанщини дивились на обителі не тільки як на місця безперервної молитви, а й як на символи боротьби за батьківську віру, національну незалежність. У такий спосіб чернецтво здійснювало духовний вплив на оточуюче світське середовище, а монастирська культура ставала невід'ємною складовою загальнокультурного простору слобідського регіону, а також України другої половини XVII ст.

Помітною ознакою збереження та розвитку сталих православно-релігійних традицій українського народу в Слобідській Україні були й самі назви монастирських обителей. Ці традиції помітно відрізнялися від московських. Московське православне життя рясніє чималою кількістю прикладів, коли у назвах монастирів досить часто зустрічаються імена їхніх засновників, святих старців, подвижників. Такими є, наприклад, Троїце-Сергієва, Олександро-Невська лаври, Кирило-Білозерський, Спасо-Андроніків, Ніло-Столбенський монастирі тощо. Складові елементи назв слобідських монастирів інші. Тут чітко простежується релігійне свято-присвячення і найменування місця заснування обителі [5, с. 9]. Щоправда, деяким винятком була Аркадіївська пустинь, яка отримала назву від імені засновника – ченця Аркадія. Зазначений

порядок в назвах мала переважна більшість монастирів в інших регіонах України.

Заснування монастирів в Слобідській Україні стало важливим кроком розвитку української православної духовності та культури. Багато з них стали символами духовної незалежності та стійкості українського народу, продовжуючи кращі традиції української православної церкви. Завдяки своїм здобуткам у культурному житті, монастирі посіли важливе місце у розвитку української культури та традицій.

Список літератури:

1. Багалій Д. І. Історія Слобідської України. Харків, 1993. 255 с.
2. Дедов В. Н. Святыя Горы: от забвенья к возрождению. Славянск, 2004. 220 с.
3. Климов И. О. Своеобразие традиционных особенностей украинского храмового зодчества // Культурна спадщина Слобожанщини. Культура і мистецтво. 2003. № 1. С. 13-14.
4. Лейбфрейд А. Ю. Харьков от крепости до столицы. Харьков, 1998. 335 с.
5. Смоліна О. О. Особливості духовних традицій монастирів Слобідської України другої половини XVII – початку XX століть // Культурна спадщина Слобожанщини. Культура і мистецтво. 2005. № 3. С. 5-13.
6. Филарет (Гумилевский). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. Харьков, 2004. Т. 1. 328 с.
7. Харківська духовна консисторія // ДАХО (Держ. архів Харків. обл.). Ф. 40. Оп. 1. Спр. 636.

OUTLINE COMPOSITION AS A STAGE OF THE TEXT ANALYSIS ASSIGNMENT FOR FUTURE PHILOLOGISTS

Anastasiia Vakulenko

Karazin Kharkiv National University

ORCID: 0000-0001-7829-7236

Internet address of the article on web-site:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6085/>

Working with numerous texts is one of the activities for the development of soft and hard, i. e. professional skills, especially in the process of learning a foreign language. Studying and analyzing texts of different styles, fiction ones in particular, helps students with various levels of the language command, whether at school or in a higher educational establishment; develops analytical and critical thinking together with attention to detail; enriches knowledge from historical and sociocultural perspectives; allows language to get acquainted with new vocabulary and/ or grammar or a number of other ways of using well-known constructions to be found; and also directly improves general reading skills and partially helps with writing and speaking ones.

There is a large number of studies that emphasize the benefits of creating a plan before starting the direct implementation of the written task mostly for students in general or those attending schools [2; 4]. Learning how to approach text analysis is especially important for students majoring in philology, particularly if they specialize in a foreign language and have a goal not only to identify the main structural components of the text offered to them for familiarization, but also to consider it from different angles, paying attention to stylistic features, vocabulary used throughout the story, and ideas, themes and messages highlighted in the work and conveyed through the description of events and the behavior of characters. Understanding a fictional paper and the ability to logically divide it into more and less significant parts for emphasis and further more detailed study of each of them as well as the text as a whole is an opportunity for students to organize thoughts after the original acquaintance with the text and build its visual skeleton. Therefore, composing an outline for its use in further engagement with the material is one of the first, but no less important steps in text analysis.

It is important to mention that outline composition is the basis and foundation for such further writing assignments as an essay, an annotation or a summary of the text. Students get to highlight the main parts of the text, emphasize crucial elements of the story for themselves and organize the information provided in a simplified abridged form using a multilevel list with numbers and bullets that correspond to the chronology of events from the paper. It is especially important to emphasize that the plan helps

students to organize their thoughts, reduce the feeling of being overwhelmed by the large amount of information that needs to be covered, and build a framework for an excerpt or the whole literary work [2, p. 209] using the semantic and lexical structures of the latter, without losing specific features of the original text.

Additionally to its contribution to the writing skill development, preparing an outline is an important step a student should take before an in-role text retelling, a great way of their oral skill upgrade and a performative approach to the in-depth study of the plot, characters and the “language” of the text [3, p. 351]. A brief plan of all essential parts of the story prepared with the use of speech patterns, word combinations and phrases characteristic of this particular example of fiction refreshes the memory and assists with an accurate representation of the original partial or full piece of work.

An outline is an auxiliary element in performing a stylistic analysis of the text, which future philologists learn to conduct either. A well-crafted outline based on the text with its original vocabulary and semantic structures, which also includes specific style elements, together with register, stylistic devices and expressive means, organizes information and allows students to focus on the main point.

Furthermore, a carefully created outline can be also used for translation purposes. As text analysis is one of the translation stages, necessary for a better understanding of the source material and its specifics, an outline of the text may prevent distraction and allow a student to fully comprehend the messages and point out crucial details for developing a translation strategy [1, p. 34-37]. An outline can act both like a checklist and a source material database divided into groups and subgroups for students to rely on when performing a translation.

Even a masterfully composed outline cannot fully substitute such examples of academic writing as an abstract and a summary or be used in oral retelling without necessary modifications and additions of information as well as for text translations. Nevertheless, there is no denying that an outline can provide a certain level of content organization, relieve informational overload and contribute to a better focus on both the general text and its details in their further analysis or reproduction, helping students, especially those majoring in philology, to develop skills to work with different kinds of texts in the future.

References:

1. Nord C. Next Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-oriented Text Analysis. Rodopi, Amsterdam, 2005. 274 p.
2. Tazky K. The Effect of Using Outline Technique to Improve Students' Ability in Writing Descriptive. *RETAIN*. 2018. № 3. Vol. 6. P. 202-210.
3. Vakulenko A. The Efficiency in the Use of In-role Text Retelling for Future Philologists in the English Language Learning Process. *The current state of the organization of scientific activity in the world: Papers of the XXIII International Scientific and Practical Conference* (Madrid, 10-12 Jun. 2024). Madrid, 2024. P. 350-351.

4. Wahyudin A. Y. Maximizing Outlining Practice in Teaching Writing for EFL Secondary Students: A Research Perspective. *Linguistic, Literature & Language Teaching Series. An Overview of Current Issues in Literature, Linguistics, and Language Teaching*, 2018. P. 45-50.

СЕМАНТИКА ТА ПЕРЕКЛАД АКРОНІМІВ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

Галян Оксана Віталіївна

кандидат філологічних наук, доцент,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID: 0000-0002-1811-0107

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6092/>

Термін «акронім» має грецьке походження й утворений від слів «акрос» (крайній, верхній) і «онома» (ім'я) [1, с. 157]. Згідно зі словником лінгвістичних термінів, акронімом або звуковою аббревіатурою називають аббревіатуру, утворену з початкових літер слів вихідного словосполучення, яка вимовляється як звичайне слово, а не за назвами окремих літер [1, с. 157].

Останнім часом спостерігається цікава тенденція у семантиці та перекладі акронімів: у фізичних і технічних текстах з'являються скорочення, які викликають асоціації з відомими лексичними одиницями: *LASIR* → *Laboratoire de Spectrochimie Infrarouge et Raman* [2, с. Pr7-137] ‘лабораторія інфрачервоної спектроскопії і раманівської спектроскопії’. Часто переклад скорочених словоформ може викликати асоціації з назвами квітів або жіночими іменами: “*Mais avec un dispositif comportant un éclairage suffisant et un fort grandissement, il apparaît de nouvelles structures que nous nommerons structures induites par laser (LIS) et qui se forment au dessus de la surface irradiée*” [3, с. C1-132], ‘Але з пристроєм, що має достатню кількість світла і сильне збільшення, появляются нові структури, які ми будемо називати структурами, що індуковані лазером і які утворюються вище опромінюваної поверхні’. “*Afin d'obtenir à la fois du flux et de forts taux de polarisation, nous avons conçu un onduleur spécifique, appelé OPHELIE (Onduleur Plan/Hélicoïdal du Lure à Induction Electromagnétique), comme source de RS pour SU5*” [4, с. Pr7-42], ‘Щоб отримати одночасно потік і високі коефіцієнти поляризації, ми розробили спеціальний інвертор, який називається ОФЕЛІЯ (інвертор плоский/ гелікоїдальний індукційно-електромагнітної пастки) в якості джерела RS для SU5’. Рідше зустрічаються скорочені словоформи, пов'язані з абстрактними або доволі креативними поняттями: “*Nous développons au GREMI deux méthodes, radiographie éclair et imagerie de fluorescence induite (IdeFIX), basées sur l'absorption d'une partie du flux de rayonnement X émis par une source compacte et impulsionnelle appelée flash X développée et optimisée au laboratoire*” [5, с. Pr7-171] ‘Ми розробляємо в GREMI два методи, рентгенівське зображення і зображення індукованої флуоресценції, засновані на поглинанні частини X-променевого

поток, випромінюваного компактним і імпульсним джерелом, названим флеш-Х, розробленим та оптимізованим в лабораторії». У таких скорочених словоформах автори навмисно адаптують аббревіатуру до відомих лексичних одиниць (*Idefix* асоціюється із *idée fixe* 'нав'язлива ідея').

Особливості семантики та перекладу таких акронімів зумовлені важливими чинниками: 1) науково-технічні тексти насичені спеціалізованими термінами та позбавлені емоційної виразності, тому автори можуть використовувати акроніми для відображення свого психоемоційного стану; 2) скорочені словоформи та відповідні їм терміни привертають більше уваги та стають значно помітнішими в науково-технічних текстах французької мови.

Література:

1. Галян О. В., Мартинюк О. М. Формування акронімів як спосіб утворення неологізмів у науково-технічних текстах (на матеріалі французької мови). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, Вінниця: ТОВ «фірма Планер», 2021. Вип. 32. С. 154-163.
2. De Waele V., Poizat O., Buntinx G..Spectrométrie Raman de résonance picoseconde : principe et application à l'analyse structurale d'intermédiaires réactionnels en solution. *Journal Physique IV France*, 2001. Vol. 11. Pr. 7-137-Pr.7-140.
3. Nicolas G., Autric M. Étude des phénomènes hydrodynamiques induits à la surface de matériaux solides par un rayonnement laser UV. *ANNALES DE PHYSIQUE*, 1997. Vol. 22. C1-131-132.
4. Nahon L. Performances obtenues sur SU5: une ligne VUV à haute résolution et à polarisation variable. *Journal Physique IV France*, 2001. Vol. 11. Pr.7-41–Pr.7-44.
5. Robert E., Huré L., Cachoncinlle C., Viladrosa R., Pouvesle J.-M. Développement de la radiographie X éclair et de l'imagerie de fluorescence induite par X pour la caractérisation de milieu fluides. *Journal Physique IV France*, 2001. Vol. 11. Pr7-171-Pr7-174.

ТЕСТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Яременко Ірина Анатоліївна

кандидат філософських наук,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ORCID: 0000-0001-7144-6956

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6055/>

На сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні здійснюється перехід від традиційних форм освіти до пошуку нових, більш ефективних, які відповідають новим вимогам та умовам освітнього процесу. У зв'язку з цим великого значення набуває створення нової системи контролю та тестування знань, вмінь та навичок студентів.

Тестування як контроль якості знань є невід'ємною складовою системи вивчення іноземних мов. На відміну від процесу вивчення іноземної мови, метою якого є формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь, завдання тестового контролю – це насамперед оцінка рівня їхнього розвитку. Як складова частина системи вивчення мови, тести з іноземних мов мають свої функції, види, способи контролю та об'єкти тестування, які зазнали певної трансформації в процесі історичного розвитку.

Навчальні плани, навчальні матеріали та мовні тести до 70-х років ХХ сторіччя перебували під впливом структурної лінгвістики. Структуралізм розумів мову як систему лексичних елементів і граматичних структур, що можуть розглядатися та класифікуватися ізольовано. Правила комунікативного використання іноземної мови в структуралізмі не відігравали жодної ролі.

Наприкінці 1970-х років у лінгвістиці стався поворот від структуралізму до прагматики та соціолінгвістики, внаслідок чого контекстне використання мови було поставлено в центр тестології. Мова розглядається як комунікативна дія в різних контекстних ситуаціях.

Такий метод контролю, як тестування, може з успіхом застосовуватися для поточної, проміжної та підсумкової перевірки знань. За допомогою тестів можна перевірити знання учнів як вибірково, так і в цілому. Тестування важливе для закріплення, вдосконалення отриманих знань, умінь і навичок, виявлення прогалин у знаннях. Студенти вищих навчальних закладів більш свідомо і ґрунтовно підходять до перевірки своїх знань, через те, що їхнє навчання висуває більш високі вимоги до їхньої розумової активності та самостійності. Для того, щоб засвоїти вимоги до програми, яку вони вивчають, потрібен досить високий рівень розвитку узагальнювального, логічного й абстрактного мислення, оскільки в старшому віці учні свідоміше підходять до навчання й підпорядковують його певним завданням життя та майбутньої діяльності за обраною ними професією. Таким чином, тестування - це метод такої перевірки знань, умінь і навичок, де випробовуваний виконує низку спеціальних завдань.

Іноземна мова належить до навчальних дисциплін, контроль засвоєння яких не може обмежуватися письмовою формою. Для адекватного та цілісного оцінювання знань студентів з іноземної мови необхідний цілий комплекс завдань, виконання яких передбачає активне використання набутих навичок як у письмовому, так і в усному мовленні.

Поряд із мовною моделлю велике значення під час розроблення тестів мають також такі критерії якості тестів, як валідність, надійність та об'єктивність. Ці критерії якості вимагають, щоб тести якнайточніше оцінювали успішність студентів (змістова валідність), якнайнадійніше проводили перевірку (надійність) та здійснювали оцінювання якнайоб'єктивніше (об'єктивність проведення й оцінювання).

Валідність – один із найважливіших критеріїв якості тесту, що означає придатність тесту для вимірювання того, що саму він має вимірювати, тобто відповідність тестової методики вимірюваному концепту.

Надійність – один із важливих критеріїв його якості, що належить до точності психологічних вимірювань. Надійність відображає ступінь точності та

сталості, за якою вимірюється якість особистості, і характеризує свободу від похибок процедури тестування. Що вища надійність тесту, то відносно вільніший він від похибок вимірювань.

Про об'єктивність тесту можна говорити в тому разі, якщо результати тесту незалежні від того, хто його тестує, тобто, якщо різні тестувальники під час вимірювання одного й того самого показника доходять до одного й того самого результату. Іншими словами, тест вважається об'єктивним, якщо вдається максимально виключити інтерсуб'єктивний вплив того, хто тестує.

Важливим моментом під час створення тестів є також те, що тестові завдання не повинні вимагати великих витрат часу на їх виконання. Обов'язковими критеріями є однозначність формулювань і недопущення довільного тлумачення завдання. Запитання мають виключати ймовірність формулювання багатозначних відповідей. Стислість завдань і націленість на лаконічну відповідь активують логічне мислення учня, який звільняється від необхідності концентруватися на деталях. Крім того, тести мають бути придатними для швидкого статистичного опрацювання отриманих результатів.

Загалом, застосування тестів є оптимальним видом організації аудиторної та самостійної роботи учнів, що дає змогу досить оперативно виявляти наявні проблеми в засвоєнні програмних тем із подальшим коригуванням змісту навчально-методичних матеріалів з метою своєчасного усунення прогалин, що виникають. Тому тестування як форма контролю засвоєння мовного матеріалу і як інструмент кількісного оцінювання успішності зарекомендував себе досить ефективним і життєздатним методичним прийомом за умови дотримання всіх пропонованих сучасною методичною наукою вимог, але з поправкою на індивідуальну специфіку навчального процесу.

Список літератури:

1. Гайдачук Н. М. Тестування як форма контролю рівня володіння іноземною мовою// Матеріали XLIX науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 27-28 квітня 2020 р. – Електрон. текст. дані. – 2020.
2. Приходько О. О., Якушенко І. О. Особливості використання тестування у процесі перевірки іншомовних компетенцій студентів технічних закладів вищої освіти.//Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2020. – Вип. 68. – Т 2. – 252 с.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ Е-УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ЯК ІНДИКАТОР ІНТЕГРАЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ

Жаровська Олена Петрівна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
спеціаліст галузі «Правознавство», юрист,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницька академія безперервної освіти»
ORCID: 0000-0002-4154-1458*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6061/>

Розробка дієвих інструментів оцінки ефективності електронного урядування покликана значно удосконалити процес реформування публічного управління. Тут обумовлено застосування системи індикаторів для вимірювання рівня електронного урядування за регіонами України через аналіз та оцінюванні специфіки використання різних методологічних прийомів до нормування індикаторів стану розвитку електронного урядування. Наведено дані розрахунку Індексу розвитку електронного урядування для регіонів України, що враховує вітчизняну специфіку та доступність вихідних даних для формування агрегованих показників. Окреслено основні проблеми, що ускладнюють процес складання інтегральних показників стану розвитку е-урядування, а також напрями подальших перспективних наукових пошуків з удосконалення формалізованої методології вимірювання стану розвитку електронного урядування.

Дослідження індикаторів розвитку електронного урядування відіграє важливу роль в процесі публічного управління. Формалізована методологія вимірювання стану розвитку електронного урядування, що базується на об'єктивних валідних статистичних показниках, а також враховує суб'єктивні показники, які теж можуть суттєво впливати на цей стан, може дозволити відповідальним особам визначати стратегічні та тактичні цілі у процесі подальшого впровадження елементів електронного урядування; робити порівняльний аналіз стану у різних регіонах (галузях, установах тощо); виявляти динаміку процесу розвитку електронного урядування у часі.

Сучасні інформаційні виклики суттєво впливають на процес трансформації публічного управління в напрямі розвитку електронного урядування. Визначення ефективності електронного урядування здійснюється різним чином в різних країнах світу. Така оцінка є дуже важливою, але досі немає єдиної достатньо надійної методології для такого роду вимірювання. Для

цього загальновідомою міжнародною організацією ООН проводиться щорічний рейтинг впровадження і використання електронного урядування в країнах світу – під назвою EGDІ (E-government development index), результатом якого є рейтинг електронного управління державними установами.

А рейтинг EGDІ містить у собі методологію збирання і обробки даних для оцінювання стану електронного управління та електронного урядування за такими напрямками, що означають надання державою та забезпечення вільного доступу користувачів, якими є державні службовці і пересічні громадяни до онлайн-послуг та інформації. Тут до критеріїв рейтингу EGDІ відносяться експлуатаційні можливості телекомунікаційної інфраструктури, доступ громадян ІКТ разом із навичками їх використання, а також наявність онлайн-послуг та інформаційного накопичення. Математично Індекс розвитку електронного уряду (EGDІ) означає середньозважене значення нормалізованих балів на основі статистичного методу середнього зваженого, та за такими критеріями оцінки, як: 1) рівень обсягу та якості онлайн-послуг, що називається Індексом онлайн-сервісів (OSI); 2) рівень розвитку телекомунікаційної інфраструктури, тобто Індекс телекомунікаційної інфраструктури (ТІІ); 3) рівень невід’ємності людського капіталу – під поняттям Індекс людського капіталу (НСІ). Кожен з цих критеріїв є композитною мірою, яку можна витягти і проаналізувати самостійно за такою формулою:

$$EGDI = \frac{1}{3} \cdot (OSI_{normalized} + TII_{normalized} + HCI_{normalized}), \quad (1)$$

Для того, щоб розрахувати кожен із цих трьох критеріїв, спочатку необхідно розрахувати дисперсію – як складову середньоквадратичного відхилення, якщо ґрунтуватися застосуванням статистичних методів. Тобто, критерій EGDІ в основному залежить від індексу компонентів з найбільшою дисперсією, де середнє арифметичне значення вважається кращим статистичним критерієм. І тоді для стандартного розрахунку для цієї оцінки кожного складового критерію застосовується така формула:

$$X_{new} = \frac{x - \mu}{\sigma}, \quad (2)$$

де x – початкова оцінка, яка доводиться до стандартизованого значення; μ – середнє значення розвитку суспільства, тобто – медіана; σ – середньоквадратичне відхилення. Композитне значення кожного індексу компонентів нормалізується, щоб впасти між діапазоном від 0 до 1, а загальний EGDІ отримується шляхом взяття середнього арифметичного показника трьох індексів компонентів [1, с. 38].

Це означає, що EGDI використовується як орієнтир для забезпечення чисельного рейтингу розвитку електронного урядування 190 країн, які є членами ООН і входять до її складу, оскільки вибір державою і суспільством способу інтеграції також є дуже важливим. Одним з найпоширеніших способів інтеграції є додавання з використанням зважених коефіцієнтів. Визначення вагових коефіцієнтів може відбуватися як експертним шляхом (рівень суб'єктивності в такому разі буде напряду залежати від кваліфікації та досвіду експертів), так і шляхом застосування статистичних методів, які можливо використати, якщо масив первинних даних достатньо великий та відображає процес у динаміці. Згідно рейтингу оцінювання стану електронного управління та електронного урядування в Україні порівняно з іншими країнами (табл. 1) визначено, що наша держава перебуває на проміжному рівні.

Але тут слід зазначити, що Литва і Польща, які перебувають на 21 і 37 місцях, та Україна, якій присвоєне 30 місце, в балах EGDI різниця є незначною, а саме – 0,9110 і 0,8468 проти 0,8841. На подібному рівні перебувають і інші пострадянські країни, більшість з яких Україна в цьому критерію, крім звичайно прибалтійських країн, значно випередила.

Таблиця 1

Вибірка країн світу стосовно оцінювання ступеня розвитку електронного урядування за методикою E-government development index у 2024 р.

Рейтинг EGDI	Країна EGDI	EGDI	Компонент он-лайн обслуговування (OSI)	Компонент ІКТ (ТИІ)	Компонент людського капіталу (HCI)
1	Данія	0,9847	0,9992	0,9966	0,9584
2	Естонія	0,9727	0,9954	0,9731	0,9497
5	Ісландія	0,9671	0,9076	0,9983	0,9953
9	Фінляндія	0,9575	0,9097	0,9791	0,9836
...	...	...	...	...	...
21	Литва	0,9110	0,8839	0,9631	0,8861
29	Латвія	0,8852	0,8092	0,9660	0,8805
30	Україна	0,8841	0,9854	0,8428	0,8240
32	Хорватія	0,8818	0,8735	0,9180	0,8538
37	Польща	0,8468	0,8037	0,9603	0,8304
...	...	...	...	...	...
60	Словаччина	0,8021	0,7097	0,83985	0,7982
70	Молдова	0,7719	0,7264	0,8118	0,7776

Іншим важливим аспектом складання індексів є зведення даних різної розмірності до єдиної. Наприклад, індекс, що вимірює розвиток електронного урядування може включати у себе такі різнорідні показники як кількість абонентів Інтернет за регіонами у розрахунку на 100000 населення, обсяг реалізованих послуг у сфері телекомунікацій, або частка осіб із освітою не

нижче рівня «базова вища» серед населення 25 років і старше. Щоб поєднати їх в одному показнику потрібно їх нормувати.

Таким чином, дослідження рівня функціонування електронного урядування у державному управлінні кожної країни становить значну перспективу, для чого використовується методика оцінювання за відповідними індикаторами розвитку цієї сфери.

Список використаних джерел:

1. Чукут С. А., Загвойська О. В., Цимбаленко Я. Ю. Основи електронного урядування : навчальний посібник. *Електронне мережне навчальне видання*. Київ : КПІ імені Ігоря Сікорського, 2022. 268 с.
2. United Nations E-Government Survey (2024), «Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development – With the addendum on Artificial Intelligence», available at: <https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2025-01/E-Government%20Survey%202024%20-compressed.pdf>

ЕТИКА ЖУРНАЛІСТИКИ В ЕРУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Герасимович Вадим Анатолійович

кандидат політичних наук,

Маріупольський державний університет

ORCID: 0000-0003-4696-0990

Герасимович Марія Всеволодівна

викладач-методист, Відокремлений структурний підрозділ

"Оптико-механічний фаховий коледж Київського національного університету імені Тараса Шевченка"

ORCID: 0009-0008-6289-6304

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6054/>

Стрімкий розвиток соціальних мереж в останні роки сприяв становленню їх як джерела інформації для сучасних журналістів. Потенціал застосування соцмереж у журналістській діяльності суттєво розширює можливості системи пошуку, оброблення, трансляції та розповсюдження інформації. Водночас, журналісти доволі часто некоректно використовують соціальні мережі в професійних цілях, сприяючи поширенню неперевіраних відомостей, що формують фейкові інформаційні повідомлення. Це вбачається потенційним чинником шкоди окремій особі, суспільству, навіть національній безпеці.

Не зважаючи на активне залучення можливостей соціальних мереж у журналістському просторі, частина функціоналу залишається незадіяною. Здебільшого, фахівці досліджуваної галузі використовують соцмережі для збирання інформаційних даних, у тому числі – контактів, актуальної соціально значущої тематики для подальших досліджень, фотоілюстрацій, коментарів. Водночас, можливість трансляції журналістського контенту для популяризації засобів масової інформації та одночасного залучення нових реципієнтів невинновато розглядається як другорядна функція. Також, малозалученими є функції проведення опитувань, вивчення громадської думки, популяризації засобів масової інформації за допомогою постів у соціальних мережах.

Дослідженню тематики журналістської етики в епоху активної інтеграції соціальних мереж присвячені публікації науковців В. Шевченко, В. Іванова, Н. Габора, Ш. Рус-Моля, В. Шнайдера, у яких аналізуються теоретичні основи розвитку новітніх медіа. Наукові розвідки А. Тоффлера, Л. Лангвела, Дж. Кіма, С. Тонга, С. Маєрса зосереджені на особливостях використання соціальних мереж в сфері журналістики. Водночас, проблематика журналістської етики в контексті залучення можливостей соцмереж залишається маловивченою. Окремі сучасні публікації Л. Чернявської [1], А. Коваленко [2], М. Сопільняк [3],

Т. Гожа [4], Н. Карпчук [5] частково розглядають окремі аспекти досліджуваної теми.

Варто зауважити, що легкість і доступність функцій пошуку і поширення інформації не завжди гарантують її належну якість та достовірність. На сьогодні соціальні мережі слугують хабом для комунікаційної взаємодії, водночас не володіючи належним забезпеченням етичного концепту. Легкість здобуття популярності супроводжується ризиком втрати багаторічного авторитету як окремого журналіста, так і засобу масової інформації, котрий ним репрезентований.

Застосовуючи соціальні мережі в якості джерела інформації, журналісти, перш за все, повинні неухильно дотримуватись журналістських стандартів та піддавати отримані дані ретельній критичній перевірці. Очевидно, що кожен журналіст повинен володіти компетенціями щодо верифікації даних в мережі та факт-чекінгу. У разі ігнорування таких вимог, прагнення до сенсаційності та надмірної оперативності фахової діяльності потенційно може мати наслідком дискваліфікацію засобів масової інформації та трактування певного ресурсу як фейкового.

Дослідження «Медіаспоживання українців: третій рік повномасштабної війни» [6] репрезентує, що новинам із соцмереж довіряє найбільше українців (47,3%), але й до них довіра зменшується. На нинішньому рівні розвитку суспільства соціальні мережі дозволяють зосереджувати векторність впливу на певну цільову аудиторію, виділяти в її межах підгрупи з метою формування більш персоналізованих медіазвернень. При цьому, виділення цільової аудиторії дозволяє побудувати комунікацію у необхідному форматі, максимально ефективно і швидко досягаючи поставленої мети, зокрема – за допомогою політичного маніпулювання, що вбачається недопустимим. Ефективність політичного маніпулювання, здебільшого, залежить від медіа-посередників (зокрема, журналістів, котрі обирають, що й у якій формі подати). А тому, на журналістів покладено обов'язок забезпечення доброчесності та незаангажованості у професійній діяльності.

Таким чином, соціальні мережі трансформують традиційні підходи до комунікаційного процесу, надаючи йому небаченої швидкості, інтерактивності та доступності. Це зміщує акценти журналістської діяльності, створюючи, разом із новими можливостями, низку викликів – поширення дезінформації та фейків, маніпуляцію громадською думкою, підвищення рівня поляризації суспільства. Відтак перспективою подальших наукових розвідок є розроблення універсального кодексу журналістської етики у соціальних мережах.

Список використаних джерел:

1. Чернявська Л. Соціальна відповідальність медіа в умовах російсько-української війни. 2022. *Держава та регіони*. №3. С. 59-65.
2. Коваленко А. Ю. Роль соціальних мереж у цифровій журналістиці. *Тренди та перспективи розвитку мультидисциплінарних досліджень*. 2024. С. 132-133.
3. Сопільняк М. С. Журналістська етика: питання моралі. In *The 7th International scientific and practical conference "World science: problems,*

prospects and innovations” (March 24-26, 2021) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2021. 903 p.

4. Гожа Т. Р. Соціально-етичні аспекти журналістики та реклами поняття журналістика, етичні аспекти журналістики та реклами, характер етичних норм. *Матеріали конференції «Актуальні проблеми соціальних комунікацій»* 30 травня 2022 р. С. 24.

5. Карпчук Н. Медіальні донесення з війни як інструмент протидії у медіа-війні. *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет. 2019. Вип. 40. С. 93-100.*

6. Дослідження. Медіаспоживання українців: третій рік повномасштабної війни. *Опора. 2024. <https://www.oporaua.org/viyna/doslidzhennya-mediaspozhyvan-nya-ukrayinciv-tretyi-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-25292>*

STUDY OF ACUTE TOXICITY OF RUTA GRAVEOLENS L. ETHANOLIC EXTRACTS

Nataliia Makevych

Ivano-Frankivsk National Medical University

ORCID: 0000-0002-5601-4765

Roman Hrycyk

PhD, Ivano-Frankivsk National Medical University

ORCID: 0000-0003-3592-2606

Internet address of the article on web-site:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6071/>

Plants are promising sources of substances with a wide range of activities, including antimicrobial, which may help to overcome antibacterial resistance. Unfortunately, many plants are toxic to human organism, which makes their use for therapeutic purposes impossible [1]. Therefore, testing the toxicity of plant extracts is an important preclinical stage in the investigations of new antimicrobial drugs. The aim of this research was to study the acute toxicity of ethanolic *Ruta graveolens* L. extracts.

The acute toxicity of garden ruta (GR) herb extracts was studied in the conditions of the clinical and biological experimental base of IFNMU. The research was conducted by the national “General Ethical Principles of Animal Experiments” (Ukraine, 2001), which corresponds to the provisions of the European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and other Scientific Purposes (Strasbourg, 1986) [2, 3].

Study of acute toxicity of 40%, 50%, 70%, 90% and 96% ethanolic ruta herb extracts were conducted on white non-linear male mice weighing 18-35 grams, which were standardized according to physiological and biochemical parameters and were on a standard diet. The investigated plant extracts were administrated intragastrical to the animals at a dose of 5000 mg/kg, which corresponds to the maximum dose of the toxicity class IV (low-toxic substances). If the animals died, an additional 500 mg/kg was administered – the maximum dose of toxicity class III (moderately toxic substances) [4, 5]. The animals were divided into six groups. Animals of the I group were given drinking water, and animals from II-IV groups – ruta herb ethanolic extracts. During the experiment, an additional group was formed (group VII), for animals from this group, a 96% *Ruta graveolens* extract was given in a dose of 500 mg/kg. The animals were observed for 14 days. The degree of toxicity was assessed by changes in general condition and mortality. The toxicity class was determined according to the generally accepted classification [4]. The results of a study on the acute toxicity of ruta herb ethanolic extracts are presented in Table 1.

Table 1. The results of a study on the acute toxicity of ruta herb ethanolic extracts

№ of animal group	Name of the investigated substance	Dose, mg/kg	Observation results (number of dead animals / total number of animals in the group)	Percentage of dead animals, %
I	Drinking water (intact animals)	0,5 MJ	0/6	0
II	40 % GR extract	5000,0	0/6	0
III	50 % GR extract	5000,0	0/6	0
IV	70 % GR extract	5000,0	1/6	16,7 %
V	90 % GR extract	5000,0	3/6	50,0 %
VI	96 % GR extract	5000,0	5/6	83,0 %
VII		500,0	0/6	0

The data indicates that during the entire period of observation among animals of groups I, II and III, no deaths of animals were registered. In other studied groups, the death of animals was recorded after the introduction of ruta extracts: in the IV group (70% extract) – 1 animal – on the 6th day, in the V group (90% extract) – 3 animals – on the 2nd, 4th and 6th days, in VI group (96% extract) – 5 animals – on the 2nd and 3rd days. Considering the death of many animals in group VI, a new group of animals was additionally formed, which were injected with a 96% ethanolic ruta herb extract at a dose of 500 mg/kg. During 14 days of observation, the death of animals in the VII group was not registered. Animals of I – IV and VII experimental groups were neat, active, and responded to sound and light stimuli, urination and defecation processes were normal, breathing disorders and convulsions were not observed, and reflex excitability was preserved. In animals from groups V and VI, during the first 5 days, there was observed a decrease in motor activity, drowsiness, photophobia, and decreased appetite, the wool was slightly moistened.

Studies on the acute toxicity of 40%, 50% and 70% *Ruta graveolens* L. ethanolic extracts showed the absence of their toxic effect after a single intragastric administration to white mice at a dose of 5000 mg/kg, which indicates that the lethal dose LD₅₀ is higher than the one given to the animal and allows them to be classified as toxicity class V (almost non-toxic substances). For the 96% GR extract, additional calculations were performed to establish the LD₅₀ (Tab. 2) [6].

Table 2. Parameters of acute toxicity of *Ruta graveolens* L. ethanolic extracts

GR extract	LD50, mg/kg	Toxicity class
40 %	> 5000	class V, almost non-toxic substances (LD50, >5000 mg/kg)
50 %	> 5000	
70 %	> 5000	
90 %	5000	class IV, low-toxic substances (LD50, 500 - 5000 mg/kg)
96 %	4724	

In conclusion, we have established that 40%, 50% and 70% ethanolic extracts of *Ruta graveolens* L. can be classified as almost non-toxic substances (toxicity class V, LD₅₀, > 5000 mg/kg), and extracts on 90%, 96% ethanol – as low-toxic substances (toxicity class IV, LD₅₀, 500 - 5000 mg/kg), according to toxicity classification.

References:

1. Abreu A. C., McBain A. J., Simoes M. Plants as sources of new antimicrobials and resistance-modifying agents. *Nat. Prod. Rep.* – 2012; Vol.29, № 9: 1007-1021 p. Доступно: doi: 10.1039/c2np20035j.
2. Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 944 dated 12/14/2009. "On approval of the Procedure for conducting preclinical studies of medicinal products and examination of materials for preclinical studies of medicinal products". (In Ukrainian)
3. Commission of the European Communities: Council Directive of 18 December 1986 on the Laws, regulating the Application of Principles of Good Laboratory Practice and the Verification of Their Applications for Tests on Chemical Substances (87/18/EEC). The Rules Governing Medicinal Products in the European Community. 1991. V. 1. P. 145-146.
4. Preclinical studies of medicinal products: [methodological recommendations] / Edited by O. V. Stefanov. K.: Avicenna, 2001. 528 p. (In Ukrainian)
5. Nykyforuk A. Ya., Fira L. S., Lykhatskyi P. H. Experimental substantiation of the safety of a thick extract from garden spinach. *Ukrainian Biopharmaceutical Journal*. Kharkiv, 2018. 3 (56). P. 16-21. <https://doi.org/10.24959/ubphj.18.180>. (In Ukrainian)
6. Singh, M., Al-Khatiri, S., El-Shamaa, K., and Niane, A.A.. Statistical Design and Analysis of Date Palm Insect Pest Management Experiments. In M. El Bouhssini and J. R. Faleiro (Editors), *Date Palm Pests and Diseases Integrated Management Guide*. Abu Dhabi, 2018. P. 20-39. ISBN 978-9291275052.

THE IMPACT OF XENOBIOTICS ON THE DENTAL HEALTH OF CHILDREN IN PRYKARPATTIA

Zoryana Bohdanivna Popovych

*PhD in Medical Sciences, Associate Professor,
Ivano-Frankivsk National Medical University
ORCID: 0000-0003-4472-3748*

Veronika Yuzefivna Kateryniuk

*PhD in Medical Sciences, Associate Professor,
Ivano-Frankivsk National Medical University
ORCID: 0000-0003-3256-3599*

Internet address of the article on web-site:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6093/>

The rapid industrialization, accompanied by the use of imperfect production technologies and insufficient environmental protection measures, is a significant factor in the deterioration of public health. Numerous scientific studies indicate environmental pollution by heavy metals in various parts of the world, leading to increased morbidity rates among the population [1, 2, 3, 4]. In Ukraine, industrial enterprises annually emit over 10 million tons of toxic chemical compounds into

the atmosphere, and the war initiated by Russia has significantly worsened the environmental situation.

Before the war, elevated levels of lead, cadmium, copper, and manganese were recorded in the soils of Ivano-Frankivsk region. Excessive concentrations of heavy metals in the soil lead to their accumulation in food products, water sources, and atmospheric air, adversely affecting human health.

Studies confirm a significant contribution of emissions from thermal power plants to environmental pollution, deteriorating the sanitary condition of water resources, soil, and air. The most hazardous pollutants include lead, arsenic, cadmium, nickel oxide, chromium, mercury, and other chemical compounds. Constant exposure to these substances poses a serious medical and environmental problem, significantly increasing the risk of diseases among the population, especially in industrial areas.

Residents of regions with technogenic pollution belong to the risk group for developing diseases of the digestive, endocrine, cardiovascular, and hematopoietic systems. Heavy metals affect homeostasis, disrupt cellular processes, suppress immune system responses, and reduce overall resistance of the body [1, 3].

The accumulation of toxic metals in children's bodies is particularly dangerous, as their adaptive and protective mechanisms are not yet fully developed. Children are significantly more sensitive to harmful factors, increasing their risk of developing chronic diseases. Research confirms that regions with high environmental pollution levels exhibit increased dental morbidity among the pediatric population [2, 7, 8].

Environmental pollution significantly impacts periodontal health in both adults and children. High concentrations of heavy metals in soil and water lead to their accumulation in the human body, manifesting through destructive processes in the oral mucosa. In addition to the impact of heavy metals, the dental health of the region's population is worsened by insufficient levels of fluoride and iodine in natural water sources. The fluoride content in Ivano-Frankivsk drinking water is 0.2-0.7 mg/L (compared to the standard of 0.8-1.2 mg/L), and iodine content is 0.006 mg/dm³ (compared to the standard of 0.1-2.5 mg/dm³). The deficiency of these elements, combined with the toxic effects of heavy metals, significantly increases the risk of dental diseases in the region [5, 6].

To assess the prevalence of dental diseases, we examined over 4,900 individuals of various ages living in Prykarpattia (Ivano-Frankivsk Oblast), particularly in environmentally polluted areas. The examination revealed that the prevalence of dental diseases ranged from 82.2% to 94.3%. Periodontal diseases were diagnosed in 35.3% to 78.3% of children and adolescents, with a high incidence of orthodontic pathology (31.4%-43.7%). In children, dental caries progressed rapidly, often appearing as multiple carious lesions and combinations of several types of pathology. Among children of different ages, a significant portion (63.7% of all children diagnosed with caries) exhibited a tendency for an acute course of the carious process.

Based on the obtained data, we believe that the development of preventive schemes should be differentiated, taking into account the geochemical characteristics of each area and region, as well as the influence of adverse environmental factors.

Environmental pollution by heavy metals is a serious ecological and medical problem that negatively affects public health, especially among children. The accumulation of toxic metals in the environment contributes to the development of dental diseases, caries, and disorders of the oral mucosa.

Effective measures must be implemented to reduce the impact of heavy metals on human health, including pollution monitoring, ecological programs aimed at reducing industrial emissions, and improving drinking water quality. It is also essential to develop preventive programs to reduce dental morbidity, particularly by adjusting dietary intake and ensuring adequate fluoride and iodine levels in drinking water.

References:

1. Корзун ВН, Воронцова ТО, Антонюк ІО; за ред. Корзуна ВН. Екологія і захворювання щитоподібної залози. Київ. 2018: 741 с.
2. Моїсеєнко РО, Дудіна ОО, Гойда НГ. Аналіз стану захворюваності та поширеності захворювань у дітей в Україні за період 2011-2015 роки. Сучасна педіатрія, 2017; 2 (82): 17-27.
3. Антипкін ЮГ, Волосовець ОП, Майданник ВГ. та співав. Стан здоров'я дитячого населення – майбутнє країни (частина 1) For cite: Zdorov'e Rebenka. 2018; 13 (1): 1-11. doi: 10.22141/2224-0551.13.1.2018.127059.
4. Остапко ОІ. Наукове обґрунтування шляхів та методів профілактики основних стоматологічних захворювань у дітей в регіонах з різним рівнем забруднення довкілля. Автореф....докт.мед.наук.. 2011: 41.
5. Попович ЗБ, Рожко ММ. Особливості профілактики стоматологічних захворювань у дітей, які проживають на територіях з низьким вмістом деяких мікроелементів. Новини стоматології. 2018; 4: 22-25.
6. Popovych, Z., Rozhko, M., Ostapyak, I., Ohtysyuk, Y. Biochemical indexes of mineral metabolism in patients from the polluted region affected by chronic periodontitis. (2020) Pharmacia, 67 (1), pp. 23-28. <https://doi.org/10.3897/PHARMACIA.67.E36150>
7. Kambe, T. The physiological, biochemical, and molecular roles of zinc transporters in zinc homeostasis and metabolism / T. Kambe, T. Tsuji, A. Hashimoto, N. Itsumura // Physiological Reviews. – 2015. – Vol. 95. – P. 749-784.
8. Arnér, E. S. J. History of Selenium Research / E. S. J. Arnér // Selenium: Its Molecular Biology and Role in Human Health / D. L. Hatfield, M. J. Marla, V. N. Gladyshev. – New York: Springer Science+Business Media, LLC, 2012. – P. 1-19.

ВИКОРИСТАННЯ NdYAG 1064 НМ ЛАЗЕРОТЕРАПІЇ У ЛІКУВАННІ ПАПУЛО-ПУСТУЛЬОЗНОЇ ФОРМИ РОЗАЦЕА

Кальдяєва Марія Сергіївна

студентка, Сумський державний університет

Асірі Султан Зухейр Алі

аспірант, Сумський державний університет

Коказі Белаль Аввад Салім

аспірант, Сумський державний університет

Мелеховець Оксана Костянтинівна

кандидат медичних наук, професор,

Сумський державний університет

ORCID: 0000-0001-9031-7009

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6070/>

Вступ. Розацеа – це хронічне запальне захворювання шкіри, яке найчастіше вражає обличчя. Виділяють 4 форми розацеа: еритематозно-телеангіектатична розацеа; папуло-пустульозна розацеа; фіматозна розацеа; очна розацеа [1]. Етіологія та патогенез хвороби залишаються до кінця не визначеними, але відомо, що розацеа є мультифакторним захворюванням, у розвитку якого беруть участь порушення імунної відповіді, зміни мікробіому шкіри та судинні дисфункції. У сучасній дерматовенерології папуло-пустульозна розацеа (ППР) є однією з найбільш поширених форм цього захворювання, що поєднує хронічне запалення та порушення судинної регуляції. Характеризується персистуючою еритемою центральної частини обличчя, на тлі якої виникають запальні елементи – папули та пустули [2]. Захворювання може значно впливати на якість життя пацієнтів через косметичні дефекти та суб'єктивні відчуття (свербіж, печіння, дискомфорт).

Актуальність дослідження папуло-пустульозної форми розацеа обумовлена необхідністю вдосконалення терапевтичних підходів, оскільки стандартні методи лікування (антибіотикотерапія, топічні та системні ретиноїди) мають обмежену ефективність та можуть викликати побічні ефекти [3]. Одним із перспективних напрямків є використання комбінованої терапії з використанням лазерних методик, зокрема Nd:YAG 1064 нм, що забезпечує коагуляцію патологічно змінених судин і зменшення запального процесу.

Мета дослідження. Оцінити ефективність комбінованої терапії терапії Nd:YAG 1064 нм та тропічних ретиноїдів у лікуванні папуло-пустульозної форми розацеа порівняно з традиційною фармакотерапією.

Матеріали та методи. У дослідження було включено 40 пацієнтів з ППР, яких розподілили на дві групи:

- ППР (20 осіб) – традиційна терапія ретиноїдами (ізотретиноїн у дозуванні 0,5-1 мг/кг маси тіла на добу);

- ППР-Nd (20 осіб) – комбінована терапія топічними ретиноїдами (адапален 0,1% у формі гелю; об'єм нанесення горошина ($\approx 0,25$ мл) на все обличчя; тривалість експозиції: на ніч) та лазеротерапія Nd:YAG 1064 нм у фракційному режимі FRAC3 (лазерні параметри: маніпула R33, розмір робочої плями 4 мм; енергія – 130 Дж/см²; довжина імпульсу – 0,6 мс; інтервал між процедурами – 14 днів). Оцінка результатів лікування проводилась через 1 міс.

Об'єктивне оцінювання результатів проводилась за допомогою цифрової обробки зображень у програмі ImageJ. Вимірювали площу еритеми (S, Pixels) та її відсоткове співвідношення до загальної площі обличчя.

Результати та обговорення. Через 1 місяць лікування в обох групах відзначено позитивну динаміку. У групі ППР площа еритеми зменшилась на 22,22%, тоді як у ППР-Nd – на 79,10%. Аналогічна тенденція спостерігалась при оцінці відсотка ураженої площі: у групі ППР показник знизився з 24,4% до 16,7%, у групі ППР-Nd – з 27,6% до 5,72%.

Таким чином, застосування Nd:YAG 1064 нм значно перевищувало ефективність традиційної терапії щодо зменшення вираженості запальних проявів і площі ураження.

Висновки.

Використання Nd:YAG 1064 нм у режимі FRAC3 забезпечує більш швидку редукацію запальних елементів та зменшення площі еритеми порівняно з радіційною терапією ретиноїдами. Отримані результати свідчать про доцільність використання лазерної терапії як монотерапії або у комплексі з фармакологічними засобами для оптимізації лікування папуло-пустульозної розацеа.

Список літератури:

1. NYU Langone Health. Types of rosacea. Available from: <https://nyulangone.org/conditions/rosacea/types>
2. American Academy of Dermatology Association. Triggers could be causing your rosacea flare-ups. Available from: <https://www.aad.org/public/diseases/rosacea/triggers/find>
3. Paiva-Santos AC, Gonçalves T, Peixoto D, Pires PC, Velsankar K, Jha NK, Chavda VP, Mohammad IS, Cefali LC, Mazzola PG, Mascarenhas-Melo F, Veiga F. Rosacea topical treatment and care: from traditional to new drug delivery systems. Mol Pharm. 2023 Aug 7; 20(8): 3804-3828. doi: 10.1021/acs.molpharmaceut.3c00324. Epub 2023 Jul 21. PMID: 37478169; PMCID: PMC10410666.

**СТУДЕНТСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО КЛІНІЧНОЇ КАФЕДРИ
МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У СЬОГОДЕННІ**

Перепелюк Микола Миколайович

кандидат медичних наук,
Одеський національний медичний університет
ORCID: 0009-0001-8521-2285

Найдьорова Олена Вікторівна

кандидат медичних наук,
Одеський національний медичний університет
ORCID: 0000-0001-7192-0494

Яблонська Вікторія Борисівна

кандидат медичних наук,
Одеський національний медичний університет
ORCID: 0000-0002-9231-6592

Оверчук Аліна Сергіївна

студентка 5-го курсу,
Одеський національний медичний університет, м.Одеса, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6076/>

Студентське наукове товариство (СНТ) будь-якої кафедри медичного університету – це завжди гурт найбільш освіджених, допитливих та мотивованих у опануванні майбутньої професії студентів, які, крім іншого, мають науково-орієнтований склад розуму та характеру. Це в ідеалі...

Реалії 20-х років – ковід, війна, великий відсоток занять у форматі дистанційної освіти, падіння престижу наукового пошуку, дотичного до практичної медицини. Все це формує прагматичний і практично-орієнтований погляд студентів на майбутню професію з відсутністю необхідності витрачати свій час та інтелектуально-душевні сили на підготовку та участь у роботі СНТ.

Ми, узагальнюючи наш досвід керівництва СНТ кафедри внутрішньої медицини №2 (у 2023-24 учбовому році) та кафедри внутрішньої медицини №2 з післядипломною освітою (у потічному учбовому році) Одеського національного медичного університету, хотіли би запропонувати декілька підходів задля збереження «класичної» ролі СНТ на сучасному етапі.

1. Телеграм-канал нашого СНТ з різноманітним терапевтичним контентом, а також об'явами щодо зустрічей в очному та заочному форматі дозволяє постійно «нагадувати» кожному члену СНТ, що він є частиною спільноти, навіть у пасивному режимі. Періодично проводяться мікро- та міні-опитування або з організаційних питань, або з точки зору перевірки якості засвоєння матеріалу під час передуючої онлайн-зустрічі з певної теми.

2. Очні засідання СНТ побудовані за двох або трьохступінчатою схемою: *розминка-огляд хворих з обговоренням чи розминка – огляд міні-довіді*. У будь якому разі, огляд хворого з наступним виділенням клінічних синдромів, постановкою попереднього діагнозу, вибору сучасних методів дообстеження та сучасної стратегії лікування діагностованої патології є обов'язковим – це домінуюча складова очного засідання СНТ. Такий підхід дозволяє «подорослішати» студентам 4-6 курсів та «відчути себе дорослими» лікарям-інтернам. Ще однією особливістю останніх двох учбових років є регулярна участь у засіданнях СНТ декількох студентів 1-2 курсів. Спочатку ми дивувалися відносно того, що може зацікавити «неофітів» на клінічній кафедрі і чи зможуть вони хоч щось зрозуміти/сприйняти. З плином часу виявилось, що «юні» не лише приходять у якості слухачів, а й готують доповіді, які ми, викладачі, пропонували, виходячи з рівня їх компетенції. Звичайно, підбір тем для підготовки «юними» тісно вплітався в тематичних план засідань СНТ – «повторюємо базис для сприйняття сучасних підходів до діагностики та клінічної фармакології». Крім того, раннє залучення студентів 1-2 курсів до роботи з пацієнтами спонукає їх до прогресуючого освоєння матеріалу з точки зору методики випереджуючого розвитку у педагогіці [1].

3. Розминка на початку кожного очного заняття проводиться в одному з двох наступних варіантів: або презентація у PowerPoint, яка включає в себе рентген- або комп'ютерно-томографічні знімки, електрокардіограми, знімки певних ділянок тіла хворих, короткі ситуаційні задачі; або кожному студенту роздаються кардіограми, рентгенограми, аналізи. Коротке знайомство зі слайдом презентації чи стимульним матеріалом – і, практично одразу, спонукання ведучим до відповіді. Відсутність правильної відповіді від жодного студента/інтерна чи неточна відповідь не є перешкодою для продовження розминки. Відповідає/коментує кожне питання розминки керівник СНТ і динамічно продовжує далі. Основна задача розминки – за короткий час, приблизно за 20 хвилин, налаштувати студентів на робочий лад.

4. Онлайн-зустрічі, які чергуються з очними, проводяться доцентами Перепелюк М. М. та Найдьоновою О. В. особисто. Формат – міні-клінічні задачі зі залученням членів СНТ до активного обговорення, тривалість – 30 хв. Невелика тривалість обумовлена ідеєю «з-за столу треба виходити трохи голодним» – щоб не було відчуття «затягнутості». Інший формат – коротка доповідь викладача з актуальної теми, наприклад «Використання внутрішньовенних імуноглобулінів у сучасній клінічній практиці» чи «Основи ехокардіографії для лікаря загальної практики» з наступним залученням студентів/інтернів до обговорення. Запис кожної онлайн-зустрічі викладається в телеграм-канал кафедри.

5. Тим студентам та інтернам, які проявили себе максимально активними на очних та онлайн-засіданнях пропонується виконання посильної для них

наукової роботи (огляд літератури з критичним його осмисленням, опис клінічного випадку, статистична обробка та узагальнення матеріалу, отриманого з архівних історій хвороби останніх років). Розуміючи, що наукова цінність цих робіт невелика, маємо на увазі іншу задачу – заохочення найбільш кмітливих та «інтелектуально-жадібних». Мотивація до виконання наукової роботи ґрунтується на двох основних принципах: демонстрація студентові / інтернові того, що творча робота «медичного розуму» – це є задоволення саме по собі + наявність публікацій дозволяє спростити шлях до науки для бажаючих та підвищує рейтинг чи покращує автобіографію на старті для тих, хто обирає суто практичну медицину.

6. Як додаток до вищевикладеного – ми запрошуємо до участі у роботі СНТ викладачів-науковців нашої кафедри, проводимо спільні засідання з СНТ інших кафедр, організуємо «круглі столи» з загальномедичних тем. Щодо останнього, «круглий стіл» з нетривіальної, не зовсім «терапевтичної», теми спочатку дивує та спантеличує, а потім дозволяє досягти «інсайту», «подорослішати» у професіональному та загальнолюдському відношенні. Як приклад, «круглий стіл» щодо довголіття. Одному студенту/інтерну пропонується підготувати презентацію «Дожити до 150 років з можливостями сьогодення» – це реально, іншому – «Прожити 150 років неможливо ні за яких обставин». Після цих доповідей – обговорення з залученням усіх присутніх. Саме цікаве починається потім, наступні дві доповіді: «Дожити до 150 років – це клас!» та «Жити 150 років – це страждання» дозволяють вийти на екзистенціальний простір, за межі сьогодення.

7. Останній принцип витікає з усіх попередніх – керівник СНТ, викладачі кафедри, які приймають безпосередню участь у роботі СНТ, староста як «права рука» керівника СНТ своїм прикладом демонструють, що медицина у всіх її проявах (практика, наука, педагогіка) є тим вдалим поєднанням активностей, що дозволяють жити цікавим життям, перетворюючи роботу на хоббі та навпаки. Крім того, методологічне забезпечення викладацько-виховного процесу у роботі СНТ є невід'ємною складовою повсякденної освітньої діяльності нашої кафедри з урахуванням досягнень прогресу та соціального стану суспільства у сьогоденні, що і викладено в наших інших публікаціях [2, 3].

Використання вище викладених підходів до організації роботи СНТ медичного університету не є універсальним рецептом та запорукою 100 % ефективності роботи СНТ. Це, скоріш, наш досвід подолання викликів сьогодення у вищій медичній освіті України у площині ефективної роботи СНТ.

Література

1. Випереджаюча освіта для сталого розвитку: методологія, методика, технології: навчально – методичний посібник / О. Є. Висоцька. – Дніпропетровськ: «Акцент ПП», 2012. – 292 с.

2. Штанько В. А., Перепелюк М. М., Хижняк О. В., Яблонська В. Б. Способи підвищення ефективності дистанційного засвоєння дисципліни «Внутрішня медицина» // Наука, освіта, технології та суспільство: нові дослідження і перспективи: зб. тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф., Полтава, 2 липня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. С. 13-14.
3. Яблонська В. Б., Холопов Л. С., Хижняк О. В., Перепелюк М. М. Шляхи покращення формування професійних компетентностей під час проходження виробничої поліклінічної лікарської практики. Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference. Tallinn, Estonia. 2025. P. 224-227.

ЗНАЧЕННЯ НИЗЬКИХ РІВНІВ eNOS/ NO В РОЗВИТКУ МЕТАБОЛІЧНОГО СИНДРОМУ

Скубицька Людмила Дмитрівна

викладач, Дніпровський державний медичний університет

ORCID: 0000-0002-4153-9446

Родинський Олександр Георгійович

доктор медичних наук, професор,

Дніпровський державний медичний університет

ORCID: 0000-0002-8011-6104

Куцеконь Софія Вадимівна

студентка 2 курсу медичного факультету,

Дніпровський державний медичний університет

ORCID: 0009-0005-3457-535X

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6090/>

Оксид азоту є ендогенно утвореним газом, який діє як сигнальна молекула в організмі людини. Сигнальні функції оксиду азоту здійснюються за допомогою трьох основних механізмів: опосередкованого цГМФ фосфорилування, S-нітрозилювання, утворення пероксинітриту з різними внутрішньоклітинними ефектами від перенесення кисню, утворення АТФ, розслаблення міоцитів судин, біосинтезу білка до токсичних реакцій. Науковці відмічають, переважно висока концентрація NO, утвореного ферментативним шляхом, є потенційно небезпечною для клітин порівняно з недостатньою його продукцією. NO-синтази є головними ферментними станціями продукції оксиду азоту, серед яких, найбільш вивчені дві конститутивні eNOS, nNOS та макрофагальна iNOS, активність яких залежить від різного функціонального стану клітин, забезпечення її коферментами, незамінними амінокислотами, антиоксидантами, киснем тощо. Наукові дослідження демонструють постійний прогрес фактів, тверджень щодо експресії, локалізації, функції кожної з NO-синтаз поза класичними «судинний вазодилататор», «цитокіновий NO»

тощо [1, с. 9]. На сьогодні доведена роль оксиду азоту в перебігу багатьох хвороб органів дихання, травлення, серця та судин, але все ж залишаються не вивченими питання першопричин їх виникнення, опосередкованої чи головної ролі оксиду азоту в патомеханізмах за різних варіацій коморбідних станів. Сигналізація оксиду азоту при метаболічному синдромі є одним із актуальних напрямлень медицини і дослідження в основному зосереджені на ролі ендотеліальної синтази оксиду азоту (eNOS) як джерелі оксиду азоту.

Ендотеліальна дисфункція є загальною ознакою у людей із серцево-судинними захворюваннями та метаболічним синдромом. За результатами ряду наукових робіт, серед людей, встановлено, що саме поліморфізм гена eNOS порівняно з іншими синтазами створює схильність до розвитку гіпертонії, інсулінорезистентності та діабету 2 типу, що є основними клінічними ознаками метаболічного синдрому. Крім того, дослідження на тваринах з ожирінням, демонструють знижену доступність NO в жировій тканині, скелетних м'язах через зниження експресії білка eNOS. На здатність eNOS до генерації NO впливає надлишок поживних речовин та ожиріння через механізми, які включають посилену експресію негативних субстратів та регуляторів активності eNOS, таких як, наприклад, кавеолін-1. При цьому порушується АКТ (серин / треонін протеїнкіназа)- опосередкована передача сигналів і, таким чином, зниження фосфорилування eNOS. За умов максимального зниження експресії eNOS в експериментах на машах спостерігали розвиток гіпертензії, гіперліпідемії, резистентності до інсуліну, вікове збільшення маси тіла, менші витрати енергії та споживання кисню в м'язах. А у мишей з відсутнім eNOS, яких годували високожировою дієтою, спостерігали загострений патогенез неалкогольної жирової хвороби печінки. При мутації S1176A на eNOS також знижується біосинтез NO, тільки через АМПК (5- АМП- активуюча протеїнкіназа)- залежне фосфорилування з розвитком резистентності до інсуліну, гіполіпідемії, збільшення ваги при дієті з високим вмістом жиру. Навпаки, миші, що містять мутацію S1176D на eNOS, яка імітує ефект фосфорилування і, таким чином, призводить до конститутивно активного ферменту, мають нормальний рівень інсуліну і не набирають вагу, коли їх годують високожировою дієтою [2, с. 1195]. В основі розвитку ознак метаболічного синдрому лежать передусім зміни внутрішньоклітинних метаболічних реакцій викликані eNOS/NO дисбалансом. Структурна мутація eNOS викликає анатомічні зміни, впливає на метаболічну активність та енергетичний профіль окисних скелетних м'язів, знижується їх дихальна здатність, витривалість не дивлячись на збережену або збільшену м'язову масу. Окислення жирних кислот є основним метаболічним процесом для генерації АТФ у серці, у скелетних м'язах, в печінці за умов дефіциту глюкози, тому, не виключено, що з цього починаються каскади патологій пов'язані з метаболічним синдромом. Так, на мишах в експерименті, за умов мінімальної активності eNOS, досліджено знижену здатність окислювати довголанцюгові жирні кислоти в серці, печінці та скелетних м'язах, переважно серед старих груп мишей в стані спокою з подальшим зниженням фізичної активності [3, с. 10]. Серед причин може бути зміни нейроспецифічних білків тканин

спинного мозку, в тому числі NO, що впливають на функціонування нервово-м'язового комплексу, і з рештою, метаболічну активність м'язових клітин [4, с. 123].

Отже, тривале поповнення NO може бути відповідним підходом до корекції метаболічних захворювань, таких як гіпертонія, інсулінорезистентність, стеатотична хвороба печінки та є важливим для регуляції системного метаболічного гомеостазу при старінні організму.

Список літератури:

1. Andrabi S. M., Sharma N. S., Karan A., et al. Nitric oxide: physiological functions, delivery, and biomedical applications. *Advanced Science*. 2023. Vol. 10, No 30. 2303259 (1-38).
2. Tenopoulou M., Doulias P.T. Endothelial nitric oxide synthase-derived nitric oxide in the regulation of metabolism. *F1000Research*. 2020. Vol. 9, P. 1190.
3. Pappasa G., Melissa L. Wilkinsonb, Andrew J. Gowa. Nitric Oxide Regulation of Cellular Metabolism: Adaptive Tuning of Cellular Energy. *NHS Public Access*. 2023. Vol. 131. P. 8-17.
4. Родинський О. Г., Селезньова О. І. Нейроспецифічні білки в оцінці стану тканини спинного мозку за умов метаболічного синдрому. *Морфологія*. 2023. Том. 17, № 3. С. 120-124.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПАТОГЕНЕЗУ ОРОФАРИНГЕАЛЬНОГО КАНДИДОЗУ

Фесенко Віктор Іванович

кандидат медичних наук, доцент,

Дніпровський державний медичний університет

Степанова Світлана Василівна

кандидат медичних наук,

Дніпровський державний медичний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6066/>

Останніми роками відбувалися зміни в еволюції, прогнозі, діагностиці та лікуванні грибкових захворювань [1]. Актуальність проблеми грибкових уражень слизової оболонки порожнини рота (СОПР), спричинених грибами роду *Candida*, зумовлена збільшенням кількості пацієнтів, які страждають на гострі та хронічні рецидивуючі форми захворювання, зростанням показників резистентності до протигрибкових лікарських засобів [2, 3]. З урахуванням великої медичної і соціальної важливості проблеми грибкового ураження проводяться інтенсивні дослідження основних механізмів його патогенезу [4, 5]. Однак, не зважаючи на це, патогенез кандидамікозу залишається недостатньо з'ясованим [6].

Існує чотири форми *C. albicans*: дріжджі, гіфи, псевдоміцелій і спори. Здатність дріжджів перетворюватися на гіфи вважається однією з

найважливіших патогенних особливостей *C. albicans*. Перехід *C. albicans* від нешкідливого коменсала до умовно-патогенного мікроорганізму відбувається паралельно з його морфологічною трансформацією від гриба до гіфального вигляду [7]. До вірулентних властивостей *Candida spp.* належить їх здатність утворювати біоплівку, у якій інкапсулюються мікроби в самосекретованому позаклітинному матриксі. Це утворення є конгломератом біомолекул і гідролітичних ферментів, зокрема ліпази, протеїнази та фосфоліпази.

Підвищена стійкість грибів пов'язана з їх властивістю взаємодіяти між собою та виділяти низькомолекулярні гормоноподобні молекули. Цей механізм відомий як *quorum sensing* (QS), а молекули, відповідальні за міжмікробну взаємодію позначаються як молекули QS. На теперішній час в царстві грибів описано чотири основні молекули QS: фарнезол, тірозол, фенілетанол і тріптофол. Ці молекули QS у грибів *Candida*, сприяють регуляції різноманітних ключових функцій, таких як патогенез, морфогенез, філаментация. Відомо, що серед молекул QS фарнезол і тірозол беруть участь у формуванні біоплівки, модулюючи декілька факторів вірулентності гриба, включаючи його диморфний перехід. Зокрема, фарнезол індукуює перехід гіф до дріжджів та інгібує утворення біоплівки, тоді як тірозол справляє протилежну дію, стимулюючи продукцію гіф і, відповідно, відіграє ключову роль в створенні біоплівки [8, 9].

Окрім біоплівки, білки адгезину та персистентні клітини додатково підвищують їх стійкість, сприяють рецидиву кандидозу [10]. Характерними ознаками *Candida* є здатність до фіксації на СО, її колонізація і пенетрація.

Встановлено, що дисбіоз ШКТ призводить до метаболічної імуносупресії, що впливає на місцевий і системний імунітет, та вказує на взаємозв'язок стоматологічного стану і імунологічного статусу [11]. На фоні імунодефіцитних станів можливо генералізація процесу з дисемінацією і виникненням вторинних вогнищ у різних тканинах і органах [12].

Імунна відповідь СОПР являє собою регулюючу систему протилежних про- та протизапальних медіаторів різних клітинних джерел для балансування імунного гомеостазу, який, у свою чергу, розрізняє коменсальні і патогенні форми *Candida* і включає природні імунні механізми для профілактики грибкових інфекцій у здорових людей. Продукція протизапальних цитокінів (IL-17) і хемокінів відіграє важливу роль в епітеліальній імунній відповіді проти інфекції *Candida*, призводить до залучення нейтрофілів, ключових клітин антикандидозного імунітету СОПР [13]. Взаємодія *C. albicans* з макрофагами є важливою захисною відповіддю імунної системи на кандидамікоз, пов'язану з глибоким поширенням клітин *Candida* в організмі людини [14]. *C. albicans* викликає захисну алергічну реакцію через тромбоцитарну Th2- і Th17-поляризацію. Тромбоцити сприяють захисту дихальних шляхів від мікозу *C. albicans* через протигрибковий шлях за участю кандидалізину, GP1b α і Dkk-1, які забезпечують Th2- і Th17-відповідь [15]. Встановлено, що колонізація *C. albicans* стимулює широкий спектр реакцій організму людини, які є основною мішенню протигрибкових антитіл, включно з IgG у сироватці крові та IgA у кишечнику, а також циркулюючими протигрибковими Th17-клітинами [16].

Дисбаланс перехресної взаємодії між гемопоетичними і негемопоетичними клітинами призводить до проліферації коменсальних грибів та провокує розвиток захворювання.

Ключовою ланкою вродженого імунітету, яка відіграє важливу роль у пригніченні інфекції *C. albicans* шляхом активації пектинового шляху комплементу, є манан-зв'язуючий лектин. Рівень манан-зв'язуючого лектину помітно підвищується під час інфекційного ураження у пацієнтів з інвазивним кандидозом, що свідчить про його роль на ранній стадії захворювання. Манани клітинної стінки *C. albicans* маскують β -(1,3)-глюкан від розпізнавання пектином-1, сприяючи ухиленню від вродженого імунітету. До мананових і білкових агентів грибів часто виявляються IgE. Оскільки посилення продукції IgE відображає ступінь активності Th2-лімфоцитів, які пригнічують протигрибковий клітинний імунітет, виявлення інтенсивного збільшення концентрації IgE може слугувати прогностичним показником несприятливого перебігу інфекційного процесу. Пригнічення активності Th1-лімфоцитів сприяє ослабленню фагоцитозу, оскільки не відбувається армування (повторної активації) імунною системою макрофагів і нейтрофілів [17,18]. Клітинна стінка *C. albicans* являє собою структуру, яка складається з полісахаридів і білків та поділяється на внутрішній і зовнішній шари. Вона не є статичною структурою, а постійно перебудовується у відповідь на вплив зовнішнього середовища. Зовнішній шар в основному складається з манози та білків, переважно полімерів манози О- та N-типу (манози), ковалентно зв'язаних із білками з утворенням глікопротеїнів. Серед них О-ланцюговий манан, N-ланцюговий манан і фосфорильований манан є основними прозапальними факторами та забезпечують ключові функціональні властивості, як-от клітинна адгезія, необхідна для вірулентності. Внутрішній шар складається зі скелетних полісахаридів, β -1,3-глюкану, β -1,6-декстрану та хітину, і його основні компоненти надають форму та переваги виживанню клітини. β -1,3-глюкан є відносно другорядним компонентом, але вважається критичним полісахаридом матриксу, оскільки він пов'язаний зі стійкістю біоплівки до протигрибкових препаратів і перешкоджає дифузії ліків [19,20].

Таким чином. Перспективним є подальше поглиблене вивчення, основних механізмів від яких залежить підвищення та зниження патогенного потенціалу грибів, в тому, числі, ріст гіф, і вплив на них подразників навколишнього середовища, антагоністичної бактеріальної флори, впливу імунологічного захисту під час перебігу кандидозного ураження, з метою розробки принципово нових підходів до лікування та профілактики даного контингенту хворих.

Література:

1. Eades Ch. P, Armstrong-James D. P. H., Invasive fungal infections in the immunocompromised host: Mechanistic insights in an era of changing immunotherapeutics, *Medical Mycology*, Vol. 57, 3, 2019, S307-S317. <https://doi.org/10.1093/mmy/myy136>

2. Фесенко В. І Кандидоз порожнини рота: діагностика і лікування: навчальний посібник. Фесенко В. І., Глазунов О. А. – Дніпро, – Львів: Видавництво ПП «Новий світ – 2000», 2023.-235. Ukrainian.
3. Мазур І. П. Грибкові ураження слизової оболонки порожнини рота. Сучасна стоматологія. 2020. № 3. С. 72-77. Ukrainian. doi: 10.33295/1992-576X-2020-3-72.
4. Arkowitz RA, Bassilana M. Recent advances in understanding *Candida albicans* hyphal growth. F1000Res. 2019;8:F1000 Faculty Rev-700. doi: 10.12688/f1000research.18546.1.
5. Czechowicz P, Nowicka J, Gościński G. Virulence Factors of *Candida* spp. and Host Immune Response Important in the Pathogenesis of Vulvovaginal Candidiasis. Int J Mol Sci. 2022; 23 (11): 5895. doi: 10.3390/ijms23115895.
6. Schoenenberger-Arnaiz JA, Aragonés-Eroles A, Taberner-Bonastre P, Morales-Portillo A, Cano-Marrón M (2021) Therapeutic drug monitoring in fungal infections: The dawn of proactive monitoring. A narrative review. Biomed Res Clin Prac 6: DOI: 10.15761/BRCPL1000222
7. Jovanovic M, Obradovic R, Pejčić A, Stanišić D, Stošić N, PopovićetL. The role of candida albicans on the development of stomatitis in patients wearing dentures. Sanamed. 2018;13(2):175-181. doi: 10.24125/sanamed.v13i2.236.
8. Sajad Ahmad Padder, Rajendra Prasad, Abdul Haseeb Shah, Quorum sensing: A less known mode of communication among fungi, Microbiological Research, Vol. 210, 2018, P. 51-58, <https://doi.org/10.1016/j.micres.2018.03.007>.
9. Kovács R., Majoros L. (2020). Fungal quorum-sensing molecules: A review of their antifungal effect against candida biofilms. J. Fungi (Basel). 6, 99. doi: 10.3390/jof6030099
10. Ponde NO, Lortal L, Ramage G, Naglik JR, Richardson JP. Candida albicans biofilms and polymicrobial interactions. Crit Rev Microbiol. 2021; 47 (1): 91-111. doi: 10.1080/1040841X.2020.1843400.
11. Verma A, Gaffen SL, Swidergall M. Innate Immunity to Mucosal Candida Infections. J Fungi (Basel). 2017;3(4):60. doi: 10.3390/jof3040060.
12. Richardson JP, Ho J, Naglik JR. Candida-Epithelial Interactions. J Fungi (Basel). 2018;4(1):22. doi: 10.3390/jof4010022.
13. Borriello F, Zanoni I, Granucci F. Cellular and molecular mechanisms of antifungal innate immunity at epithelial barriers: The role of C-type lectin receptors. Eur J Immunol. 2020;50(3):317-325. doi: 10.1002/eji.201848054.
14. Zhao Y, Perlin DS. Review of the Novel Echinocandin Antifungal Rezafungin: Animal Studies and Clinical Data. J Fungi (Basel). 2020; 6 (4): 192. doi: 10.3390/jof6040192.
15. Wu Y, Zeng Z, Guo Y, et al. Candida albicans elicits protective allergic responses via platelet mediated T helper 2 and T helper 17 cell polarization. Immunity. 2021; 54 (11): 2595-2610.e7. doi: 10.1016/j.immuni.2021.08.009.
16. Shao TY, Haslam DB, Bennett RJ, Way SS. Friendly fungi: symbiosis with commensal Candida albicans. Trends Immunol. 2022; 43 (9): 706-717. doi: 10.1016/j.it.2022.07.003.

17. Graus MS, Wester MJ, Lowman DW, et al. Mannan Molecular Sub-structures Control Nanoscale Glucan Exposure in Candida. Cell Rep. 2018; 24 (9): 2432-2442.e5. doi: 10.1016/j.celrep.2018.07.088.
18. Wang F, Yang Y, Li Z, et al. Mannan-Binding Lectin Regulates the Th17/Treg Axis Through JAK/STAT and TGF- β /SMAD Signaling Against Candida albicans Infection. J Inflamm Res. 2022; 15: 1797-1810. doi: 10.2147/JIR.S344489.
19. Silao FGS, Ryman K, Jiang T, et al. Glutamate dehydrogenase (Gdh2)-dependent alkalization is dispensable for escape from macrophages and virulence of Candida albicans. PLoS Pathog. 2020; 16 (9): e1008328. doi: 10.1371/journal.ppat.1008328.
20. Tsui C, Kong EF, Jabra-Rizk MA. Pathogenesis of Candida albicans biofilm. Pathog Dis. 2016;74(4):ftw018. doi: 10.1093/femspd/ftw018.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЕЛЕКТИВНОГО КУРСУ «КЛІНІЧНА МІКРОБІОЛОГІЯ» У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Юрчишин Оксана Іванівна

кандидат медичних наук,

доцент кафедри мікробіології, вірусології та імунології,

Івано-Франківський національний медичний університет

ORCID: 0000-0003-4792-3737

Гаморак Галина Петрівна

кандидат медичних наук,

доцент кафедри мікробіології, вірусології та імунології,

Івано-Франківський національний медичний університет

ORCID: 0000-0001-6597-7822

Решетняк Надія Ігорівна

асистент кафедри мікробіології, вірусології та імунології,

Івано-Франківський національний медичний університет

ORCID: 0009-0001-3019-7436

Гаморак Марта Ігорівна

студентка медичного факультету,

Івано-Франківський національний медичний університет

ORCID: 0000-0002-3163-3025

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6089/>

Елективний курс «Клінічна мікробіологія» який викладається на кафедрі мікробіології, вірусології та імунології у студентів-медиків 2 курсу включає 36 годин практичних занять, протягом яких вони отримують фундаментальні знання особливостей епідеміології, патогенезу, мікробіологічної діагностики, основних методів профілактики та терапії інфекцій спричинених опортуністами

– збудниками нозокоміальних (госпітальних, ятрогенних) інфекцій. Клінічна мікробіологія як окремий важливий розділ мікробіології виник внаслідок поширення інфекцій спричинених умовно-патогенними мікроорганізмами у відділеннях різного профілю, особливо хірургічного, які розвиваються у хворого після 48 годин перебування в стаціонарі, та появою малоінвазивних втручань, інструментальних методів діагностики [1, с. 753].

За допомогою курсу студенти мають змогу чітко диференціювати біологічні властивості справжніх патогенів та опортуністів, що є об'єктом вивчення клінічної мікробіології. Це велика група мікроорганізмів різних таксономічних груп, зазвичай представників нормальної мікрофлори людини, які за певних умов (імунодефіцитні стани, нераціональне використання антибіотиків) спричиняють інфекції без вираженого органотропізму з хронічним перебігом та швидко поширюються в стаціонарах [1, с. 754-756].

Пройшовши курс загальної мікробіології студент може порівняти епідеміологію та патогенез гострого інфекційного захворювання, його стадійність з госпітальною інфекцією, перебіг якої залежить від біологічних властивостей умовно-патогенного мікроорганізму та стану імунологічної реактивності пацієнта. Розпізнати нозокоміальну інфекцію та вчасно надати необхідну допомогу пацієнту допоможуть знання лікаря особливостей її збудників, а саме їх здатності до однакового ураження різних органів мікробними асоціаціями, швидкого поширення у стаціонарі, відсутності чіткої специфічності, хронічного перебігу, розвитком септичних ускладнень, поліантибіотикорезистентністю та проблемою у виділенні чистої культури збудника [2, с. 169-175].

Особлива увага при засвоєнні курсу приділяється ретельному вивченню процесів адгезії та формуванню бактеріальних біоплівок, як особливої форми співіснування мікробних популяцій різних родів, їх ролі в патогенезі опортуністичних інфекцій. Здатність мікроорганізмів існувати у складі біоплівки створює передумови для розвитку стійкості бактерій до антибіотиків, синтетичних антибактеріальних та протигрибкових препаратів, дезінфектантів, а також адаптивної імунної відповіді макроорганізму. Утворення бактеріальних біоплівки на імплантованому обладнанні (катетерах, штучних клапанах серця, лінзах тощо) спричинює розвитку та поширенню нозокоміальних інфекцій. Вивчення особливостей формування та структури біоплівки, а також проведення мікробіологічного дослідження адгезивних властивостей м.о. різними методами допомагає майбутнім лікарям освоїти ефективні методи профілактики їх утворення та ірадикації [3, с. 2].

При вивченні етіопатогенезу таких важких процесів як бактеріємія (наявність мікроорганізмів в крові) та сепсис (наявність мікроорганізмів в крові та їх розмноження) викладач найбільшу увагу приділяє ендотоксинам бактерій, їх хімічному складу та здатності індукувати ендотоксичний шок і дисеміноване внутрішньосудинне згортання крові. Особлива увага приділяється раціональній антибіотикотерапії з урахуванням поліетіологічності сепсису та спектру протимікробної дії АМП. Студенти практично виконують забір крові на

стерильність та її посів у рідке поживне середовище за стандартами EUCAST із дотриманням всіх правил асептики та антисептики [4, с. 1-2].

Згідно з календарно-тематичним планом курсу розглядаються питання новітніх методів діагностики інфекційних захворювань, критеріїв ідентифікації мікробних культур на сучасних поживних середовищах, використання тест-систем для визначення ферментативної активності мікроорганізмів (STARHY-test, ENTERO-test, тощо), а також сутність молекулярно-генетичних методів дослідження (ПЛР) для швидкої ідентифікації збудника.

Ключовим етапом є повторення та більш глибоке вивчення молекулярних механізми дії антибіотиків, хіміотерапевтичних препаратів, антисептиків на бактеріальну та грибову клітину з урахуванням особливостей збудників нозокоміальних інфекцій, а саме швидким розвитком резистентності до АМП та появою клінічно-значущих штамів стійких до багатьох лікарських препаратів. Внаслідок тривалого селективного тиску АМП в умовах стаціонару на мікроорганізми вони розвивають ряд пристосувань, таких як генетичні мутації, модифікація мішені, активний ефлюкс антибіотика з клітини, індукція ферментів що руйнують протимікробний препарат та інше [5, с. 3-6]. Отже, ефективна протимікробна терапія госпітальної інфекції напряму залежить від глибоких знань лікаря механізмів розвитку антибіотикорезистентності до різних класів АМП та дотримання принципів раціональної антибіотикотерапії для її попередження.

На заняттях студенти мають можливість ознайомитися з усіма класами протимікробних препаратів і провести визначення чутливості м.о. класичним дискодифузійним методом, Е-тестом та навіть дослідити МПК препарату методом серійних розведень у рідкому поживному середовищі. Під час інтерпретації результатів вище вказаних методів майбутній лікар має можливість фенотипово оцінити результати так званих «тривожних» (попереджувальних) антибіотикограм штамів MRSA, грам-негативних бактерії з ESbL, MDR, а також стійкістю до окремих груп антибіотиків [6, с. 358].

Таким чином, фундаментальні знання отримані студентами на курсі загальної та клінічної мікробіології формує основи розуміння мікробіологічної діагностики, профілактики, інфекційного контролю за поширенням нозокоміальних збудників.

Список літератури:

1. Медична мікробіологія, вірусологія, імунологія: Підручник для студентів ВНЗ, 3-є видання / За ред. В. П. Широбокова. Вінниця: Нова книга., 2021. 920 с. – ISBN 978-966-382-874-9.
2. Kollef, Marin H. MD1; Torres, Antoni MD, PhD2; Shorr, Andrew F. MD, MPH, MBA3; Martin-Loeches, Ignacio MD, PhD4; Micek, Scott T. PharmD5. Nosocomial Infection. Critical Care Medicine 49 (2): p 169-187, February 2021. | DOI: 10.1097/CCM.0000000000004783
3. Zhao A, Sun J, Liu Y. Understanding bacterial biofilms: From definition to treatment strategies. Front Cell Infect Microbiol. 2023 Apr 6;13:1137947. doi: 10.3389/fcimb.2023.1137947. PMID: 37091673; PMCID: PMC10117668.

4. Foster DM, Kellum JA. Endotoxic Septic Shock: Diagnosis and Treatment. *Int J Mol Sci*. 2023 Nov 10;24(22):16185. doi: 10.3390/ijms242216185. PMID: 38003374; PMCID: PMC10671446.
5. Muteeb G, Rehman MT, Shahwan M, Aatif M. Origin of Antibiotics and Antibiotic Resistance, and Their Impacts on Drug Development: A Narrative Review. *Pharmaceuticals (Basel)*. 2023 Nov 15;16(11):1615. doi: 10.3390/ph16111615. PMID: 38004480; PMCID: PMC10675245.
6. Медична мікробіологія. Посібник з мікробних інфекцій: патогенез, імунітет, лабораторна діагностика та контроль: 19-е видання: у 2 т. / М. Р. Барер, В. Ірвінг, Е. Свонн, Н. Перера. – К.: ВСВ Медицина., 2021. 820с – ISBN: 978-617-505-804-6.

АНАЛІЗ ТОКСИЧНОСТІ ВІДОМИХ ПРОТИСУДОМНИХ ПРЕПАРАТІВ І ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ НОВИХ НА ОСНОВІ ПОХІДНИХ 1,2,4-ТРИАЗОЛУ

Борисенко Наталія Миколаївна

PhD, доцент кафедри фармацевтичних дисциплін,

Черкаська медична академія, Україна

ORCID: 0000-0001-8228-7110

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6065/>

Протисудомні препарати використовуються для лікування епілепсії та інших розладів, пов'язаних з судомами. Однак, їх ефективність часто супроводжується різними побічними ефектами та токсичними реакціями. Враховуючи постійну потребу в нових, більш безпечних і ефективних препаратах, розробка нових молекул на основі похідних 1,2,4-триазолу стає актуальною. Відомі протисудомні препарати мають різний профіль токсичності. Фенобарбітал – один з найстаріших препаратів, що має сильний седативний ефект, але може викликати залежність, зниження когнітивних функцій, депресію, а також порушення функції печінки та нирок при тривалому застосуванні [1]. Вальпроєва кислота часто застосовується при генералізованих судах, але може спричиняти серйозні побічні ефекти, зокрема токсичний гепатит, панкреатит, а також порушення метаболізму. У жінок у репродуктивному віці виявляється високий ризик вад розвитку у плода. Карбамазепін має ризик розвитку алергічних реакцій, а також спричиняє проблеми з кровотворенням (лейкопенія, тромбоцитопенія). Карбамазепін може взаємодіяти з іншими лікарськими засобами, що ускладнює його застосування [2]. Ламотриджин хоча є менш токсичним порівняно з іншими препаратами, він може викликати серйозні шкірні реакції, включаючи синдром Стівенса-Джонсона. Таким чином, незважаючи на широке застосування цих препаратів, їх токсичність залишається важливим питанням, і для зниження ризику ускладнень є необхідність у нових молекулах з меншою токсичністю [3].

1,2,4-Триазол є органічною сполукою, що має значний потенціал для використання в хімії ліків. Його структура дозволяє створювати різноманітні похідні з потенційними протисудомними властивостями. Дослідження різноманітних похідних 1,2,4-триазолу дає змогу створювати нові сполуки, що можуть володіти як протисудомними властивостями, так і низьким рівнем токсичності. Такий підхід дозволяє досягти високої біологічної активності при мінімальних побічних ефектах. Важливим етапом є вивчення токсичності нових сполук за допомогою біотестування на різних клітинних моделях і тварин. Виявлення токсичних ефектів на ранніх етапах дозволить уникнути потенційно небезпечних сполук до їх клінічного використання. Після успішних

доклінічних досліджень нові похідні 1,2,4-триазолу можуть бути клінічно випробувані. Для цього необхідно провести великі клінічні дослідження, щоб підтвердити ефективність і безпечність нових препаратів порівняно з існуючими ліками.

Підвищена потреба в безпечніших і ефективніших протисудомних препаратах відкриває перспективи для використання похідних 1,2,4-триазолу. Ці сполуки можуть стати основою для розробки нових ліків з мінімальними токсичними ефектами. Подальші дослідження щодо біоактивності, фармакокінетики та токсичності похідних триазолу є необхідними для створення надійних і безпечних лікарських засобів для лікування епілепсії та інших судомних розладів.

Список літератури:

1. Доклінічні дослідження лікарських засобів : метод. рекомендації / за ред. О. В. Стефанова. – К.: Авіценна, 2002. – 527 с.
2. Перехода, Л. О. (2015). Антиконвульсанти, що мають гамк-ергічний механізм дії / *Фармацевтичний часопис*, 2015. № 2. С. 124-128. <https://doi.org/10.11603/2312-0967.2015.2.4794>
3. Löscher W. and Fiedler M. Repeated Acute Testing of Anticonvulsant Drugs in Amygdala Kindled Rats: Increase in Anticonvulsant But Decrease in Adverse Effect Potential / *Epilepsia*, 2000, 41. P. 516-528. <https://doi.org/10.1111/j.1528-1157.2000.tb00204.x>

РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИФРОВИХ СИСТЕМ ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИК ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ У ФАРМАЦІЇ

Мороз Світлана Григорівна

кандидат економічних наук, доцент,

Національний фармацевтичний університет

ORCID: 0000-0003-4150-0741

Подгайний Григорій Якович

Національний фармацевтичний університет

ORCID: 0000-0002-7433-1895

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6056/>

Сталість є не лише сучасним терміном, а й фундаментальним принципом, що визначає інновації та розвиток різних галузей промисловості. Фармацевтичне виробництво, яке має значний екологічний вплив, не є винятком. Впровадження принципів циркулярної економіки дозволяє компаніям зменшити відходи, скоротити викиди вуглецю та підвищити ефективність використання ресурсів.

Метою дослідження є розгляд концепції циркулярної економіки (ЦЕ) у фармацевтичному секторі, зокрема роль інтеграції сучасних цифрових рішень,

таких як PlanetTogether, з ERP, SCM та MES-системами (SAP, Oracle, Microsoft, Kinaxis, Aveva) для досягнення екологічної стійкості.

ЦЕ є холістичною концепцією, що спрямована на збереження та повторне використання ресурсів якомога довше через їхню переробку та відновлення. Це підхід, який допомагає скоротити розрив між виробничими циклами та природними екосистемами, від яких залежить людство. Замість традиційної лінійної економічної моделі («взяти – використати – викинути»), ЦЕ пропонує замкнені цикли виробництва, що працюють у гармонії з навколишнім середовищем [1].

У межах ЦЕ розрізняють різні моделі циркулярності – від базової 3R-моделі (Reduce, Reuse, Recycle) до розширеної 9R-моделі, яка охоплює Refuse (відмова від зайвого споживання), Rethink (переосмислення потреб), Reduce (скорочення використання ресурсів), Reuse (повторне використання), Repair (ремонт), Refurbish (відновлення), Remanufacture (переробка у виробничому процесі), Repurpose (пошук нового призначення) та Recycle (переробка) [2].

Впровадження цих підходів у фармацевтичній галузі дозволяє знизити екологічний слід і підвищити ефективність використання матеріалів. Основні практики циркулярної економіки у фармацевтиці включають:

- замкнені ланцюги постачання, що передбачають збирання та переробку пакувальних матеріалів, таких як скляні пляшки та пластикові контейнери, для їх повторного використання;
- екологічне пакування, а саме використання біорозкладних та перероблюваних матеріалів для зменшення забруднення довкілля.
- оптимізація ресурсів шляхом мінімізації споживання води, енергії та сировини під час виробництва.
- подовження життєвого циклу продукції через розробку фармацевтичних продуктів із тривалішим терміном придатності для зменшення виробничих потреб та відходів.

Впровадження принципів циркулярної економіки значно спрощується завдяки інтеграції цифрових систем управління, таких як ERP, SCM та MES.

- ERP (Enterprise Resource Planning) – це планування ресурсів підприємства. Це програмні системи, що допомагають компаніям керувати основними бізнес-процесами, такими як бухгалтерія, управління запасами, виробництво, людські ресурси тощо.

- SCM (Supply Chain Management) – управління ланцюгом постачання. Це комплекс методів та інструментів для координації постачальників, виробників, дистриб'юторів і роздрібних мереж для оптимального управління потоками товарів, інформації та фінансів.

- MES (Manufacturing Execution System) – система управління виробництвом. Це програмне забезпечення, яке контролює, відстежує та оптимізує виробничі процеси в реальному часі, допомагаючи підвищити продуктивність і якість продукції [3].

Ще одним підходом до сталого розвитку, який розглядається у наукових колах, є філософія економіки достатності (SEP). Визначена ООН як

«інноваційний метод для розвитку, що застосовується в різних ситуаціях», SEP спрямована на покращення планування, ефективне використання природних ресурсів і збереження довкілля.

Ця концепція базується на трьох ключових принципах: модерація – спрямована на ефективне споживання ресурсів; розумність – включає об'єктивний підхід до достатності продуктів з урахуванням їхнього впливу; управління ризиками – передбачає адаптацію до змін у світі та використання природних ресурсів з урахуванням можливих майбутніх загроз.

Висновки. Циркулярна економіка є важливим компонентом сталого розвитку фармацевтичної галузі. Інтеграція сучасних цифрових рішень з ERP, SCM та MES-системами дозволяє значно підвищити ефективність використання ресурсів, зменшити відходи та мінімізувати вплив на довкілля. Для фармацевтичних підприємств, які прагнуть стати більш екологічно відповідальними, впровадження цих практик може стати ключовим фактором успіху у досягненні сталого розвитку та конкурентних переваг на ринку.

Список літератури:

1. Alshemari A., Breen L., Quinn G., Sivarajah U. Can We Create a Circular Pharmaceutical Supply Chain (CPSC) to Reduce Medicines Waste? // *Pharmacy (Basel)*. 2020. Vol. 8, No. 4. P. 221. DOI: <https://doi.org/10.3390/pharmacy8040221>.
2. Suhandi V., Chen P.-S. Closed-loop supply chain inventory model in the pharmaceutical industry toward a circular economy // *Journal of Cleaner Production*. 2023. Vol. 383. P. 135474. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.135474>.
3. Circular Economy Practices: Transforming Sustainability through Integration. URL: <https://www.planettogether.com/blog/circular-economy-practices-in-pharmaceutical-manufacturing-transforming-sustainability-through-integration> (дата звернення: 06.02.2025).

PULSE THERMOGRAPHY OF COMPOSITES USING WAVELET TRANSFORM

Alexander Pysarenko

associate professor, PhD,

Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

ORCID: 0000-0001-5938-4107

Internet address of the article on web-site:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6082/>

Reinforced composites are widely used in various industries due to their low weight and high strength. In this regard, ensuring safe operating conditions for this composite is extremely important for research in the field of non-destructive detection and control. Impact damage is one of the most common types of mechanical defects associated with reinforced composites, which often leads to system failure [1]. There are quite a large number of experimental and analytical methods for detecting defects in reinforced composites.

Eddy current pulse thermography is one of the promising methods for non-destructive testing of composite materials. This method is characterized by improved spatial localization of defects in the volume of composite structures [2]. In experimental studies, a strong electromagnetic pulse is applied to the material under study. In this case, heat spreads not only along the surface of the sample, but can reach a certain depth, which is regulated by the depth of the eddy current skin layer. In addition, this thermography technique has the ability to adapt in terms of defect orientation and can improve the specific excitation direction to optimize the directional evaluation along the defect orientation, which is more effective for geometrically complex components and captures more defect features [3]. Pulse thermography has been applied in many studies, including the potential for detecting small defects with complex geometries, fatigue crack evaluation, and the investigation of temperature distributions around cracks with different penetration depths in composite materials.

However, identifying and localizing damage in the bulk of composite structures caused by low-energy pulses is a challenging task for detecting composite defects for many experimental techniques [4]. Impact damage information is difficult to identify due to the complexity of the composite structure, such as non-uniform and crossed fiber structure. In the pulse thermography method, the transient temperature response is a time-dependent signal, including the heating phase and cooling phase. Different time intervals contain different physical effects. Wavelet transform has been found to be effective for time, frequency and spatial analysis, and its function as a mathematical microscope of signal analysis can be used in image processing such as compression, noise reduction, etc. This study analyzes an automatic transition-spatial selective

method based on wavelet coefficient energy data to enhance micro-impact detection and optimize transition interval selection.

The short-time Fourier transform method is often used in composite flaw detection. The Fourier transform has an equally spaced bandwidth across all frequency channels. Unlike the Fourier transform, the wavelet transform allows variable window sizes to be used when analyzing different frequency components within a signal. In this case, the reference signal is compared with a set of functions obtained by scaling and shifting the base wavelet. Since the thermal image signal is highly non-stationary and non-periodic, time-frequency analysis using the wavelet transform of image sequences is studied.

The method of thermography of defects in the bulk of composite specimens consists of several steps. In the first step, a set of raw thermal sequences is generated. In the second step, the scale is optimized by estimating the average energy of the multi-scale wavelet transform coefficient. Next, the scale is determined at which the set of several wavelet transforms allows maximizing the separability for fiber and impact thermal models. Then, based on the maximum energy criterion at the selected scale, the optimal wavelet is determined. The optimal transition frame of the wavelet window is determined by analyzing the change in low- and high-frequency components with time at the selected scale using the optimal wavelet. The combination of the optimal wavelet and the selected scale is used to wavelet transform the optimized transient pulse thermography image. At the final stage, information on impact damage and fiber texture is aggregated. The average energy of the first level wavelet transform decomposition coefficient was calculated to select the proper decomposition scale. The analysis of the decomposition results showed that the average energy of the approximation coefficient gradually increased with the increase of the decomposition level. However, the average energy of the detail coefficient (horizontal, vertical and diagonal) is very small in the first three levels, while the average energy of the coefficient at the fourth level is the largest among the five-level decomposition. The main frequency component corresponding to the scale of level four exists in the thermal image, then the wavelet coefficients at this level will have relatively high values. Therefore, the components associated with this scale can be extracted from the thermal image signal by wavelet transform. Thus, it can be stated that the fourth level of the discrete wavelet transform leads to a very good separation of the approximation of the impulse interaction and the details of the mechanical defect compared to other levels of decomposition.

References:

1. Agrawal, S., Singh, K. K., & Sarkar, P. K. (2014). Impact damage on fibre-reinforced polymer matrix composite-a review. *Journal of composite materials*, 48 (3), 317-332. <https://doi.org/10.1177/0021998312472217>
2. Bang, H. T., Park, S., & Jeon, H. (2020). Defect identification in composite materials via thermography and deep learning techniques. *Composite Structures*, 246, 112405. <https://doi.org/10.1016/j.compstruct.2020.112405>

3. Kidangan, R. T., Krishnamurthy, C. V., & Balasubramaniam, K. (2021). Identification of the fiber breakage orientation in carbon fiber reinforced polymer composites using induction thermography. *NDT & E International*, 122, 102498. <https://doi.org/10.1016/j.ndteint.2021.102498>
4. Yang, R., & He, Y. (2016). Optically and non-optically excited thermography for composites: A review. *Infrared Physics & Technology*, 75, 26-50. <https://doi.org/10.1016/j.infrared.2015.12.026>

БЕЗКОНТАКТНЕ ВИМІРЮВАННЯ ЕЛЕКТРИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ СОНЯЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Божко Костянтин Михайлович

*кандидат технічних наук, доцент
кафедри інформаційно-вимірювальних технологій,
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського", м. Київ
ORCID: 0000-0002-6347-7442*

Мушкет Костянтин Ярославович

*аспірант кафедри інформаційно-вимірювальних технологій,
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського", м. Київ
ORCID: 0009-0005-9218-5835*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6068/>

Сонячні елементи, які знаходяться в складі сонячної панелі, не мають доступних контактів для вимірювання їх електричних параметрів. Таким чином, дістатись до окремого сонячного елемента у складі панелі можливо лише безконтактним методом. Слід зазначити, що безконтактне вимірювання є актуальним при вирішенні таких задач:

- отримання оперативної інформації про стан окремих сонячних елементів з метою раннього виявлення їх дефектів і прогнозування процесу деградації сонячної панелі під час її експлуатації;
- тестова перевірка кожного сонячного елемента панелі перед її монтажем у малодоступних і недоступних місцях: на дахах хмарочосів, на фасадах будівель, у космосі тощо.

Основою безконтактного вимірювання є два принципових моменти:

- через сонячну панель пропускають змінний вимірювальний сигнал;

- над будь-яким елементом сонячної панелі встановлюють безконтактний датчик, з якого знімають вимірювальний сигнал, амплітуда якого послаблюється при проходженні ланцюжка послідовно з'єднаних сонячних елементів.

Безконтактний датчик виготовлений із текстоліту, вкритого тонким шаром міді, і має форму плоского прямокутника. Датчик виконує роль антени, тому його називають також антенним датчиком. Поверхня датчика є провідником і разом із поверхнею сонячної пластини утворює конденсатор. Змінний сигнал при проходженні через елементи панелі буде наводити сигнал на обкладинці конденсатора – антенному датчику. Оскільки сонячні елементи в панелі з'єднують послідовно, то при однакових їх електричних параметрах сигнал на датчику від першого і до останнього елементу має рівномірно зменшуватись. Наявність нерівномірного стрибка амплітуди сигналу при пересуванні антенного датчика до сусіднього елементу буде свідчити про дефектність сонячного елементу. Свідченням прихованого дефекту сонячного елементу є зменшення його шунтового опору, внаслідок чого падіння сигналу на даному елементі стає меншим а сам сигнал мало відрізняється від сигналу сусіднього елементу.

На рисунку 1 наведено осцилограми сигналів від генератора та антенного датчика.

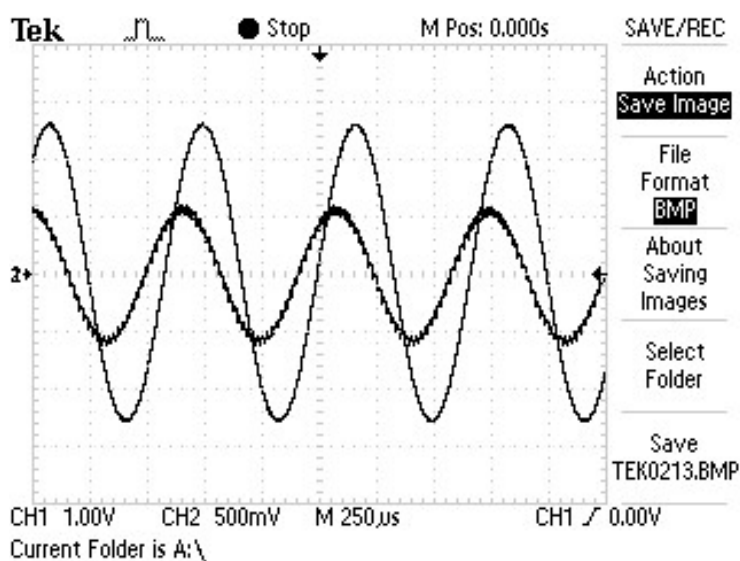

Рис. 1 – Осцилограми сигналів від генератора (з більшою амплітудою) та антенного датчика (має меншу амплітуду)

В досліді (Рис. 1) було застосовано синусоїдальний вимірювальний сигнал. Встановлено, що умови освітлення сонячної панелі не впливають на результати вимірювання: при затіненні або при освітленні і наявності напруги на виводах сонячної панелі безконтактний метод діє однаково ефективно.

Форма отриманих осцилограм (Рис. 1) вказує на певну затримку сигналу, причиною чого є наявність у сонячних елементах електричної ємності. На основі даних про різницю фазового кута сигналу генератора та сигналу датчика визначають ємність сонячного елементу.

Таким чином, безконтактні вимірювання дозволяють визначити такі параметри окремого сонячного елемента у складі панелі:

- шунтовий опір;
- ємність.

На перспективу необхідно дослідити придатність запропонованого методу для вимірювання послідовного опору сонячного елемента.

В ході проведених досліджень були визначені параметри і характеристики вимірювального сигналу:

- форма сигналу – синусоїдальна або прямокутна;
- шпаруватість прямокутного сигналу – від 2 до 10;
- полярність прямокутного сигналу – одно-полярний або двох-полярний симетричний;
- амплітуда сигналу – від 5 В до 15 В;
- частота сигналу - від 200 Гц до 3 кГц.

Датчик має такі параметри:

- площа поверхні – від 10% до 25% площі сонячного елемента;
- товщина діелектричного шару – від 1 мм до 3 мм;
- опір навантаження – від 1 МОм до 10 МОм.

Форма вимірювального сигналу може бути синусоїдальною або прямокутною. При синусоїдальній формі сигнал не спотворює свою форму при проходженні вимірювального тракту. Проте, при визначенні амплітудних або часових параметрів сигналу за допомогою осцилографу більш зручним є прямокутний сигнал.

Типова кремнієва сонячна панель із номінальною напругою 24 В має 60 елементів. Це означає, що вимірювальний сигнал змінюється приблизно на 1,6% при переході до наступного сонячного елемента. Дана величина визначає вимоги до метрологічних параметрів цифрового осцилографу. Наразі цифровий осцилограф має граничну похибку в межах 1-3%, що ускладнює процес безпосереднього вимірювання і потребує вдосконалення. Для підвищення роздільної здатності методу запропоновано використати активну антену [1].

Список літератури:

1. К. М. Божко, К. Я. Мушкет. АКТИВНА АНТЕНА У ВИМІРЮВАННЯХ ЕЛЕКТРИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ СОНЯЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ // Міжнародний науково-технічний журнал "Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах", 2024, № 3, с. 100-106. <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-79-14>

ГІБРИДНІ АЛГОРИТМИ МАРШРУТИЗАЦІЇ ДЛЯ БАГАТОРІВНЕВИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПОВІТРЯНИМ РУХОМ

Єна Максим Вікторович

*аспірант, Харківський аерокосмічний
університет ім. М.Є. Жуковського
ORCID: 0009-0006-0664-3244*

Науковий керівник: Погудіна Ольга Костянтинівна

*кандидат технічних наук, доцент,
Харківський аерокосмічний
університет ім. М.Є. Жуковського*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6060/>

Актуальність та умови застосування

Зростаюча кількість повітряних суден і складність повітряного простору вимагають алгоритмів, здатних швидко та ефективно знаходити оптимальні (або наближено оптимальні) маршрути. Багаторівнева структура системи УПР (глобальне планування – регіональне – локальне тактичне) дає змогу оперативно реагувати на зміну умов (погода, обмеження, аварійні ситуації), але потребує узгоджених рішень між рівнями.

Ключові технічні завдання

1. Оптимізація з урахуванням багатьох критеріїв: мінімізація загального часу польоту, витрат пального, затримок, ризику конфліктів.
2. Забезпечення безпеки: виконання правил ешелонування та інтервалів, уникнення заборонених або небезпечних зон.
3. Масштабованість: алгоритми повинні працювати в умовах істотного збільшення кількості суден, секторів чи регіонів.

Гібридні алгоритми: концепція та реалізація

1. Поєднання централізованих та децентралізованих підходів. На вищому рівні використовується централізований модуль (наприклад, методи лінійного чи цілочисельного програмування, розширені варіанти A*) [1]. Формуються маршрути з урахуванням загальних обмежень та цілей. На локальному рівні – децентралізовані евристичні (роєві, мурашині) для швидкої корекції траєкторії при виникненні конфліктних ситуацій чи зміни даних.

2. Ітеративний обмін даними. Після початкового розрахунку глобальних маршрутів результати «спускаються» на регіональні та локальні рівні. Алгоритми проводять уточнення з урахуванням поточної тактичної обстановки.

3. Комбінація детермінованих і стохастичних методів. Детерміновані підходи шукають наближене рішення, а надалі стохастичні методи (генетичні, імітаційного відпалу) оптимізують або перерозподіляють маршрути з огляду на поточну ситуацію.

Ієрархічна структура системи УПР

1. Глобальний рівень: планування трансконтинентальних чи міждержавних маршрутів, розподіл повітряних коридорів, прогнозування зон перевантаження.

2. Регіональний рівень: координація маршрутів між суміжними диспетчерськими секторами, облік локальних метеоумов і тимчасових обмежень.

3. Локальний рівень: оперативне вирішення конфліктів, підтримання безпечних інтервалів, швидка зміна траєкторії з огляду на негоду або технічні збої.

Оцінювання ефективності

1. Імітаційне моделювання: створення моделей повітряного руху з різним рівнем завантаженості й непередбачуваними подіями (раптові обмеження, зміна погоди). Порівняння отриманих результатів з базовими показниками [2].

2. Аналітичні критерії: час і довжина польотів, витрати пального, кількість і час затримок, рівень завантаженості секторів, кількість потенційних конфліктів.

3. Швидкодія та адаптивність: перевірка, скільки часу потрібно алгоритмам для перебудови маршрутів і наскільки стабільні результати за коливань у вхідних даних.

Переваги та перспективи

1. Компроміс між глобальною оптимальністю та локальною оперативністю. Гібридні алгоритми краще враховують вплив дрібних змін, не втрачаючи загальної стратегії планування.

2. Стійкість до збоїв: використання різних методів прийняття рішень на різних рівнях дозволяє зменшити навантаження на систему на випадок відказу.

3. Подальший розвиток: інтеграція методів штучного інтелекту розподілених обчислювальних платформ [3].

Висновок

Гібридні алгоритми дають змогу ефективно розв'язувати складні й динамічні задачі маршрутизації. Поєднання централізованих і децентралізованих методів підвищує якість та прийняття рішень, дозволяє реагувати на зміни і забезпечує оптимальне використання простору. Підхід актуальний у контексті стрімкого зростання кількості польотів та необхідності підтримання високого рівня безпеки і надійності.

Список літератури:

1. Abdulla A. E. A. A., Nishiyama H., Kato N. Extending the lifetime of wireless sensor networks: A hybrid routing algorithm. *Computer Communications*. 2012. Vol. 35, no. 14. pp. 1684-1695. DOI: 10.1016/j.comcom.2011.10.001.

2. Di Caro G., Ducatelle F., Gambardella L. M. AntHocNet: an ant-based hybrid routing algorithm for mobile ad hoc networks. // Yao X. et al. (eds.). *Parallel Problem Solving from Nature – PPSN VIII*. Lecture Notes in Computer Science, vol. 3242. Berlin, Heidelberg: Springer, 2004. pp. 461-470. DOI: 10.1007/978-3-540-30217-9_47.
3. Lin Y.-L., Hsu Y.-C., Tsai F.-S. Hybrid routing. *IEEE Transactions on Computer-Aided Design of Integrated Circuits and Systems*. 1990. Vol. 9, no. 2. pp. 151-157. DOI: 10.1109/43.46781.

ВПЛИВ ТЕМПЕРАТУРНИХ ПОЛІВ НА ТЕРМОПРУЖНІ НАПРУЖЕННЯ У НАПІВПРОВІДНИКОВИХ ПЛАСТИНАХ З ПОРИСТИМ ШАРОМ

Притчин Олексій Сергійович

*кандидат технічних наук, старший викладач кафедри
автоматизації та інформаційних технологій, Кременчуцький
національний університет імені Михайла Остроградського*

Максімов Антон Олександрович

*аспірант кафедри автоматизації та
інформаційних технологій, Кременчуцький
національний університет імені Михайла Остроградського*

Богдан Валентин Олегович

*аспірант кафедри автоматизації та
інформаційних технологій, Кременчуцький
національний університет імені Михайла Остроградського*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6075/>

Введення. Пористі напівпровідники знайшли широке застосування в сучасній електроніці завдяки своїм унікальним властивостям. Вони використовуються в сонячних елементах, сенсорах, акумуляторах та інших пристроях. Однак, при експлуатації таких матеріалів виникають термопружні напруження, які можуть суттєво впливати на їхню стабільність та ефективність. У контексті пористих напівпровідників, які широко застосовуються в сонячних елементах, сенсорах та інших мікроелектронних пристроях, розуміння впливу цих напружень є критично важливим.

Мета та задачі дослідження. Метою роботи є визначення кількісної і якісної залежності величини і розподілу термопружних напружень у напівпровідниках від параметрів температурного поля, виникаючого при вирощуванні злитків. Результати дослідження дозволять розробити оптимальні режими формування пористого шару.

Результати дослідження і їх обговорення. Основною причиною виникнення термопружних напружень є процес вирощування злитків із розплаву. Розглянемо процес вирощування напівпровідникових злитків. Теплове

поле в зоні росту злитка формується нагрівачем, а отже, він має великий вплив на величину термопружних напружень.

Загальне диференціальне рівняння, що описує розподіл температури в злитку напівпровідника під час його вирощування за умови наявності нагрівачів, може бути представлене у вигляді:

$$\frac{K}{\rho c} \nabla^2 T = \frac{\partial T}{\partial t} + v \frac{\partial T}{\partial z} \quad (1)$$

Враховуючи стаціонарність процесу, можна переписати стаціонарне диференціальне рівняння в частинних похідних. Вибір циліндричної системи координат (r, θ, z) обумовлений геометрією злитка (циліндр) та, ймовірно, осесиметричністю процесу росту.

$$\frac{\partial^2 T}{\partial r^2} + \frac{1}{r} \frac{\partial T}{\partial r} + \frac{\partial^2 T}{\partial z^2} = 0 \quad (2)$$

де r – радіус злитка.

В процесі вирощування кристалів, збільшення довжини злитка призводить до збільшення теплових втрат через графітову підставку, що викликає зниження температури в зоні росту. Для компенсації цього ефекту система постійно збільшує потужність нагрівача, підтримуючи таким чином необхідний температурний градієнт.

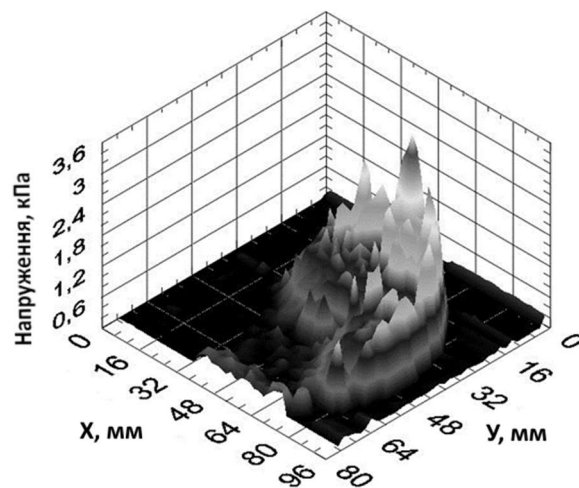

Рис.1 Розподіл термопружних напружень за перерізом злитка у середині.

Виникнення температурного градієнта в злитку призводить до виникнення термопружних напружень. Для оцінки рівня цих напружень було проведено вимірювання за допомогою методу фотопружності. Вимірювання проводились в трьох характерних точках злитка: на початку циліндричної частини, в середній частині (рис.1) та в зоні переходу до зародка.

Під час аналізу розподілу термопружних напружень було встановлено, що на початковому етапі формування циліндричної частини злитка GaAs

рівень напружень не перевищує 1,8 кПа (рис. 1). Це зумовлено незначними температурними градієнтами, створюваними основним і фоновим нагрівачами.

Підвищення температури основного нагрівача призводить до збільшення температурних градієнтів, що, своєю чергою, викликає зростання термопружних напружень до 2,2 кПа.

У кінцевій частині злитка різниця температур досягає максимального значення, що призводить до збільшення термопружних напружень до 6,0 кПа.

Висновки. Отримані результати дозволяють глибше зрозуміти фізичні процеси, що відбуваються під час вирощування напівпровідників, та їх вплив на якість поруватого шару. Зокрема, встановлено кількісний зв'язок між параметрами технологічного процесу та рівнем термопружних напружень у злитках. Ці дані можуть бути використані для оптимізації технологічних режимів вирощування напівпровідників з метою зниження рівня напружень.

Список використаних джерел:

1. Оксанич А. П. Удосконалення методу вимірювання залишкових напружень у підкладках арсеніду галію / О. П. Оксанич, С. Е. Прітчин, В. Р. Петренко, В. О. Тербан. // Автоматизовані системи керування та прилади автоматики. – 2012. – Вип. 161. – С. 122-128.
2. A. Oksanich, S. Pritch, M. Kogdas and A. Nekrasov, "Method for Improving the Quality of Porous Gallium Arsenide Wafer for Anti-Reflecting Coating of Solar Cells," 2022 IEEE 4th International Conference on Modern Electrical and Energy System (MEES), Kremenchuk, Ukraine, 2022, pp. 01-05.

ВАЖЛИВА ЦІННА СИРОВИНА, ЩО МОЖЕ БУТИ ВИЛУЧЕНА З ВІДХОДІВ ГІРНИЧОГО ВИРОБНИЦТВА

Фірсова Валерія Едуардівна

*аспірантка кафедри екології та технологій захисту
навколишнього середовища, Національний технічний
університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Науковий керівник: Павличенко Артем Володимирович

*доктор технічних наук, професор, Національний технічний
університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6091/>

Промислові відходи утворюються при видобутку корисних копалин, їх збагаченні, концентрату отриманого при переробці та використанні готового продукту [1].

Терикони (техногенні утворення), що складені розкритими породами при видобутку вугілля марки Д (довгополумєневий) та Г (газовий) в умовах шахт ПрАТ ДТЕК «Павлоградвугілля» можна визначити такими вторинними

матеріальними ресурсами, які можуть бути використанні в якості основної і допоміжної сировини для випуску нової продукції [2, 3].

Реальними вторинними матеріальними ресурсами є вугільний концентрат до і більше 20 %, який можна отримати при переробці техногенних утворень, а також у невеликих кількостях кольорові, рідкі метали, але як показали дослідження значні 230-260 грамів на тонну [4].

Шахтні породи мають неоднорідний хімічний і мінералогічний склад і являють собою осадові породи – глини, суглинки, супіщаники, аргіліти, алевроліти, піщаники, глинисті і піщанисті сланці, вапняки. Більш всього в їхньому складі аргілітів (до 60 %). Відвали займають великі площі земель, піддаються водянній і вітровій ерозії, забруднюючи прилеглу територію. Значну шкоду природному середовищу приносить самозаймання териконів. Основною причиною самозаймання є окислювання вугілля, що супроводжується виділенням великої кількості тепла, що акумулюється в порах порід і забезпечує займання палих матеріалів. В окремих відвалах ці процеси проходять настільки інтенсивно, що відвальні породи розігріваються до високих температур і горять з виділенням значної кількості вуглеводнів, сажі, оксидів азоту, сірки, вуглецю й ін. Тому навколо відвалів улаштовують захисні зони, що приводить до збільшення площі відчужуваних земель. Основними заходами щодо попередження самозаймання породних відвалів є обмеження притоку кисню і зменшення кількості палих компонентів у породі, що складається. З цією метою у деяких країнах проводять додаткове вилучення вугілля за допомогою спеціальних установок на групових відвалах. Для зниження притоку кисню відвали ущільнюють. Цього можна досягти шляхом дроблення породи, ущільненням її при складуванні за допомогою автотранспорту, ковзанок, вібраторів, затопленням водою, устаткуванням глинястих екранів, обробкою порід суспензіями вапняку та глини. Такі відвали рекомендується влаштовувати плоскими. Породи в них ущільнюють шарами товщиною 1,0...1,5 м, а по периметру влаштовують дамби з інертних матеріалів чи перегорілих порід [5].

Тверді відходи вуглевидобутку використовують як низькосортне паливо (при визначеному змісті палих складових), як компоненти, що підвищують родючість ґрунтів, і як сировину при виробництві будівельних матеріалів. Однак через неоднорідність складу утилізація їх складна і не завжди економічно виправдана [6].

Перспективним напрямком утилізації порід, що містять вуглецеву речовину, є їхня газифікація. Газифікації доцільно піддавати свіжу породу, що містить 20 % і більш палих речовин [7]. При цьому додатково одержують енергетичне паливо, а зольний залишок можна використовувати для виробництва будівельних матеріалів. У світовій практиці відходи вуглевидобутку використовують для заповнення вироблених шахтних просторів. Розроблено технології заповнення без підйому породи нагору. Особливу групу відходів вуглевидобутку являють горілі породи, обпалені в надрах землі при

природних підземних пожежах у вугільних шарах і аналогічні їм перегорілі відвальні шахтні породи. По основних фізико-хімічних властивостях вони близькі до глин, обпалених при температурі 800...1000°C, справжня густина яких складає 2400...2700 кг/м³, густина шматка – 1300...1500 кг/м³. Вміст палива в природних горілих породах досягає 2...3 %, в відвальних горілих породах його може бути значно більше. Горілі породи можуть широко використовуватися при виробництві будівельних матеріалів. Вони, як і інші обпалені глинисті матеріали, мають гідравлічну активність і можуть використовуватися як активні мінеральні добавки для безклінкерних вапняно-глинистих і сульфатно-глинистих в'яжучих. Вапняно-глинисті в'яжучі одержують спільним тонким помолом горілих порід і вапна з невеликою добавкою гіпсу. Вони містять у своєму складі 10...30 % вапна в залежності від активності горілої породи, до 5 % гіпсу, інше – горіла порода. Вапняно-глинисті в'яжучі одержують спільним помолом двоводного гіпсу (50...65 %), горілої породи (15...40 %) і портландцементного клінкера (10...20 %). Такі в'яжучі застосовують для виробництва низькомарочних бетонів і розчинів. Горілі породи застосовують як гідравлічні добавки в кількості до 20 % до портландцементу і 25...40 % до пуцоланового портландцементу.

Залучення в переробку сировини відвалів забезпечує: скорочення витрат на пошуки нових і розвідку родовищ, які експлуатуються; збереження ресурсів в надрах, оскільки запасів корисних копалин, що накопичилися в териконах, досить, щоб задовольнити потреби; підвищення продуктивності праці за рахунок рентабельної переробки вже видобутої сировини, яке є готовим напівпродуктом і знаходиться поблизу діючих підприємств; поліпшення умов праці, оскільки техногенні родовища розташовані на поверхні, на відміну від все більш глибоко залягаючих звичайних родовищ корисних копалин; виробництво дешевих будматеріалів; звільнення земель, що займалися відвалами; ліквідація джерел забруднення навколишнього середовища.

Література:

1. Haidai O. A. Determination of granulometric composition of technogenic raw materials for producing composite fuel / O.A. Haidai, A.V. Pavlychenko, A.S. Koveria, V. V. Ruskykh, T. V. Lampika / *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2022, № 4. P. 52-58. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2022-4/052>
2. Павличенко А. В. Оптимізація фізико-механічних параметрів паливних продуктів, отриманих при переробці відходів вугільної галузі // А. В. Павличенко, О. А. Гайдай, В. Е. Фірсова та інш. // *Збірник наукових праць НГУ. Національний ТУ «Дніпровська політехніка»*, 2020. – № 63. С. 88-97. <https://doi.org/10.33271/crpnmu/63.088>
3. Павличенко А. В. Технологічні напрями переробки відходів вуглезбагачення / А. В. Павличенко, О. А. Гайдай, В. Е. Фірсова, В. В. Руських, І. В. Ткач /

- Збірник наукових праць НГУ. Національний ТУ «Дніпровська політехніка», 2020. – № 62. С. 139-148. <https://doi.org/10.33271/crpnmu/62.139>
4. Гайдай О. А. До питання утилізації техногенних родовищ, що представлені гірничопромисловими відходами / Гайдай О. А., Фірсова В. Е. / Ways of Science Development in Modern Crisis Conditions: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Internet Conference, June 8-9. p. 115-118.
5. Верех-Остроусова К. Й. Породні відвали вугільних шахт як техногенні родовища алюмінію, галію та германію/ Вісник КДУ ім. Михайла Остроградського. Вип. 2/2010 (61). Част. 1. – С. 105-107.
6. Гайдай А. А. Исследования прочностных свойств брикетов из угольных шламов и штыбов, полученных способом холодного окускования / Зб. наук. праць НГУ № 26, Том 1. – НГУ, 2006. – С. 101-105. <https://znp.nmu.org.ua/pdf/2006/26-1.pdf>
7. Falshtynskyi, V.; Saik, P.; Lozynskyi, V.; Dychkovskyi, R.; Petlovanyi, M. Innovative aspects of underground coal gasification technology in mine conditions. Min. Miner. Depos. 2018, 12, 68-75.

Наукове видання

«Світ наукових досліджень. Випуск 38»

Рік заснування – 2011

Видання виходить 11 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 03.03.2025
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net